Dr. Matti Helenius-Seppälä.

Karskusasja algmed.

Soome keelest

Eleonoore Kutsar.

Inv. nr. A 267 R.
302

Autori näopildiga, hulga piltide ja tabelitega.

HÜGIEENI INSTITUUT
E. V. Tartu Ülikool.

302

Eesti Karskusseltside Kesktoimkonna kirjastus № 84.
Tartus, 1922.

Karskusseltside keskkomitee

soovitab oma ladust,

Tartus, Gildi tän. 8, telefon 404.

Vanemat kirjandust:

1. Karskusliikumise ajalugu. M. J. Eisen — 60 m.
2. Eesti karskuskongress VII., VIII ja X — à 10 „
3. Meie haritlased ja karskusküsimus. P. Põld — 10 „
4. Kidunemise põhjused. Prof. Bunge järele K. Einbund — 10 „
5. Из истории борьбы против алкоголизма у эстов. В. Эрниц — 10 „
6. „Karskusleht" 1913—1915, üksik nummer — 5 „
7. Eesti Karskusseltside aastaraamat 1901 — 30 „

Sisu: Eesti karskuse liikumine. Kas sõda või alkohol, kumb on suurem inimsoo vaenlane? Teemajade kord ja puhtus. Alkoholi mõju inimese organismi ja selle elutegevuste kohta. Karskus rahvakoolis. Joomisest õppiva noorsoo seas. Naise tähtsus karskustöös. Meie tervist joojatele karsklastele j. n. e.

Uuemat kirjandust:

1. Karske Noorus I. ja II. — à 5 „
2. Keeluseadus. Dr. M. Helenius-Seppälä — 5 „
3. Karskus ja haridus. V. Karpio ja V. Ernits — 10 „
4. Dr. Bratti monopoli süsteem. Uno Stadius. Rootsi keelest V. Ernits — 10 „
5. „Uudismaa". Noorsoo ajakiri I., II., III., IV. aastak. Üksiknummer — à 20 „
6. Miks peame olema karsked? E. Saal. Ühes V. Ernits'i tabelitega kuritegevuse üle Eestis 1919. ja 1920. a. — 10 „
7. Karskustöö laste ja murdealise noorsoo keskel. Maiju Seppälä järele Soome keelest H. Pett. Lisa: Karskustöö Eesti noorsoo hulgas. H. Pett — 40 „
8. Raudteelased ja karskusküsimus — 10 „
9. Болезнь и лекарство. П. Горшков. Piltide ja udupiltidega — 25 „
10. „Tulev Eesti" Jõulu-album 1921, piltidega, 48 lhk. — 30 „
11. Alkoholivabast kultuurist. J. Tõnisson — 10 „
12. Alkoholivastane võitlus väljamaal. Prof. Dr. J. Bergman — 5 „
13. „Tulev Eesti", nr. 1, jaan. 1922 — 15 „
14. „Tulev Eesti", nr. 2/3, veebr. ja märts 1922 — 30 „
15. „Tulev Eesti", nr. 4/5. apr. ja mai 1922 — 30 „
16. Dr. M. Helenius-Seppälä. Karskusasja algmed. Soome keelest E. Kutsar — — „

A-4149
Kohaviit
i 23585791
Inv. nr.
TÜ RAAMATUKOGU
10300015875919

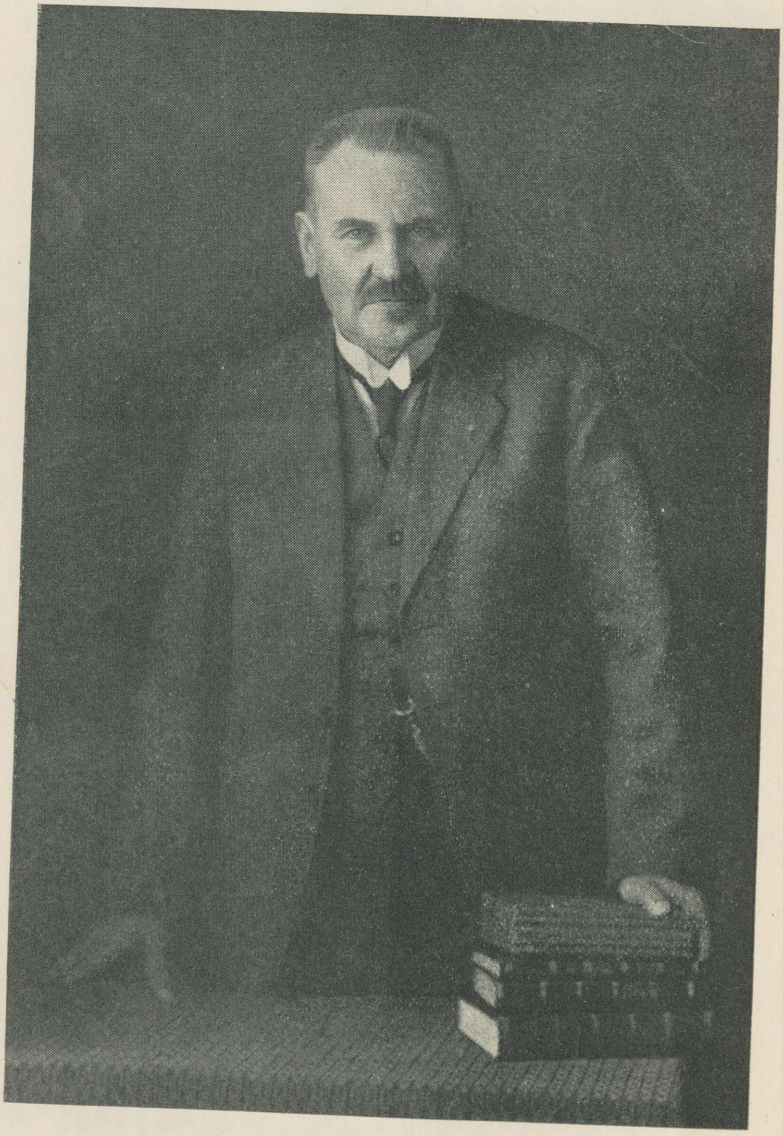

Dr. Matti Helenius-Seppälä.

Sündinud 27. VI. 1870, surnud 7. X. 1920.

A-4149

Dr. Matti Helenius-Seppälä.

Karskusasja algmed.

Teise uuendatud soomekeelse trüki järele
autori loal tõlkinud

Eleonoore Kutsar.

HÜGIEENI INSTITUUT
E. V. Tartu Ülikool.

Autori näopildiga, hulga piltide ja tabelitega.

Inv. nr. 267 R.

Eesti Karskusseltside Kesktoimkonna kirjastus № 84.
Tartus, 1922.

Eesti Kirjastuse-Ühisuse „Postimehe“ trükk, Tartus.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

i 23585791

Eessõna.

Käesolev raamat on kirjutatud Soomes Karskussõprade Õpitoimkonna ülesandel alamate karskusõpingute jaoks nii hästi karskusseltside liigete hulgast kui ka väljastpoolt karskusseltse, on seega siis alamaastme karskuseksami õpiraamat. Sellekohaselt on ses karskusküsimust käsitatudki: võimalikult rahvalikult, üldarusaadavalt.

Eestis on selle raamatu sihiks kõigile tarvilikkude üldteadmiste levitamine karskusküsimuste kohta, millest Eestis on praegu nii suur puudus. Kuid ta kõlbab Eestis samakski otstarbeks, nagu Soomeski, niipea kui meil Eestis õpiringide korraldusele alus pannakse, eriti karskusõpingud ja karskuseksamid käima saadakse. Selleks on see raamat väga kohane.

Raamatut tuli joonealuste märkustega mitmeti täiendada, iseäranis Eestisse puutuvate asjade poolest. Oleks ju hoopis otstarbekohatu olnud seda välja anda Eesti olusid arvesse võtmata, kuna see tõlge on ometi määratud eestlastele, Eesti Vabariigi kodanikkudele.

* * *

Seda eessõna kirjutades ei suuda ma hoiduda mõnd rida pühendamast autori, — minu parema sõbra mälestusele. Sain kadunuga tuttavaks alles kevadel 1919, nii et me tutvus vaevalt poolteist aastat kestis (Dr. Matti Helenius-Seppälä suri Ameerikast XV üleilmliselt karskuskongressilt tagasi sõites 7. XI. 1920. a.) Kuid sellegi lühikese

aja jooksul suutis kadunu väga sügavasti mõjuda minusse, nagu üldse kõigisse, kes kunagi temaga tuttavad olid.

Ma ei taha siinkohal hakata pikemalt kõnelema kadunu teenustest karskusliikumise alal: sellest on palju kirjutatud, iseäranis tema surma puhul. Toonitan ainult, et tema teened on suured ka Eesti karskusliikumise alal ja et Eesti karskusliikumine oli temale tõsiseks hooleasjaks. Tema kaotust leinasid ja mälestavad praegugi kahjutundega mitte ainult Soome, vaid ka Eesti ja kogu maailma karsklased.

Aidaku seegi kadunu ühe viimase terve teose tõlge lähendada Eestit sellele ideaalile, mis ka Dr. Matti Helenius-Seppälä silmade ees vilkus ja mille peatses saabumises kadunu pidi paljude teistega ühes nii mõrudalt pettuma: Eesti keeluseadusele, mis pole kirjutatud mitte ainult seadusraamatusse, vaid ka karskekssaanud Eesti rahva südamesse.

V. Ernits.

Siimustis, Pälluril, 10. I. 1922.

Esimene päätükk.

Joovastavad joogid sisaldavad kihvtist ainet — alkoholi.

Elas noor mees, kes juba koolipõlves oli olnud anderikas, häätahtline ja haruldaselt virk ning hää loomuga poiss. Ta oli sel ajal väga hää võimleja ja käis jala nii pikke teekondi, et teised imestama pidid. Hiljem astus ta abielusse ühe restoraani pidaja naisterahvaga, nii et ta isegi sai kõrtsiomanikuks. Ta hakkas ikka enam ja enam joovastavaid jooke tarvitama. Kui autor korra teda laeval, reisil Saksamaale, tabas, oli tal vana tuttavat võimata ära tunda. Endine paenduv, saledakasvuline noormees oli muutunud kehast tõesti inetuks. Ta tuli tervitama ja jutustama omast reisist väljamaa supeluspaika. Ta süda oli nii nõrk, et igal ajal südamerabanduse võis saada. Autor nägi teda hiljemini sääl, tääl. Vähehaaval tegid joovastavad joogid endisest nii tugevast ja virgast noormehest, endisest väledast võimlejast paksu paisunud inimesevareme. Ta teadis ise väga hästi, mis teda ootab, kui ta joomist ei lõpeta. Kuid ta ei võinud lõpetada, kui korra oli hakanud ilma mingisuguse välise sunnita joovastavate jookidega mängima. Nii läks ta enneaegu hauda.

Selle raamatu kirjutaja on saanud korra ühe testamendi ehk päranduse. Keegi noormees oli enese maha lasknud. Tema taskust leiti vana ärakulunud Uus testament ja selle vahelt kiri, kus autorit paluti teha kõik, et neetud joovastavad joogid saaks ära juhatamast teisi samasse õnnetusse, nagu tedagi. See mees oli just vangimajast lahti lastud, kus ta veksli võltsimise pärast oli istunud. Ta tahtis tõusta, saada jälle tubliks inimeseks. Kui ta alguses muud tööd ei saanud, kui lumepuhastamise uisuteelt, võttis ta sellegi hää meelega vastu, ehk ta küll

varemini osav raamatupidaja oli olnud. Ta pidi päält vaatama, kuidas tema endised tuttavad uisutasid peenes naisseltskonnas. Valusasti lõikas see ta südamesse, kui ta seltskonda nägi, milles ta ennem oli klaasi kallutanud. Tahes ehk tahtmata pidi ta tunnistama, et ta veksli võltsijaks oli saanud, et saada raha, mis temalt selles seltskonnas viibimine nõudis. Aegamööda sai ta omale kohasema töö. Aastate kaupa elas ta karskelt. Kui ta korra väljamaal olles arsti juures käis ja rohtu sai, mis eneses alkoholi sisaldas, ärkas joomahimu uuesti. Äge ja lootuseta võitlus algas. Ta langes ja tõusis jälle. Ei ole lugenud teravamaid, mõrudamaid kirjutusi joomasõprade vastu, kui need, mis ta tol korral avaldas Soome karskuslehes „Kylväjäs". Ta pidas lugu karskusliikumisest, kuid sellest hoolimata võttis ta, halbade sõprade avatlemisel, selle liikumise toetamiseks kuuluva raha pangast vale paberitega välja ja jõi ära. Ta vana ema elas ja ta teadis, et tema surm oleks ka ema surm. Kuid ta ei jaksanud enam elada, vaid laskis iseenese maha, needes joovastávaid jooke. Kuidas oli ta saanud joomariks? Ta oli lapseeas palju viibinud kodukoha lähedalolevas härrasperes, kus lastele viina anti. Sääl oli temasse istutatud joomahimu, millest ta enam millalgi lahti ei saanud.

Inglismaal on karskustöö kasvava noorsoo keskel väga edenenud. Laste karskusühinguisse ehk n. n. Lootusühinguisse kuulub sääl umbes $3^1/_2$ miljoni last. Selle töö alustas sääl, rohkem kui 70 aastat tagasi, proua A. Carlile. Nimi huvitab meid vähem, kui põhjus, mis teda sundis asuma karskustööle. Tal oli viisiks saanud käia juttu ajamas kodulinnas kinniolevate vangidega. Ühel päeval nägi ta väikese tüdruku nuttes kõnelevat trellide läbi vangisoleva emaga. Kaastundmusest ema ja lapse vastu võttis proua Carlile musta ja näruse lapse oma juure, et temast tublit inimest kasvatada. Majas tarvitati selle aja kombe järele joovastavaid jooke ja pakuti neid võõrastele. Kord komistas veinipakkuja teener ja viinakann kukkus põrandale. Kui väike Mary — nii oli tütarlapse nimi — viina haisu tundis, hiilis ta põrandale ja hakkas keelega viina lakkuma. Seda nähes ehmatas proua Carlile. Esimene kord elus sai ta aru, mis tähendab joomahimu, mida laps on pärinud joomar-vanemailt. Et lapsele hääd eeskuju anda, sai proua Carlile ise täiesti karsklaseks ja hakkas asutama laste karskusühinguid. Tal oli rõõm näha, et väike Mary võidu sai päritud joomahimust ja karskeks inimeseks kasvas.

Kas võime meie rahuliselt päält vaadata, kuidas meie keskel hulgakaupa joomise tagajärjel hukka lähevad inimesed, kellest me nii mõndagi võiksime päästa, kui neile oma aitava käe ulataksime? Ruttame päästma jõuetuid, kui meil on võimalik, aitama tulehädas olijaid! Ei millalgi ole tulesurma saanute arv nii suur, et see palju võiks tähendada nende ohvrite reas, mis joovastavad joogid nõuavad.

Nii siis on meil vist põhjust küllalt tähele panna, mis joovastavad joogid õieti on ja kuidas nad mõjuvad.

Joovastavaid jooke on mitmesuguseid: põletatud viin, likööri, konjak ja rumm, nõrgemad joovastavad joogid, nagu punsh ja vein, ning kangemad linnasjoogid, nagu porter ja õlu. Kõigil neil on üks omadus: nad teevad joobnuks, „hakkavad pähe", kui neid tarvitatakse. Nad võivad joobnuks teha, sest et neis kõigis on alkoholi nimelist ainet. Kuidas on neisse jookidesse saanud alkohol? Et selles asjas selgusele jõuda, tuleb meil end tutvustada joovastavate jookide valmistamisega. Olgu ette öeldud, et me täpipäält nende valmistamist ei hakka seletama, sest on nähtud, et ei ole mitte kohane minna nüüdsel ajal inimestele õpetama joovastavate jookide valmistamist.

Ühes Soome vangimajas juhtus mõne aasta eest sünnis näitus. Tookordne vangimaja ülem, kes tuntud karskusmees, oli asja nii sisse seadnud, et vangidele korralikku karskusõpetust anti. Vangimaja kirjutaja, kelle asjaks oli selle õpetuse andmine, hakkas seletama, kuidas valmistatakse joovastavaid jooke, iseäranis viina. Ta pani tähele üht vangidest, kes oli asjast väga vaimustatud ja kes ka palju sellest näis teadvat. Järgmisel korral ei olnudki enam teda. Kirjutaja küsimusele, kuhu mees jäänud, vastas vaht:

— Kas härra kirjutaja ei tea, et ta eile vabaks sai?

— Mispärast ta vangi oli mõistetud?

— Lubamatu viinapõletamise eest.

Nimetatud vang oli saanud õpetust viinapõletamises, ilma et ta oleks püüdnud seda teada saada ja ilma et oleks teadnud midagi sellest kahjust, mis viin teeb. Nüüd sai vangimaja kirjutaja aru, et tema samasugust õpetust oli andnud.

Võtame esiteks õlle valmistamise. Seda valmistatakse linnastest. Linnaseid tehtakse hääst toitvast viljast, pääasjalikult otradest. Otradest saab ka jahu ja tangu, millest leiba küpsetatakse ja putru keedetakse. Kas hakkab

siis leib ja puder ka pähe? Ei hakka. Vahe seisab selles, et õlu sisaldab alkoholi, aga leib ja puder ei sisalda seda mitte. Kust tuleb alkohol õllesse? Viljast valmistatud linnased on magusad. Nad pannakse suurde anumasse, valatakse vett pääle ja segatakse segi. Linnastes olev suhkur sulab vees ja teeb vee magusaks. Nii sündinud vedelikku kutsutakse meskiks. Segu, mis järele jääb, kui vedelik ära jooksta lastakse, kutsutakse rabaks; seda tarvitatakse loomade toiduks. Meski ei sisalda eneses veel alkoholi. Kui sinna sisse pannakse humalaid, saab vedelik kibeda maitse, kuid temas ei ole ikkagi veel alkoholi. Nüüd lisatakse sinna hulka pärmi. Puhas pärm seisab koos peenikestest, elavatest pärmiseentest, mida näha võib ainult õige hää suurekstegeva klaasi läbi. Need pärmiseened siginevad kiiresti ja valmistavad isesugust käärimisainet, mis mõjub vedelikus oleva suhkruaine pääle. Vedelik hakkab käärima ja temas olev suhkur lahkub kaheks uueks aineks: alkoholiks ja süsihapnikuks.

Õlle valmistamiseks tarvitatud otrade toiduväärtus.

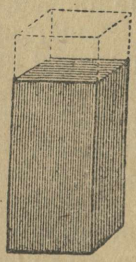

Linnasteks tehes otrade toiduväärtus vähenenud 1/5 võrra.

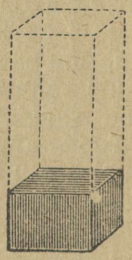

Meskisse jäänud ainult 1/4 esialgsest vilja toiduväärtusest.

Õllesse jäänud ainult 1/8 esialgsest vilja toiduväärtusest.

Alkohol sünnib siis käärimise kaudu suhkrut sisaldavast ainest.

Käärimise kaudu sünnib alkohol ka veinis. Toores viinakobara mahlas ei ole alkoholi, aga kui pärmiseened, mis õhust kobara mahlale on külge hakkanud ehk teisiti sinna on pääsenud, temas oma mõju hakkavad avaldama, algab mahlas käärimine, mis suurema osa temas olevast suhkruainest muudab alkoholiks ja süsihapnikuks. Viinakobaratest võib valmistada ka alkoholita veini, harilikult

sel teel, et kobaramahlast kuumaksajamise teel pärmiseened ära hävitatakse, nii et sääl käärimist sündida ei või.

Viina valmistatakse harilikult viljast ja kartulitest. Kui segu alkoholisisaldavaks on keedetud, eraldatakse viin destilleerimise teel. — Vhiski on iseäralisel teel valmistatud inglise viin.

Leiba valmistades lastakse taignal harilikult käärima minna. Siingi sünnib mõnel määral alkoholi. Aga leiba küpsetades kaob see ära.

Kodutehtud jahukaligi sisaldab eneses alkoholi, kuid nii vähesel mõõdul, et sel mingisugust tähendust pole. Ise asi on, kui linnastest kanget kalja valmistatakse. See hakkab pähe ja loetakse sellepärast joovastavate jookide hulka. Samasugused on kange koduõlu ja teised sarnased joogid.

Joovastavate jookide valmistamisel sünnib sagedasti mitmet seltsi alkoholi. Harilikku alkoholi, mis neis esineb, nimetatakse etüülalkoholiks. Viina valmistades sünnib ka amüülalkoholi, mis pääainena on n. n. puskaris. Kuna joovastavate jookide tarvitamisel siin raamatus kõne alla tuleb etüülalkoholi mõju, mõeldakse siin alkoholi nime all ikka etüülalkoholi.

Alkoholil on vee nägu, põhiomadustes on ta aga täiesti vee vastand.

Alkoholi võib kergesti süüdata põlema. Teda põletatakse n. n. piirituslampides.

Alkohol imeb ahnesti vett. Kogemustest teame, et sool sulab vees. Kuid ta ei sula alkoholis. Niisama teame väga hästi, et suhkur ei seisa vees sulamata, aga alkoholis võime teda aastaid sulamatuna hoida. Leib pehmeneb ja muutub pudruks, kui teda vees hoiame, alkoholis aga kõveneb ta. Niisama kõveneb liha ja kala alkoholis. Rasvaained ei sula vees, alkoholil on aga niisuguste ainete kohta sulatav mõju.

Palju on maailmas vaieldud selle üle, kas alkohol on toitev aine, või ei.

Keha tarvitab toitu seks, et püsida töövõimelisena. Toidu esimene ülesanne on keha ülesehitamine. Lapsed kasvavad alatasa, kuid mitte ilma toiduta. Täiskasvanudki inimesed tarvitavad toitu, sest nende keha kulub niisama hästi, kui kuub ehk seelik kulub. Teiseks toidu ülesandeks on keha korraspidamine ehk „paikamine“. Kolmandaks tarvitame toitu seks, et sooja saada. Näljasena külmetab inimene harilikult palju enam, kui söönult.

Inimesed valmistavad kõiksugu toite, kuid kõigis neis on samad pääained. Munavalge ja mineraalained

on iseäranis tarvilikud keha ülesehitamiseks ja ülevalpidamiseks. Munavalgeainet näeme puhtal kujul kanamunas, aga teda on ka leivas, piimas, lihas jne. Mineraalainete hulka, mida keha tarvitab, kuuluvad lubi, keedusool, raud jne. Munavalgeained ei sünnita kehas tarvilist soojust, sellepärast tarvitatakse nendele lisaks soojendusaineid, nagu rasva, suhkrut ja tärklist.

Iseäranis tähtis aine kehale on v e s i. Seda tarvitame meie tingimata, sest kaks kolmandikku meie kehast on vett. Me kaotame teda alatasa; teda kaob osalt nägematu auruna naha kaudu iseäranis higistamise ajal, osalt hingates, osalt loomulikul teel neerude kaudu. Kõige selle vee peame kehale tagasi andma. Me saame vett toidust, kuid igakord mitte tarvilisel määral. Kui keha rohkem vett tarvitab, siis ilmutab end see tarvidus jänuna.

Nende toiduainete hulgast, mis keha tarvitab, ei leidnud me alkoholi. Seega ei kõlba ta keha ülesehitusaineks. Selge on ka, et ta ei suuda kehale vett juure anda. Alkohol e i k u u l u i n i m e s e k e h a l e t a r v i l i k k u d e t o i d u a i n e t e h u l k a.

Alkohol põleb küll suuremalt osalt kehas, nagu harilikudki toiduained. Neid on siis alkoholis, aga siiski ei või teda pidada kuidagi viisi inimesele kõlbuliseks toiduaineks, sest et tal samal ajal on m ü r g i o m a d u s e d. Tõsiselt toitvalt toiduainelt nõuame meie, et see kehale kahju ei tohi teha, nagu alkohol.

Mõnel inimesel on see arvamine, et mürk on midagi sarnast, mis silmapilk inimese tapab. Kuid ise asi on, kui teda väiksel mõõdul tarvitatakse; siis võib ta ainult vähe kahjulikult mõjuda; suurel määral tarvitatult surmab ta. Selles mõttes on alkohol tingimata m ü r k[1]).

Kõigis arstiteaduse teostes, kus on mürkidest kõne, on alkohol sinna hulka loetud.

„Ei ole kahelda, et me täie õigusega alkoholi mürgiks võime nimetada, sest alkoholil on kõik mürgi omadused; tema läbi võime kaotada tervise, raskeid ja pikalisi haigusi saada, isegi surma", ütleb Rootsi arstiteaduse professor R i b b i n g.

Kõik Soome arstiteaduse professorid, kes esitavad seda ala, kuhu arstiteaduslik alkoholiuurimine lähemalt kuulub, nimetavad alkoholi mürgiks.

---

1) Etüülalkoholi kohta on kindlaks tehtud, et 1 kilogrammi elava inimliha surmamiseks on tarvis 7,8 grammi etüülalkoholi, nii siis täiskasvanud mehe surmamiseks umbes pool toopi puhast piiritust.

Füsioloogia professor Tigerstedt ütleb, et alkohol on „mürk, mis juba väikses määras nõrgendab inimeses niihästi vaimlise, kui ka kehalise töö võimet".

Endine tervishoiu professor ja Arstivalitsuse päädirektor Laitinen ütleb: „Alkohol (joovastavad joogid) on organismile mürgiks ja sellepärast üks kõige tähtsamaist inimsoo nõrgenemise põhjustest".

Tervishoiu professor Oker-Blom on selles arvamises, et „alkoholil on iseäralised kehakihvtitavad omadused" ja et alkohol on kõige päält „närvikihvt".

Seda alkoholimürki on igas joovastavas joogis ise määral. Õlles on teda umbes 4—5%, porteris 7—8%, veinides 8—22%, viinas 35—45%, konjakis 45—60%, rummis 60—70%.

Kõik joovastavad joogid sisaldavad alkoholi. Ta sünnib suhkrutsisaldavast vedelikust käärimise teel. Alkoholil on veeletäiesti vastupidised omadused. Alkohol ei ole inimesele kõlbulik toiduaine, vaid kehale kahjulik mürk.

Teine päätükk.

Alkohol ei anna soojust ega jõudu.

Soome vanasõna ütleb: „Küll hunt leiab põhjust, kui lamba liha tahab". Ka see, kes viina tahab, leiab põhjust, millega ta oma joomist põhjendab. Kui vanasti võeti üks klaas, siis pidi võetama ka teine „teisele jalale", et tasakaalus võiks püsida. Aga kui siis veel rüübati, oli tasakaaluga sagedasti väga kahtlane lugu.

On siiski palju vale arvamisi, mille pääle joomist põhjendatakse, millest juba küllalt on kõneldud, aga millest ikkagi veel peab kõnelema.

Üks tähtsamaist joomise põhjustest on arvamine, et alkohol annab uut jõudu ja soojust. Tõendas ju kord üks Põhjamaalt[1]) pärit rootsi keelt kõnelev riigisaadik talupoegade kojas[2]), et Soomes ei oleks põldusid viljakandvaks haritud, kui Soome talupojal viina ei oleks olnud.

1) Põhjamaa on üks Soome lään, Oulu ümbruses. Red.
2) Enne 1906. a. oli Soome maapäeval 4 „koda" ehk „seisust". R.

Kehalist tööd teeme lihaste abil. Toit sulab pääasjalikult maos ja sooltes ning imbub säält veresse, mis soontes voolates toidu laiali viib igale poole keha osadesse. Et keha üksikud osad toitu oma kasuks tarvitada saaksid, peab ta kehas ära põlema. Põlemiseks on aga tarvis põletispuid ja värsket õhku. Puude põlemine sünnib õhus oleva hapniku abil. Niisama tarvitab toit kehas põledes hapnikku. Kui veri keerleb kopsudes olevais veresoonis, võtavad punased verelibled õhust hapnikku ja kannavad seda siis keha üksikutesse osadesse laiali.

Lihaste tööjõud oleneb sellest, et verega ühes tulnud toit põleb meis hapniku abil, mida punased verelibled lihastesse on toonud. Sündinud soojus muutub jõuks, just samuti, nagu aurumasinast soojendades jõud tekkib, mis paneb masina käima.

Lihas ei või järeljätmata laieneda ja kokku tõmbuda, s. o. tööd teha, ta väsib.

Missugune on alkoholi mõju lihaste töö pääle? Aastasadu on üldiselt usutud, et alkoholilised joogid kõvendavad lihaseid. Niisugune arvamine on tekkinud sellest, et tõesti tundub, nagu mõjuksid joovastavad joogid ergutavalt, jõudu juure andes.

Kui on aga küsimus suuremaist alkoholi määradest, on kohe selge, et ta uut jõudu ei anna, vaid endisegi ära riisub. Purjusoleval joodikul on jalges küll lihased alal, mille abil ta seista ja käia saab, aga nad ei ole talle selles suhtes mingisuguseks kasuks, sest alkohol on ajud ja närvid ametist lahti lasknud, nii et nad ei või lihastele anda tarvilikke käske.

Väiksed alkoholi määrad sünnitavad lühikeseks ajaks tunde, nagu oleks jõud kasvanud, aga kui tahetakse võita tõsist kestvust pikemaks ajaks, tugevat tööjõudu, ei või tarvitada alkoholi. Teadusmehed on sel alal teinud mitmesuguseid tähtsaid katseid ja otsuseid. Spordimehed on jõudnud samale kindlale teadmisele.

Suurt tähelpanu äratasid varemini Soome arsti Hellsten'i tehtud katsed. Ta jõudis harilikult isesuguse aparaadi abil üles tõsta umbes 90 kilo raskust pommi. Ta tarvitas katseks 25—80 kuubiktsentimeetrilist alkoholi annust, millest viimane määr vastab umbes joogiklaasitäie viinale. Alkoholi tarvitades tundis ta rohkem jõudu olevat, ja tööjõud tõusiski alguses vähe, võrreldes selle tööga, mis sel ajal oli teinud, kui ta alkoholi mitte ei tarvitanud. Aga kogu töö tulu oli harilikult umbes 1/6 halvem neist päivist, kus ta alkoholi ei tarvitanud.

Teistes kogemustes on tähelepandud, et inimene alkoholi mõju all ilmaaegseid liigutusi teeb ja sellega oma töö-jõudu vähendab. „Juba sellel põhjusel on hullus, kui töömees joob joovastavaid jooke selles arvamises, et ta neist jõudu saab tööks", ütleb Saksa tervisõpetuse professor von Gruber.

Kui on küsimus ainult äkilisest, vähe aega kestvast jõupingutusest, siis näitab alkohol võivat peletada nälja ja võimetuse tunde, äraraisates kehast viimased jõutagavarad. Niisugust jõupingutust on võrreldud jõupingutustega, mida piits äratab väsinud hobuses. Hobune ei saa iseenesestmõista uut jõudu piitsalöögist, aga hirm kihutab teda veel kord kokku võtma kõike jõudu. Niisama kindlasti, nagu hobune, keda piitsaga taga kihutatakse, raugeb, niisama kindlasti raugeb ka inimene uuesti alkoholi tarvitamise järele.

Tuntud Inglise karskuskõneleja Gough jutustas korra omas kõnes, kuidas keegi kõneleja seda asja seletanud hariliku „talupoja-mõistuse" abil kuulajaile.

Kõneleja ütles:

— Öeldakse, et alkohol annab jõudu ja kosutab, aga ta ei tee kumbagi, ta ainult äritab.

— Tühi jutt, arvas keegi kuulajaist, ei ole midagi äritavat, mis samal ajal ei kosutaks.

— Olgu nii, vastas kõneleja, istuge siis, kallis mees, silmapilguks sipelga pesasse! See äritab! Aga vaevalt saate säält midagi kosutavat.

Veel suurem mõju, kui üksikute inimeste juures säavutatud katsetel, on harilikus elus tervete hulkade juures toime pandud katsetel. Juba viimase aastasaja teisel poolel tehti sellel alal terve hulk katseid suurtes Inglise vabrikutes, iseäranis rauatehastes, kus töö suurt jõudu ja vastupidavust nõuab, söekaevandustes, väljas värske õhu käes töötades jne. Alati avaldasid need töötegijad, kes alkoholi ei tarvitanud, suuremat edu ja vastupidavust töös, kui alkoholi tarvitajad.

Eeskujuks olgu nimetatud katse, mis Inglise arst Parkes tegi. Ta valis välja hulga samavanuseid ja ühesuguse kehaehitusega sõjamehi. Siis laskis ta neid ühesugustes oludes elada, ühesugust toitu süüa, ühesugust õhku hingata. Ta jagas neid kahte osasse — alkoholiga ja alkoholita rühm — pani nad mõlemad eraldi tööle ja pidas mõlemaid rühmi ja nende töötulusid silmas. Alkoholirühm oli alguses tööga palju ees. Neil seisid õllekannud kõrval, kust nad alati jõid, kui väsimust tundma hakkasid. Aga Dr. Parkes ootas, pidades hoolega mehi

silmas. Ja mis ta nägi? Õllejoojate jõud hakkas kiiresti alanema. Ükskõik, kuidas nad ka ei püüdnud tööd teha, olid nad päevatöö lõpul karskest rühmast hulga taha jäänud. Kui katse oli kestnud mõne päeva, palus alkoholirühm karsklaste hulka pääseda, et rohkem teenida võiks. Nüüd vahetas Dr. Parkes rühmad, muutes alkoholirühma karskeks ja karskerühma alkoholirühmaks. Katse tagajärg oli sama. Uus alkoholirühm oli alguses karskest rühmast ees, aga jäi õhtu lähenemisel aitamata temast taha.

Pea märgati igapäevases elus, kui rängasti oli eksitud, kui arvati, et joomisest on kasu keha jõule ja vastupidavusele. Inglise sõjaväest oli üks osa täiesti karskeid. Nad ei hoolinud sõjakäikudelgi alkoholist, mis teistele jõu alalhoidmiseks anti. Selleaegse arvamise järele oleks pidanud karsklased varemini väsima, kui teised, aga omaks imestuseks märkas sõjaväe juhataja pea, et asi koguni ümberpöördud oli. Karsked marssisid teiste seas niisama vahvalt, pingutasid jõudu niisama, kui teisedki, kuid olid vastupidavamad[1]). Neist jäi vähem osa külgehakkavatesse haigustesse ja neist suri vähem, kui viinasaanud sõjameeste hulgast.

Järeldus neist kogemustest oli, et alkoholist peab kõrvale hoidma sarnaseis töis ja ettevõtteis, kus nõutakse kehalt suuremat jõupingutust ja vastupidavust.

Jõumehed on ikka üldisemalt selgusele jõudnud, et alkohol, ükskõik mil viisil tarvitatud, alandab jõudu. Igasugune alkoholi tarvitamine on leitud kahjulikuks, kui võistluste jaoks harjutatakse, ja tähtsamad spordi ja jõumehed on alati täiskarsklased.

Kuulus spordi asjatundja, lektor Vilskmann jutustas liigutava loo sellest, kuidas alkoholi tarvitamine oli teinud tühjaks pikaaegsete harjutuste tulud.

Keegi noormees oli pikemat aega harjutanud, et osa võtta suurest võistluspidust. Tal oli haruldane paenduvus liigutustes. Kõik olid kindlas arvamises, et see mees esimese auhinna võtab. Aga mees ei saanud esimest auhinda, sai ainult kolmanda. Küsimusele, mispärast temal nii halvasti õnnestas, vastas ta seltsiline: „Ei ole ime, ta oli eelnimetatud õhtul joogimajas!“ Sinna siis kadusid kõik kuude kaupa kestnud harjutused! Viinaklaas oli siiski mehe vaevast võimukam.

Teine näitus ühest väljamaal peetud pidust, kuhu tulid esitajad kolmest eririigist. Ühel esitajate hulgal arvati

---

1) Samasuguseid tähelpanekuid on ka Eesti sõjaväes tehtud. Red.

võimalus olevat pääseda kõigis nobeduse- ja jõu-võistlustes võidule. Võistluseelsel õhtul olid aga kindlasse võitu uskujad esitajad ettevaatamatalt joonud neile pakutud viina. Tagajärg oli kurb, sest järgmisel päeval jäid „võitmatud" kangelased kõigis võistlustes tagumisele plaanile.

Arusaadav on, et arvatav alkoholi soojendav mõju on avatlenud inimesi teda jooma külma käes.

Aga kas soojendab alkohol tõesti? Soojuse ja külma-tunne oleneb harilikult sellest, kas meie ihu on soe või külm. Kui külma käes võetakse suutäis alkoholi, siis laienevad selle mõjul kehas olevad veresooned ja keha seest imbub rohkem sooja verd keha pinnale. Sellele järgneb soojustunne kehas. Kuid pea jahutab külm õhk keha pinnal oleva vere ja inimene tunneb kahtlemata kangemat külma, kui enne. Osa soojust on kehast välja läinud ja hävinenud. Alkohol on küll kehas põledes vähesel määral sooja sünnitanud, kuid see ei tähenda palju, kui see soojus seda enam kehast välja läheb.

Sellelgi alal on tehtud palju teaduslikke katseid. Alkoholiuurijad on mõõtmise abil leidnud, et keha soojus pärast alkoholi tarvitamist alguses vähe tõuseb, siis aga alla oma harilikku kõrgust langeb.

Harilikus elus on tuldud samale otsusele. Kanges külmas töötajad on jätnud, isikuliste kogemuste järele, täielikult joovastavate jookide tarvitamise. Nad kannatavad külma paremini ilma alkoholita. Jäämere uurijate üldised kogemused on samad, kui tuntud norralase, põhjanaba uurija professor Nanseni omad, kes ütles: „Kindlasti peab joomist mahajätma külma ilma käes tehtavail reisidel".

Asi on väga selge, kui sellest katsutakse arusaada hariliku „talupojamõistuse" valgusel. Sagedasti käisid mehed vanasti, kui veel joovastavaid jooke vabalt oli saada, linnas laadal. Oli joodud tublisti „kehasoojendamiseks" ja koduteele taskugi pandud. Kui nüüd iga suutäis oleks meest soojendanud, oleks mehel vähe aja pärast pidanud olema nii soe, nagu saunas. Aga ometi külmas nii mõnigi mees sarnasel teel ära. Vähehaaval alandas alkohol keha soojust ilma inimese enese märkamata nii, et elamine enam võimalik ei olnud.

Huvitava loo sellelt alalt jutustas keegi Vaasa merekapten. Sel ajal, kui talvel laevad veel ei käinud Soome ja Rootsi vahet, pääsis vahel ainult jala jääd mööda üle mere. Virgad teejuhid juhatasid reisijaid niisugustel hädaohtlikkudel teekondadel. Kaasa veeti vene, millega reisijad endid hädaajal päästa võisid. Reisi hind oli 100

marka Soomes ja 100 krooni Rootsis. Esimene asi, enne kui teele mindi, oli see, et teejuhid kõikidel taskud läbiotsisid. Kui säält konjakipudel leiti, oli reisijal valida: kas laseb ta pudeli puruks lüüa ja tuleb kaasa, või jätab ta pudeli enesele ja jääb maha. Julged teejuhid olid alkoholi hädaohtlikkuse kohta külmal ajal selgusele jõudnud puhtaist isikulikkest kogemusist, ilma et neil mingisuguseid targemaid teadmisi oleks olnud mujal maailmas saavutatud kogemusist.

Mõni ehk arvab, et alkoholist soojust alandavas mõttes mingisugust kasu on. Kui keegi tahaks kange kuuma ajal alkoholi abil ennast jahutada, siis peaks ta teda niipalju tarvitama, et see kahtlemata kihvtitavalt tervise pääle mõjuks.

Akohol ei anna uut jõudu. Paremini kannatab külma see, kes ei tarvita joovastavaid jooke.

Kolmas päätükk.

Alkoholi mõju närvide pääle.

Millest see tuleb, et inimene selgesti tunneb, et alkohol talle jõudu ja soojust annab, kuigi asi ümberpöördult on? See tuleb sellest, et alkohol petab inimest.

Me mõtleme, arvustame asju, otsustame ja peame meeles ajude abil. Nende abil tunneme rõõmu ja kurbust, need juhatavad meie liikumist jne. Närvide kaudu saavad ajud teada, mis juhtub keha eriosais ja nad viivad keha eriosadesse ka tarvilisi käske. Kui võrrelda organismi suure vabrikuga, võib ajusid võrrelda vabriku juhatajaga, kes kontoris telefoni abil esiti saab teateid sellest, mis vabriku eriosais tehakse ja siis tarvilikke käske saadab. Närvid on inimese kehas nagu telefoni traadid.

Juba eespool on nimetatud, et alkohol on eestkätt närvi kihvt. Kui inimene veini, viina ehk õlle kujul tarvitab alkoholi, imbub see kõhust veresse, rändab ühes verega läbi kogu keha ja jõuab ka ajusse. [1])

1) Olgugi, et maks ja närvi- ja ajukestad alkoholi närvidest eemale katsuvad hoida, sest närvid on alkoholi mõju vastu väga õrnad. Kui aga alkoholi on vähegi suuremal määral võetud, siis ei suuda ei maks ega närvikestad alkoholi eemale hoida ja närvikava mürgistub kõnelemata maksast, mis alkoholi mõju all kõige enne kannatab.

Ennemalt peeti alkoholi ainult äritavaks aineks, nüüd loetakse ta aga narkootiliste ehk uimastavate mürkide hulka. Alkohol nõrgendab kõige esiti nimelt aju tähtsamaid osasid, mille tõttu peenemad ja paremad tunded hävinevad. Siis tunneb inimene teist, aga mitte seda, mis tõepoolest tema kehas sünnib.

Kord tulid meile vastu Helsingis kolm joobnud meest. Üks neist oli nii nõrk, et ta vaevalt jalgel püsis, aga ta karjus vastutulijaile: „Mi-mi-mina olen kõige vägevam mees kogu maa-maa-maailmas!“ Nii vägevana tundis mees enese, kuigi igaüks oleks võinud teda ühe käega ümber lükata, kes seda teha oleks tahtnud. Sel viisil võib alkohol hävitada kõik arvustusvõime. Kui alkoholi vähe on tarvitatud, ei ole mõju nii paha, aga iga kord vähendab see ikka milgi mõõdul arvustusvõimet.

Seda alkoholi omadust, et ta kangestab ehk magama uinutab aju, teda mõneks ajaks ametist lahti laseb, mille tõttu inimese kaalumisvõime nõrgeneb, või sagedasti täiesti kaob, on palju igapäevases elus kurjasti tarvitatud.

Vanal ajal, kui alkohol oli suuremal hulgal ja odavamalt saadaval, andis mõni kaupmees juba enne kauba tegemist maamehele paar napsi, mitte ainult pärast. Nii toimetades teadis kaupmees, et kui ta alkoholi abil mehe aju segi oli ajanud, sai talle kaupa müüa sarnase hinnaga, millega keegi selge pääga temalt ostnud ei oleks. Alles kui ostja koju jõudis ja pää selgima hakkas, leidis ta, et teda petetud oli ja talle sarnast asja antud, mida ta üleüldse tarvitada ei võinud. Tarvilik kaup oli ostmata jäänud, sest raha oli asjatu rämpsu pääle ära kulunud. Kui paljud on laatadel viina mõjul kõlbmatuid hobuseid ostetud! Alkoholi mõju all olev mees, kelle aju oli puudulik, ostis hobuse, mis tema meelest väga väle ja kõigiti laitmatu ning veatu oli. Kui mees öösel maganud ja pää selgunud, läks ta hommikul hobust vaatama. Siis märkas ta küll, et hobune tõbine ja vigane oli, aga ta oli valmis kas või vanduma, et see millalgi sama hobune ei ole, mille ta eelmisel päeval ostnud. Hobune oli sama, aga alles nüüd nägi mees vigu, mida ta alkoholi mõjul enne mitte ei näinud; nüüd oli arvustusvõime tagasi tulnud.

Ka meelte tegevust rikub alkohol. Inimene on siiski harva valmis tõendama, et tema silmad teda petta võivad, kui pikemaaegne suurem alkoholi tarvitamine tema tähelpanuvõime on segaseks teinud.

Korra istus mees alaealise pojaga söögimajas ja jõi õlut. Isa, kes juba mitu pudelit õlut ära oli joonud, hoiatas poega, et ta ennast mitte purju ei jooks.

— Ära millalgi ülearu joo, pojukene! ütles ta; mõistlik mees jätab järele, kui ju küllalt on saanud. Häbi on ennast purju juua.

— Iseenesestki mõista, ütles poeg, aga millest võib seda tunda, kas juba küllalt on saanud või veel juua võib?

Mees näitas sõrmega nende vastu oleva pingi poole puiestikus ja ütles:

— Kas näed neid kahte meest, kes istuvad sääl pingil? Kui sa nende kahe asemel neli meest näeksid istuvat, siis oleksid sa purjus.

Poiss vaatas kaua ja teravasti näidatud pingi poole ja ütles lõpuks:

— Aga isa, pingil istub minu arvates üksainus mees. Niiviisi võib alkohol meid petta!

Kui vaadata alkoholi mõju igapäevases elus, siis võib kergesti selle halvavat mõju aju ja närvide tegevuse pääle tähele panna. Harilikus purjusolekus ehk äkilises alkoholi mürgituses, nagu seda teaduslikult kutsutakse, tunneb jooja esiti meelepärast tunnet. Elu tundub rõõmsana ja hooletuna. Aga kui alkoholi tarvitatakse rohkem, siis muutub tunne. Üks läheb kurvameelseks ja nutab; teine ägedaks ja vihaseks; kolmanda kõne muutub naeruvääriliseks hooplemiseks, ta kiidab iseennast ja oma hobust; harva kiidab joobnud mees oma naist; neljas tahab joobnult vahetpidamata laulda ja tantsida. Kui veelgi juuakse, muutub jooja juba täiesti segaseks ja haigeks. Ta tunneb südamepööritust; mõistus tumeneb; ta kõigub jalgel ja kukub, kui liikuda katsub; ta kogeleb kõneldes. Kui on nii palju joodud, et mees on „nottpurjus“, hakkavad paled punetama ja ülestursuma, keha soojus alaneb märksa, silmad klaasinevad, hingamine muutub norskamiseks, kurku kogub lima, puls lööb nõrgalt ja korratult ja kehast voolab külm higi. Alkoholi mürgituse läbi organismis tekkinud segaduse tagajärjel võib isegi surra. — Kõikide nende segaduste tõttu võib alkohol ajajooksul nii närvikava ära rikkuda, et see enam õigel viisil keha eriosasid juhtida ei saa.

Üleüldse näitab juba ühekordne suurem alkoholi tarvitamine raskendavat järelkaalumis- ja arvustamisvõimet, aga äritavat tundmusi, olles sellega põhjuseks ägedaile järelmõtlematuile tegudele. Sagedasti võib joobnud isik

niisuguses pöörases määratsevas olekus saada otsekoheselt kardetavaks omale ümbrusele.

Äkilisest alkoholi mürgitusest pääseb mööda, kui midagi pahemat ei sünni, mõnda aega kestva halva tervise, päävalu, võimetustunde, nukra meeleolu, südamepöörituse ga jne. Vähehaaval läheb siis keha jälle oma endisse olekusse.

Aga mitte üksi suured alkoholi-määrad ei sega aju tegevust, vaid võrreldes väiksedki alkoholi määrad võivad vaimutöö pääle takistavalt mõjuda.

Juba ammu tegi Saksa arstiteaduse professor Kraepelin katseid väikeste alkoholi määradega. Katsealusele antav viinamäär oli õige lahja ja sisaldas eneses 20—30 grammi alkoholi. Kõigis katsetes olid töö tagajärjed halvemad neil päivil, kui alkoholi oli tarvitatud, kuigi katsealusel enesel tundmine oli, et alkohol tööd kergendab. Katsed näitasid, et juba väiksel alkoholi-määral on omadus alandada vaimlist tööjõudu, mis iseenesestki mõista ripub ära äkilisest närvide kihvti tarvitamisest. Professor Kraepelin pidas silmas alkoholi mõju ainult paari tunni vältusel pärast selle tarvitamist.

Doktor Smith tegi katset, et teada saada, kui kaua aega vaimline tööjõud allpool harilikku seisu pärast „parajat" alkoholi tarvitamist seisab. Katse tehti 8—12 tundi selle järele, kui viimast korda alkoholi oli tarvitatud. Töö tulu oli kõigil päivil, mil alkoholi tarvitati, vähem, kui neil päivil, mil ilma alkoholita tööd tehti.

Teine katsetegija doktor Fürer läks veel sammu edasi. Ta katsus samasuguste katsetega selgusele saada alkoholi mõju kohta sarnastel juhtumistel, kui teda nii väiksel määral oli tarvitatud, et tarvitaja ise ega ka kõrvaline isik mingisugust joovastust ei märganud. Aga juba sarnanegi alkoholi tarvitamine alandab vaimlist tööjõudu tükiks ajaks.

Ka hiljemad sel alal järgnevad katsed näitasid, et vaimline töölaad halveneb ja mõtlemisvõime alaneb juba võrdlemisi väikse alkoholi-määra tarvitamise järele.

Praktilises elus erialadel saavutatud kogemused tõendavad sedasama.

Soomes on tehtud samasuguseid katseid, muude seas noore arsti Töttermanni poolt 1915. aastal Helsingi ülikoolis. Tema eesmärk oli selgusele jõuda, kui väike alkoholi-määr võib mõjuda inimese juures õige suurt teravust nõudvas töös. Katsuti nõela silma niiti

ajada. Katsed kestsid 43 päeva. Ühel päeval tehti tööd ilma alkoholita, teisel päeval niisuguse joogi tarvitamise järele, mis sisaldas eneses 25 kuubiktsentimeetrit alkoholi. Katse tehti umbes 11 tundi pärast alkoholi tarvitamist, nii et alkoholi pääliskaudne mõju juba kadunud oli. Iga päev aeti 20 minuti jooksul niiti ühesugustesse nõela silmadesse. Neil päivil, kus alkoholi ei tarvitatud, tõusis töötulu harjutamise tagajärjel; teisel päeval, kus alkoholi tarvitati, läks töö silmapaistvalt allapoole. Katsest selgub siis, et väike alkoholi-määr alandab juba katsealuse töövõimet ja teravust.

Saksa teadusmehed on näidanud, et väikesedki alkoholi-määrad raskendavad isegi kirjutusmasinal töötamist ja et kirjutusmasinaga töötades tuleb vähese alkoholi tarvitamise tagajärjel rohkem vigu, kui harilikus olekus. Neli kogenud kirjutajat töötasid ilma alkoholita ja vähese alkoholi tarvitamise mõju all. Enne lasti tööd teha ilma alkoholita, siis anti igale ühele viina, milles sisaldus 36 grammi alkoholi. Tagajärg oli, et alkohol mõjuvalt töötulu alandas, kuigi katsealustel enestel see tunne oli olnud, et tööjõud alkoholi saamisega suurenenud.

Ka koolitöös on tehtud samasuguseid katseid samasuguste tagajärgedega.

Rootsi leitnandi Boy toimepandud laskekatsed näitavad, et alkohol, väiksel määral tarvitatult, mõjub takistavalt laskmiskunsti pääle. Kui vilunud sõjamehed ilma alkoholi tarvitamata lasevad ainult 7 pauku sihist mööda, lasevad nad alkoholi mõju all 27 pauku mööda.

Sügavas ja teravas mõtlemise töös, mis inimesesugu edasi on viinud, ei ole alkoholist mingisugust kasu. Kui tuntud Ameerika leidurilt Edisson'ilt küsiti, mikspärast ta täiskarsklane on, vastas ta: „Mina arvan, et minu täiskarskus tuleb sellest, et ma tunnen tarvis olevat oma pääd parema jaoks.“ Võib olla tõesti põhjust küsida, nagu rektor Rosenthal seda teeb ühes raamatus: „Kui Soome üliõpilased millalgi oma eeskujuga ei oleks joomist edendanud, kes teab, kui palju oleks siis maal vaesust vähem olnud?“

Sagedasti tarvitatakse alkoholi sel põjusel, et tema abil tahetakse pääseda hingelisest väsimustundest. Väsimus ise ei kao, kuigi väsimustunne silmapilguks eemale saadakse peletada. Kui alkoholi abil katsutakse kehast ära tarvitada viimased jõu tagavarad, on sellel halvad tagajärjed: närvikaval on väga raske saavutada tasakaalu niisuguse jõupingutuse järele.

Muret ja igatsust võib alkohol sundida unustama mõneks ajaks, kui õige arvustusjõud on kadunud, kuid alkoholi hädaohtlikkus teeb kõlbmatuks teda ka selles mõttes tarvitada.

See asjaolu, et alkoholi on õpitud tundma uimastavana mürgina, selgitab ka tema kõige hädaohtlikumat omadust, nimelt, et kuigi joovastavate jookide tarvitamine esialgu vastumeelt on, inimene nendega pea ära harjub, tarvitades ikka rohkem ja rohkem, kunni viimaks valmis on, üks-kõik mis hinnaga tahes, enesele neid muretsema ja tarvitama, isegi kõige koledamaid aineid, kui harilikku viina oma himu täitmiseks saadaval ei ole. Jaapanlased on sellele alkoholi omadusele annud vanasõna kuju: „Mees võttis klaasi, klaas võttis teise klaasi ja lõpuks võttis klaas mehe!“ Tabavalt on öeldud, et alkohol võib silmapilguks ülekanda petlikku paradiisi niisuguse inimese, kes kõige suuremas kitsikuses on, kuna tema kohus oleks koguda kõike oma jõudu seks, et asja muuta. See õnnetu, kes nii harjunud joovastuses troosti leidma, otsib seda säält ikka jälle uuesti, lühendades neid vaheaegu, kus tema vilets olukord teda piinab. Alkohol on uimastav mürk. Ta segab ja rikub mitmeti aju ja närvide tegevust. Aja jooksul võib alkoholi tarvitamine sünnitada hädaohtlikku joomahimu.

Neljas päätükk.

Alkoholi tarvitamine haiguse ja surma põhjusena.

Eelmises päätükis on juba kõneldud äkilisest alkoholi kihvtitusest ehk purjusolekust, mis on kõige harilikum alkoholi tekitajatest haigustest. Kui alkoholi tarvitamist alatasa jätkatakse ja tema uued mõjud eelmistega ühte liituvad, sünnib pikaline haigus, mida harilikult kutsutakse krooniliseks ehk pikaliseks alkoholi mürgituseks.[1])

1) Kroonilise alkoholi tarvitamise päämõju seisab selles, et ta hävitab üksikuid keharakukesi, mille tõttu kehakuded muutuvad, ümber kasvavad, kuna hariliku kude asemele kas kõitkude ehk rasv või mõlemad koos kasvavad. Kõitkude on palja kõvem alkoholimõjule vastupanema, kuid ta ei täida hariliku orgaanikude ülesandeid, ja kehategevus kannatab selle all väga raskesti, näit. maksa- ja neeruhaiguste puhul, mis päälegi parandamatud on, sest juba kord kasvanud kõitkude ei kao enam. Red.

See pikaldane alkoholi mürgitus võib ennast ilmutada ka kogu närvikava töö rikkeminekus. Haiged liikmed hakkavad vabisema; tundmis-, nägemis- ja mõtlemisvõime nõrgenevad. Iseäranis hommikul on halb ja raske olla. Keel hakkab värisema, mille tõttu kõne läheb segaseks. Tundenärvid võivad muutuda nõrgaks, mille järele tundmused sagedasti täiesti kaovad. Ka soonte krampitõmbumise juhtumised võivad olla alkoholi läbi närvikava vigastumise tagajärjeks.

Pikaldase alkoholimürgituse tagajärjel võib ka vaimuhaigus tekkida, kas möödaminevana joomahullustusena või vaimuhaigusena.

Aju võib alkohol aja jooksul ka teisiti vigastada. Veresooned, mis alkoholistidel on sagedasti seestpoolt ebatasased, konarlised, ei või aidata südant vere juhtimises sooni mööda edasi. Nii on asjaolu iseäranis pingutuste ja purjusoleku tagajärjel. Veri võib seisma jääda, tarduda, ja soontes sünnib tomp, mis katkestab verejooksu neisse aju osadesse, kuhu veresoon läheb. See ajuosa, mis enam toitu ei saa, sureb; sünnib n. n. aju pehmenemine. Kui niiviisi ärarikutud aju osast lähevad käte liikumist juhtivad närvikiud välja, siis muutub käsi harilikult halvatuks. Teistelegi tähtsatele muudatustele ajus olevates veresoontes võib alkohol põhjuseks olla. Alkoholi mõju all peenenevad või laienevad mõned soonte kohad. Kitsad kohad paisuvad väljapoole edasivoolava vere pressimise all ja soontes sünnivad väiksed, väga aprate seintega kotikesed. Kui nüüd soont väga koormatakse, võivad need kotikesed lõhkeda. Siis jookseb veri pääajusse ja sünnib halvatus. Kui verevool väikene on, võib haigus paraneda, aga sagedasti jääb teine pool eluks ajaks halvatuks. Pahematel juhtumistel on surm tagajärjeks.

Ka teistes orgaanides võib iseäranis pikemaegne tähelepandavam alkoholi tarvitamine haigusnähtusi esile tuua.

Kõige päält teeb alkohol oma hävitustööd inimese kõhus. Alkoholi tarvitamine ei edenda söögisulatamist, nagu varemini arvati. Söögi alla viina võtmisega on nii mõnigi oma kõhu ära rikkunud. Juba üksainus suurem alkoholi annus, iseäranis kui seda tarvitatakse vägevamina vägijookidena, võib mao limakilet halvasti äritada, mille tagajärjeks halb tunne ja oksendus. Kauemaegne alkoholi tarvitamine võib ajajooksul mao limakiles pikaldasi haiguslisi muudatusi sünnitada, olles põhjuseks n. n. kroonilisele mao katarrile.

Alkohol võib ka maksale kahju teha. N. n. rasvamaks, kus haige maks rasva läheb, suureneb ja oma värvi muudab, kuulub alkoholi kõige sagedamini sünnitatud haiguste hulka. Teinegi maksahaigus, n. n. kortsunud maks, esineb sagedasti alkoholi tarvitamise tagajärjel. Ja ometi ei olda täiel selgusel selles, kui suurt osa alkohol mängib selles harilikult surmaga lõppevas haiguses.

Kauakestvast alkoholi mürgitusest tekkivad neeruhaigused: rasvaläinud ja kortsunud neerud tuletavad meele eelnimetatud maksahaigusi. Neeruhaigusega võib suurel määral minna verest kallist toiduainet, munavalget, kaduma. Veri muutub ikka rohkem ja rohkem munavalgevaesemaks ja vesisemaks. Haigus ühineb kergesti n. n. veetõbega. Jõud nõrgeneb, kunni lõpuks neerud enam ei jõua väljapuhastada kehast kõlbmatuid aineid, mis veresse jäävad. Sünnib kuse-kihvtitus (uraemia), mis mõne päeva jooksul hauda viib.

Alkohol ei suurenda südame tööjõudu, nagu üldiselt arvatakse. Nagu teistegi lihaste tegevust, nii nõrgendavad joovastavad joogid ka südame tegevust. Palju suurem tähtsus on muidugi neil haiguslistel nähtustel, mida pikaldane alkoholi tarvitamine südames sünnitab. Alkoholitarvitajail laieneb süda loomuvastaselt suureks. Seda näeme harilikult õlle- ja kalja-joojate juures, kelle südamel tuleb pumbata veresoontes ka seda suurt vedeliku hulka, mida alkoholina sisse on joodud. Sellest tuleb südamele üleliigset jõudukulutavat tööd. Laienenud südame lihastel on kalduvus haiguslisteks nähtusteks, mille tagajärgedeks võivad olla mõnesugused segadused vere ringjooksus. Teine muutus, mis tähelpanu äratab, on südame üleliigne rasvanemine. Juba terve südame ümber on teataval määral rasva, aga alkoholitarvitajail kasvab seda rasva üleliiga palju, raskendades sellega suurel määral südame tööd. Kui niisuguselt nõrgendatud südamelt nõutakse äkki suuremat tööd, kui harilikult, võib kergesti südamehalvatus ja surm tagajärjeks olla.

Ka veresoontesse ulatab alkoholi kahjulik mõju. Need lähevad alkoholitarvitajail kangeks ja apraks. Neisse kihtineb rasva ja lupja. Aprad veresoonte seinad võivad vere rõhumise mõjul kergesti rebeneda, millest hädaohtlik verejooks tekkib. Veresoonte kangenemist ja lubjastumist, n. n. soonte kõvenemist (arteriosclerosis) juhtub ka teistelgi põhjustel. Iseäranis kuulub see vanaduse haiguste hulka. Aga vilunud arstid tõendavad, et see haigus esineb palju

suuremal määral nende juures, kes tarvitavad alkoholi. Rootsi arstiteaduse professor Heuschen ütleb: „Tähtis vahe on selles, et karskete juures algab soonte lubjastumine vast õige kõrges eas, nii 60—80 aasta vanaduses, kuna, selle vastu, alkoholitarvitaja juures see 40 aasta vanaduses ehk veel varemgi algab. Olen leidnud seda haigust juba 20—25 aasta vanade inimeste juures. Võin siis ütelda: Alkoholitarvitaja vananeb pea ja tema jõud kaob aegsasti. Kogu tema keha on vana juba 40 aasta vanaduses".

Alkoholi tarvitamine ei ole üksi põhjuseks eelnimetatud haigustele. Inimese tervist ähvardavad nii mõnedki hädaohud elus. Ühtlasi peab meelespidama, et üks inimene loomu poolest nõrgem on vastu seisma alkoholi hävitavale mõjule, kui teine. Palju ripub siin ka ära neist välistest oludest, milles alkoholi tarvitamine sünnib. Inimesele, kes elab kehvades oludes, võib sama alkoholi-määr kardetavam olla, kui teisele, hästi toidetule ja häädes oludes elavale inimesele. Viimane näib teda kaua ilma nähtava kahjuta tarvitada võivat, olgugi, et alkohol salajast hävitustööd temaski teeb. Joomise kahjulik mõju esineb ka eriinimestes erimoodi, olenedes sellest, missugune orgaan kellelgi alkoholi kahjutegevale mõjule kõige vastuvõtlikum on. Aga teisest küljest on tähtis meelespidada, mis Rootsi arstiteaduse professor Kjelberg on öelnud, et haiguslised nähtused joovastavate jookide tarvitamisest ilmuvad meie kehas juba palju, palju varem, kui need muutused silmapaistvalt esinevad. Nad on juba varemalt niihästi vaimlise kui ka kehalise tervise pääle arvamata suuri jälgi jätnud. Samuti on ka Rootsi karskusasja uurija arstiteaduse professor Quensel ütelnud, et haiguslised muutused võivad kehas juba siis olla, kui neid palja silmaga lihtsalt tähelegi ei mõista panna.

Palju hädaohtlikum, kui need üksikuis kehaosades ettetulevad haigused, on üleüldise keha vastupidavuse jõudu nõrgendav alkoholi mõju. Kõige päält tuleb arvesse võtta alkoholi üleüldist mürgitavat mõju, mis organismi vähem vastupidavaks teeb kõiksugustele haigustele. Et kogu organismi, sellega ka erielundite seis ja tegevusjõud, oleneb suurel määral närvide seisust, ja et alkohol on kõige päält närvikihvt, on joomise tagajärjel sündinud segadused keha eriosades arusaadavad. Alkohol mõjub siis sagedamini haigustele ettevalmistamise mõttes, kui just otsekoheselt organismile kahjulikult. Praktiliselt vaadates ei ole selles suurt vahet, kas alko-

hol otsekohe mõjub, või teeb ta organismi vastuvõtlikuks eelnimetatud taudidele. Pääasi on see, et kui alkoholi tarvitamine on nõrgendanud tervist ja alandanud keha vastupidavuse jõudu, võib alkoholitarvitaja murduda igal haiguse juhtumisel, millest ta karsklasena oleks pääsenud.

Teada on, kui palju raskemalt alkoholitarvitaja haavad on parandatavad karsklase omadega võrreldes. Kui on küsimus lõikusest, oleneb palju sellest, kas on süda terve, nii et see välja kannatab magamapanekut, või on pikemaegne alkoholi-tarvitamine seda nõrgendanud.

Iseäranis tähtis on see tõsiasi, et alkohol nõrgendab keha vastupidamise jõudu külgehakkavate haiguste vastu. Pääle organismi üldist nõrgendamist, mõjuvad selles suhtes veel eriti järgmised olud. Alkohol mõjub kahjulikult vere pääle, vähendades tema vastupidamisjõudu haigusidude ehk bakteeriate vastu. Et alkohol võib vähendada valgete vereliblede arvu ja neid jõuetuks ja vähem vastupidavaks teha bakteeriatele, siis on selge, kui palju vastuvõtlikumaks saab organism külgehakkavaile haigusile juba selle läbi. Kui alkohol veel pääle selle võib rikkuda ilanaha kilet söögi- ja hingetorudes, pääsevad bakteeriad hõlpsamini kehasse. Terve hingetoru seintest immitsev mahl võib ära tappa õhuga sissehingatavad bakteeriad, aga kui alkohol nõrgendab neid mahlasid, siis ei või kindel olla, et haigusidud ei pääse läbi hingetoru keha tähtsamatesse elunditesse.

Katsed kui ka statistilised andmed on näidanud, et alkoholi tarvitamine teeb inimese vastuvõtlikuks kopsuhaigustele. Selle kõrval tuleb muidugi arvesse võtta, et kopsuhaiguste tähtsamaks põhjuseks on kitsastes, halbades ruumides elamine ja puudulik toit niisugustes oludes, kus alkoholile ohverdatakse suurem osa teenistusest.

Alkoholi tarvitamine edendab ka hädaohtlikku kopsupõletiku ja soetõbe hävitustööd.

Juba ammu hakati tähelpanema, et joomarid väga kergesti koolerasse jäävad. Inglise arstiteaduse professor Adams ütles, et koolera aegil tuleks joovastavate jookide müügikohtade ustele kirjutada: „Siin müüakse koolerat".

Niisama on statistilised teated näidanud, et alkoholi tarvitamine edendab külgehakkavate suguhaiguste laialilagunemist.

Kui on teada, missugust suurt osa mängivad need haigused üldise terviseseisukorra langetamisis ja tuleva soo nõrgendamisis, siis on ka arusaadav, kui suur kaudne mõju on alkoholil haiguste põhjusena.

Mitmete maade haiguse ja surevuse statistikad on mitmel kombel paljastanud alkoholi hävitustööd.

Õnnetud juhtumised on sagedasti lähedas ühenduses joomisega. Mõned väljamaa õnnetuste kinnitusseltsid lubavad täiskarsklastele suurt alandust maksudes.

Eelpool on nimetatud, et mitmed haigused võivad saada alkoholitarvitajaile palju hädaohtlikumaks, kui karsklastele. Tõenduseks sellele võivad olla arvud, mis näitavad, et surevus alkoholitarvitajate kopsuhaigete hulgas harilikult umbes kaks korda suurem on, kui karsklaste keskel.

Praegune Inglise ametlik statistika valgustab selgesti seda suurt hädaohtu, milles joovastavate jookide äride teenistuses olevad isikud on. Nende surevus on palju suurem, kui muis harilikuis ametites esinev surevus. See oleneb sellest, et need ise väga palju tarvitavad neid jooke, mida nad teistele valmistavad ja müüvad.

Alkohol ajab sagedasti enesetapmisele. Daanis on aastal 1905 pooled enesetapjaist elu alkoholi mõjul võtnud.

Suurt tähelpanu on äratanud elukinnitusseltside tähelpanekud täiskarsklaste vähemast surevusest nendega võrreldes, kes parajal mõõdul on alkoholi tarvitanud. Aastal 1840 soovis keegi tuntud karskusmees Inglismaal elukinnitusseltsi astuda. Kui seltsis teada saadi, et ta täiskarsklane on, nõuti temalt 10% kõrgemat kinnitusmaksu, põhjendades seda sellega, et karskusmees ei võivat nii kaua elada, kui teised inimesed! Siis asutasid karskusmehed uue elukinnitusseltsi, kus üks osa oli ainult täiskarsklaste jaoks. Selles karsklaste osas on surevus olnud umbes 23% vähem, kui selles osas, kus tarvitati „parajalt“ alkoholi. Hiljemini on ka teistes maades asutatud sarnaseid kinnitusseltse. Päris joodikuid ei kinnitata neis üldse mitte. Kõikide seltside kogemused näitavad, et alkoholitarvitajate keskmine elupikkus on tublisti vähem, kui täiskarsklastel. Mõni võib siin ütelda: mina tundsin seda ehk seda, kes elas vanaks meheks, kuigi ta millalgi pakutud klaasi tagasi ei lükanud. Mina ütlen: niisama tark on võtta vanast sõjamehest eeskuju selleks, et sõda sugugi nii hädaohtlik pole! Mõni pääseb võitlusest vigastamata, aga teised tema kõrval langevad või saavad haavatud. Mõni, kellel õige tugev kehaehitus on, võib paljugi alkoholi tarvitada, ilma et ta selle all nähtavalt kannataks,

olgugi, et temagi organismi alkohol sisemiselt rikub. Aga samal ajal murdub hulgana teisi, vähema vastupidavusega, alkoholile ohvriks.

Ametlikus arvustikus tulevad nähtavale ainult üksikud neist surmajuhtumisist, kus alkohol on olnud surma põhjuseks. Koguni teine on asi, kui tehtakse just eraldi katset. Sellest järgnev näitus. Daanis, kus võrdlemisi palju joovastavaid jooke tarvitatakse, palus riigi karskuskomitee kõigilt riigi arstidelt teateid nende isikute üle, kes aastal 1905 15 aasta vanaduses olid surnud. Nii umbes 23% meeste ja 3% naiste surmjuhtumisis oli olnud alkoholi tarvitamine kas pää- ehk kaasamõjuvaks põhjuseks. Kopenhaagenis oli üle poole 45—55 aasta vanaduses ettetulevais surmajuhtumisis alkohol otsekohe ehk kaudselt süüdi. Tuntud Daani arvuteadlane professor Vestergaard ütles, et kui need alkoholiohvrid kaoksid, tõuseks meeste keskmine elupikkus 4 aasta, naiste oma 1/2 aasta võrra.

Viimase aastasaja sõjad Euroopas on hävitanud umbes 7 1/2 miljoni inimest. Aga alkohol nõudis Euroopas keskmiselt 250.000 ohvrit aastas. See oleks teinud 30 aastaga 7 1/2 miljoni — niisama palju, kui Euroopa sõjad nõudsid kogu 19. aastasaja jooksul.

Alkohol võib otsekoheselt haigust või surma tuua. Veel suuremat hävitustööd teeb ta selle läbi, et ta nõrgendab elundite vastupidamise jõudu ja neid vastuvõtlikuks teeb külgehakkavatele haigustele. Sel teel viib alkohol enneaegu hauda palju suuremad hulgad, kui seda harilikult arvata võib.

HÜGIEENI INSTITUUT E. V. Tartu Ülikool.

Viies päätükk.

Alkohol kombluse rikkujana ja kurjadele teedele juhatajana.

Ühekordne tuntav alkoholi tarvitamine nõrgendab juba mõtlemis- ja arvustamisvõimet, aga äritab alguses tahtmist. Tahtmise äritamine ja sellega ühenduses tõusnud jõutunne peidab ära alkoholi mõju ees selle tõsiasja, et tarvitaja arusaamisvõime on alanenud; ta usub vaimlise ja hingelise erkuse tõelist tõusu. See usk alkoholi elus-

tavasse mõjusse ajab mõnda ikka uuesti ja uuesti otsima joovastavate jookide abil vaheldust elus, mis tundub seda ühelaadilisemalt, mida rohkem ta on endistel alkoholi tarvitamise kordel kaotanud võimaluse rahuldust leida. Kui niisugune inimene purjusolekust toibunud on, ei märka ta enam aru saada joomise halbadest külgedest. Niisugune olek võib talle pärast koguni ilusas valguses paista.

Kui mingisugune äkiline pähepiste teda enesetaltsutamisjõu üle võidule aitab, teeb joobnud isik sagedasti seda, millega ta selges olekus mitte toime ei oleks saanud. Ta äritub sagedasti teise kõnest, norib riidu ehk eksib sarnaseis asjus, milles ta kaines olekus mitte ei oleks eksinud. Niiviisi võib juba juhuslik suurem alkoholi tarvitamine segadust ja tüli tekitada. Hädaoht võib aga suureks kasvada, kui jutt on isikutest, kelles on peidus juba vaimuhaiguse tunnismärgid.

Aga ühiskondliselt seisukohalt vaadates on joomise mõju kombluse suhtes veel suurem. Joobnud olek on juba üksi kombelisest küljest vaadates laiduvääriline. Seadus tunnistab joobnud olekus avalikku kohta ilmumise karistusväärilisekс.[1]) Jooja teab juba enese, sagedasti korduvist kogemusist, et alkoholiga ei tohi mängida. Ta ei leia siis, nagu mõni kogemata kombel joobnuks jäänud, enese kohta mingisugust vabandust. Paljas vali kohtumõistmine ei ole siiski joobnu meelest mitte õigel kohal. Tal on, võib olla juba sündinud tung alkoholi tarvitamiseks, või on tema ehk ka teiste olukord sarnane, et kiusatus on olnud harilikust suurem. Ta on haige, keda peab aitama.

Valus ja kurb, seltskonna seisukohalt vaadates, on see hävitav mõju, mis joomisel on kogu inimese kombelise olemise kohta. Joomise edenemisega esineb tuntavalt peenemate tunnete nürinemine. Joomar unustab kohusetunde iseenese ja teiste vastu ja esineb niisugusena õnnetuna raugana, kes midagi enam ei või loota, keda kõige lähemate sõprade hoiatused ei jõua hoida, kes valmis on igal juhtumisel iga hinnaga oma joomahimu vaigistama. Lõpuks kaob tahtmine täiesti. Joomar ei katsugi enam omast alandavast seisukorrast pääseda. Ta on valmis järgnema kõikidele avatlemistele ka siis, kui nad otsekoheselt kuritegudele viivad. Ja kõik

---

1) See käib Soome seaduste kohta. Eesti seadused pole ses suhtes kahjuks mitte nii valjud, nagu meil üldse joomise vastu palju kannatlikum ollakse, kui mitmeski muus riigis.

see langemine, aste-astmelt ikka allapoole, sünnib nii vähehaaval ja märkamata, et joomar ise seda sugugi tähele ei pane.

Elu ise meie ümber toob näitusi sellest, kui hõlpsasti paremad tunded nürinevad alkoholi mõju all.

Kõige kõrgemaks tundeks, mis inimese südant võib liigutada, öeldakse olevat emaarmastus lapse vastu. Korra jagati Helsingis jõuluaegist pühadekingitust vaestele naistele. Nad said toiduaineid ja muud, millega nad ühes oma lastega jõulusid võisid vastu võtta. Paar naist läksid kohe õllepoodi ja vahetasid kingituse õllepudeli vastu ümber. Pudelid kaenlas, tulid nad tühja, külma kodu toitu ootavate laste juure!

Kuidas alkohol ka lapsearmastuse vanemate vastu riisub, näitab järgmine autori jutustatud lugu. „Tundsin üliõpilast, kes hääsüdamega mees ja hää töötegija oli. Sääl tulid aga halvad sõbrad ja viisid teda enesega ühes. Vana ema oli ainuke, kes ka siis poja eest hoolitses, kui kõik teised teda juba halvaks pidasid. Ema süda ei jahtunud elus, aga tuli surm ja jahtus seegi. Poeg oli üksi ema surnukeha juures — ta riisus tema külmast sõrmest kulunud laulatuse sõrmuse, mida ta joovastavate jookide muretsemiseks ära tarvitas."

Isa, kes kaines olekus on hää ja hell, võib alkoholi mõjul muutuda täieliseks metsaliseks, kes naist ja lapsi armuta peksab.

Rootsi arstiteaduse professor Thunberg kujutab alkoholi komblust alandavat mõju igapäevases elus järgmiste meelt-liigutavate sõnadega:

„Ennemuistses jutus kõneldakse nõia eidest, kellel ainult tarvitses puudutada kepiga inimest, et teda loomaks muuta. Niisama võidakse ütelda, et alkohol riisub inimeselt tema paremad omadused, muudab teda looma sarnaseks. Kes enne tuntud oli viisakuse, iseenesevalitsemise, sõbralikkuse, helduse, vagaduse, kindluse ja kohusetunde poolest, näitab joovastavate jookide mõju all olles koguni vastaseid omadusi.

Sõidame maanteed mööda. Kaugelt kuuldub rataste kolinat, kirumist ja kära. Müra läheneb. Hobuse luukere liigub vaevalt edasi, aga mees peksab teda vankrilt ikka enam ja enam. Mees ei saa iseenese ega hobuse üle valitseda. Ta kirub ja kirub. — Mis on selle armetu viha ja peksmise põhjuseks? — Uulitsal kohtame mehe, kelle poole kõik vaatavad. Ta käik ei ole kindel ja rahulik, nagu teistel, vaid võnkuv; jalad ei näita jõudvat teda kanda

ja ta tuigerdab ühe poole päält teisele. Kui teekäijad endid mitte kõrvale ei hoiaks, siis kukuks ta nende pääle. Millest järgneb mehe kõlbmata olek? —

Noorsugu on kogunud mänguplatsile. Aga rõõmu ei ole pikalt. Mõned laste hulgast hakkavad kiuslema ja koguni tülitsema. Lõpuks sünnib taplus. Taplejad on kui arust ära. Veri voolab. — Kuidas muutub rõõm nii ruttu niisuguseks kurbuseks? —

Oli noor pere, kellel elu paistis nii heledana, lootusrikkana. Mees oli hoolikas töömees, kes pere eest hoolt mõistis kanda. Aga siis juhtus midagi päris ootamatut. Mees jättis töö hooletusse. Ei hoolinud ta enam naisest, ei lastest midagi, vaid peksis neid koguni. Ta langes ikka sügavamale ja sügavamale. Puudus tuli neile võõrsiks. Pere langes ärarääkimata viletsusse. Mis oli selle põhjuseks? —

Niisuguseid juhtumisi näeme maal aastate jooksul kümneid tuhandeid. Kui küsitakse põhjust, saame alati sama vastuse: inimesed on valesti tarvitanud joovastavaid jooke. Nad on purjutanud. Kuigi nad seda on teinud kas või üheainsa korra! Vahel ei ole tarviski rohkem, kui ju õnn on murdunud ja varemetes tulevik, mille ehitamiseks on aastaid kulunud. Ja siis võivad ainult aastad seda lepitada, mida üheainsa silmapilguga on lõhutud.

Nii on joomine aastasadade jooksul tublisti alandanud ja halvendanud inimesi, laiali laotanud kurjust, kokkuleppimatust ja kuritegevust, täitnud nendega kodud, vaeste- ja haigemajad ja vangikojad. Mitte üksi joomar ei ole selle all kannatama pidanud, sadandeid süütuid on õnnetused tabanud."

Missuguseks inimene, looduse valitseja, joovastavate jookide mõju all muutub, sellest annab Aleksis Kivi ilusa pildi „Seitse Venda" nimelises jutus, kus Aapo jutustab teistele vendadele:

„Oli pühapäeva õhtu. Porilombis, suvise päikese paistel, rõhkis siga, vaadates rahvast, kes temast mööda kiriku ruttas. Kadedal kivistand südamel vaatas ta nii meeste jalgu, ilusaid riideid, võrreldes neid oma inetute harjastega. Vahel sädendas mõne möödamineja küljest nii suur hiilgus, et siga seda nähes hämmastanult tagasi pidi põrkama: Ta oli vihane Jumala pääle, kes teda mitte inimeseks ei olnud loonud. Kui ta viimaks küllalt oli nurisenud, hoigas ta kramplikult, pigistas väikesed silmakesed kinni ja uinus magama. Aga kui ta silmapilgu järele ärkas, magas ta kõrval seltsiline, keegi joomar, kes

sõnniku lompi oli kukkunud ja sinna jäänudki. Siga märkas tema hädaohtu, halastas ta pääle ja, võttes kihvadega ta kaelusest kinni, kiskus teda välja kuivale maale. Siis vaatles ta meest silmapilgu, hirvitas ja ütles: „Sina kuri mees, su nägu on nii hirmus, et kauemini teda vaadata ei taha.“ Seda öeldes läks siga temast röhkides eemale ja hakkas maad tuhnima.“

Üldiselt on tuntud, kui lähedas ühenduses alkoholi tarvitamine ja kombluserikkumised omavahel on.

Joobnult harjuvad mehed oludega, millest nad muidu ennast eemale oleksid hoidnud, ja kui korra hääd kombed ja hääd viisid on vaikima pandud, saab pahe kindlaks kombeks.

Kombeliselt langenud naised on kõik alkoholi tarvitajad. Nad ei võiks muidu, kinnitavad nad ise, raha eest oma au müüa ja ennast kõige alatumal viisil alandada, kui neil ei oleks võimalus joovastavate jookidega suretada omi paremaid tundeid.

Kui kergemeelselt naised, kes enesele suguhaiguse saanud, on valmis seda laialilaotama, seda jutustab meile Saksa õpetaja Keller järgnevas kohutavas loos:

„Noor, Põhja-Saksamaa krahv, süütu kui laps, sõitis Berliini onu laste juure, kes kaardiväes teenisid, võõrsile. Alguses mindi tuntud söögimaija, söödi ja joodi sääl. — — Siis mindi jalutama ja jõuti kuhugi kohvimaija, kus naiskelnerid rahvast teenisid. Vaevalt oli noor krahv istunud, kui ta sülle üks kohvi pakkujaist hüppas ja teda nii tuliselt suudles, et krahvis põlgtus selle olevuse vastu tõusis. Võimsal käel lükkas ta tüdruku enesest eemale. Aga oli juba liig hilja. Mõni päev hiljemini ilmusid tema alumise huule seesmisele küljele väiksed rakukesed. Krahv lõikas need tasku noaga ära, aga nad halvenesid ainult ja lagunesid laiemale. Kui krahv arsti poole pööras, leidis see temal sifilise olevat. „Aga Jumala nimel“, hüüdis noormees kohkudes, „ma ei ole millalgi mingisuguses ühenduses olnud naistega!“ Arst kehitas õlgu. „Aga kas Teie ei ole suudelnud kedagi kahtlast inimeselast?“ Õige, sääl kohvimajas! Otsekohe läks arst krahviga sinna. Naeratavail huulil pakkus sääl veel sama tüdruk võõrastele toitu. Arst astus tema juure ja enne, kui tüdruk oleks aimanud, mis arst tahab, oli viimane tema suu avanud — ja see oli täis sifilise rakke! Krahvi haigus pahenes; teda pidi lõigatama. Telegrafeeriti emale. Kui uhke, tore krahviproua hotelli astus ja oma ainukest poega kaelustada

tahtis, takistas poeg teda selles ja ütles: „Ema, ära tule liig lähedale! Mul on sifilis ja see võib sinugi külge hakata. Ma ei saa nüüd millalgi abielusse astuda, kui ma oma naist ja lapsi ära ei taha kihvtitada". Ehmatusest tabatud langes uhke proua meelemõistuseta maha".

Aga on ka mehi, kes igasuguse vastutustunde on kaotanud. Seda näitab järgmine tuntud arsti jutustus: „Jutustan ühest niisama kurvast, kui ka kohutavast juhtumisest. Umbes neli aastat tagasi jättis ühe tuntud mäeelaniku poeg oma kodulinna maha ja sõitis M — — sse. Vaheajal oli ta ühe harimata naisega ühenduses olnud. Mõni kuu hiljem tuli ta tagasi koju ja kihlas ennast ühe ilusa lugupeetud tütarlapsega. Neil oli kaks last, aga nüüd magavad isa, ema ja mõlemad lapsed surnuaial selle koleda taudi ohvritena, milles isa neli aastat tagasi ise oli olnud ja mis nüüd laste ja ema pääle üle oli läinud. Mõne kuu jooksul lõppesid kõikide kannatused".

Omakasupüüdmine suretab hõlpsasti alkoholiäri kaitsjate inimsustunnet.

Rootsi parun Hermelin annab joovastavate jookide äri loomusest järgneva pildi:

„Mina kinnitan, et alkoholi tööstus juba oma iseloomu ja sihi pärast on ja peab olema ütlemata suureks kahjuks kõigile, mis rahvuslises elus on hääd ja kõrget ja et ta tarvitaja hääst ehk halvast tahtmisest hoolimata, mitmelt eriküljelt vaadatuna, jääb raskesse verevõlga, kandes täiel mõõdul röövli pitsatit".

Joovastavate jookide valmistus ja müük on pääle selle — selgelt ja varjamata öeldud — jäle ja vilets amet. See on jäle, sest tal on võim teha inimesi jälgiks. Ta on jäle, sest ta riisub külmavereliselt ikka jälle tuhandeilt ja tuhandeilt kõik, mis inimesele on kallis: koduõnne, tervise, lähemate austuse, autundmuse, inimese väärtusetunde ja heledad igaviku lootused. Ta on alatu, sest ta ei usalda, nagu kõik teised õiglased toimetused, ise kanda vastutust oma olemasolu ja selle tagajärgede eest, vaid viskab seda häbemata julgelt teiste isikute ja seltskonna kaela.

Apteeker, kes korra kogemata annab rohu asemel kellelegi mürki, tehes sellega kahju inimese tervisele, võtab raske vastutuse enese pääle. Kui minu koer hammustab naabri lammast, pean ma temale lamba väärtuse rikkalikult ära maksma ja pääle selle lamba omanikult andeks paluma selle ehmatuse ja hirmu pärast, mis minu koer talle sünnitas, kui ta lammast koera hammaste vahelt päästma pidi. Aga alkoholiäri ei vaeva iseennast selle murega,

vaid nõuab enesele täielikku auväärilist eluõiguslist nime. Ta jätab külmalt ja kartmata puhtaks röövitud hulguse vaestemajasse, maanteele ehk sõnnikuhunikule; oma rikutud kurjategija annab ta vangi hoiule ja lükkab purjus oleja jalaga uulitsa kraavi. Tema karakterit ja meeleolu kujutab elavalt jutustus Londoni kõrtsmikust, kes oma silmaga nägi Rootsi meremeest, kes reisil oli Göteburi, kus ta ema teda jõuluks koju ootas. Ta jõi esiti kõik oma raha ära, siia müüs ta ühe oma riidetüki teise järele ära, ostis selle raha eest joovastavaid jooke ja jõi nii kaua, kunni ta äkki, alkoholi mürgitusest tabatud, põrandale langes ja suri. Kõrtsmik, see „auväärt mees", hüüdis lühidalt, aga teda tabavalt karaktriseerivate sõnadega: „Noh, see on hää! jälle on neid neetud väljamaalasi üks vähem!"

Nii toores, kui selle kõrtsmiku tegu oligi, ei jää ta selle salaviinapõletaja teost taha, kes kaevas mahamaetud vasika keha üles ja pani seda meski hulka ning segas valmistehtud viinasse „seebikivi", kuigi ta teadis, et sarnane segu mitmeid inimesi tapnud oli.

Paganate maidgi ollakse valmis rikkuma, saates sinna „kristlikust" Euroopast ja Ameerikast joovastavaid jooke. Mitu pagana rahvast on sellepärast väljasuremisel.

Korra peeti Antverpeni misjoniseltsis lahkumise pidu kümnele misjonärile, keda Afrika saadeti. Üks suuremaist Antverpeni viina-kaupmeestest ütles siis: „Mis mõtlevad nad korda saata nende kümne mehega? Mul on praegu samas ümbruses Afrikas, kuhu need misjonäridki minna mõtlevad, sada agenti rummi ja viina müümas. Saab näha, kes oma tööd suurema eduga teevad!"

Kui alkohol inimeses hävitab tema kombelise olemise, alandab arvustusvõimet ja äratab kõiksuguseid halbu mõtteid, on loomulik, et kuritegevus on alkoholi tarvitamisega lähedas ühenduses. Seda tõendavad meile mitmes maas toimepandud statistilised uurimised.

Soome vangimajades tehti 1898. aastal ametlik ankeet. Sellest selgus, et suurem osa kuritegudest meeste hulgas oli alkoholi tarvitamise tagajärjel sündinud. Kuritegijate suuremasse klassi kuulusid trahvvangid. Umbes 46% nende kordasaadetud kuritegudest olid tehtud joobnud pääga ja 75% kõigist sellesse klassi kuuluvaist vangest olid joomarid ehk niisugused, kes sagedasti tarvitasid joovastavaid jooke. Karistusvangidest olid 68% kuriteo korda saatnud joobnud olekus. 73% neist olid joomarid ehk niisugused, kes sagedasti alkoholi tarvitasid. Naiste keskel on joomisel, loomulikult, vähem pinda. Ometi oli 67%

ehk tuntav enamus, ilma ametita hulkumise pärast sunnitööle mõistetud naistest joomarid[1]).

Sääl, kus suurte streikide ajal on valitsenud alkoholikeeld, on kuritegevus tuntavalt vähenenud[2]).

Kõige tuntavam mõju kuritegevuse vähendamises on siiski täielisel keeluseadusel. Sellele võivad tõenduseks olla Ameerika Ühisriikides maksmapandud keeluseadused. Tühi vangimaja ei ole sääl sugugi haruldane juhtumine.

Joomine toob suurt kahju komblusele. Inimsus ja paremad tunded nürinevad ja surevad alkoholi mõjul. Alkoholi tarvitamine edendab ebakomblust. Joomine on kuritegude pääsüüdlane. Kui tahetakse tõsiselt tõsta rahva komblust, peab alkoholismi vastu võitlema.

Kuues päätükk.

Alkoholi tarvitamine majandusliselt alalt vaadatuna.

On kinnitatud, et joovastavais jookes, iseäranis õlles, on nii palju toiduaineid, et alkoholi kahjutegev mõju nende kõrval koguni varju jääb, ehk ära kaob. Õlut on täie tõsidusega kutsutud „vedelaks leivaks". Aga kui võrrelda piima, mis omas harilikus vedelas olekus on toiduaineks tarvitatav, õlle ja viinaga, on selge, kui raskesti see eksib, kes tarvitab õlut selles arvamises, et temas tublisti toitu leidub. Piimas on munavalge-aineid umbes 7 korda, mineraalaineid 3 korda ja suhkrut umbes 4 korda nii palju, kui õlles. Pääle selle on piimas kaunis palju rasva, mida õlles sugugi ei ole. Selle asemel on õlles

---

1) Ka Eesti kuritegevusarvustik näitab sedasama. Nii tõusis viinamüügi avamisega 1920. a. juuni lõpul üldine kuritegude arv sama aasta teisel poolel 29,5%, varguste 76%, tapmiste 70,6 %, röövimiste 125 %, kakeluste 66 %, joomise ja ulakuse 427 % jne. Vargusi on 1920 a. II. poolel rohkem olnud kui eelmisel 4720 juhtumist, tapmisi 48 juhtumist, röövimisi 126 juhtumist, kakelusi 131 juhtumist, joomist ja ulakust 2541 juhtumist, üldse kuritegusid 5041 juhtumist enam, kui I. poolaastal 1920. a. Vaata tabelid raamatu lõpul! Red.

2) Ka sõjaaegsed alkoholimüügi kitsendused mitmel maal on sedasama näidanud. Red.

n. n. ekstraktiivaineid, mida vaevalt tärklise vääriliseks võib pidada. Nagu enne nimetatud, on õlles ka 4—5% alkoholi. Nii on õlu piimaga võrreldes halb toiduaine ja sisaldab pääle selle veel kahjulikku alkoholi. Viinast ei leia ka mitte tikuga otsides munavalgeaineid, mineraalaineid, rasva, suhkrut ehk tärklist. Viina pääaineks on vesi ja alkohol, mispärast tema kui väga kahjuliku aine pääle tuleb vaadata. Ja siiski maksavad joovastavad joogid mitu korda niipalju, kui piim. Niiviisi on joovastavate jookide ostmine suur eramajanduse pillamine.

Kui joovastavaid jooke tahetakse tarvitada selles mõttes, et neist saada kehale toitu, oleks see juba puhtast majanduslikust küljest vaadates niisama mõistmata — sääl juures ei ole tarvis arvesse võtta alkoholi kihvtitavat omadust — kui aurukatla kütmine nisujahuga ehk ahju soojendamine postpaberiga.

Iseäranis kahjulikuks saab alkoholi tarvitamine eramajanduslikult, kui selle tagajärjel ei ole tagavara tõsiste elutarviduste ostmiseks. Mitmel maal on katsed näidanud, kui mõõduta palju isegi vaene rahvahulk alkoholi tarvitab. Selge on, missuguseks elu muutub niisuguste inimeste juures. Kui väljaminekuid kokku ei pigistata, saab suur osa rahvast puudulikku toitu ja kõduneb enne aegu. Mõnel juhtumisel on alkohol tema tarvitaja otsekohe majandulikult alla viinud.

Korra tuli arsti juure mees ja palus:

— Vaadake, tohtri härra, minu kurku! Kas te näete sääl midagi iseäralikku?

— Ma ei näe sääl midagi.

— See on imelik, ütles mees, ja säält on ometi allalibisenud hää talu, suured ehitused, viisteist lehma, neli hobust ja kõiksugu muud kraami. Ja neist ei ole mingisuguseid jälgi jäänud!

Palju on inimesi, kellel samasugune kurk on.

Sagedasti maalisid karskuskõnelejad kuulajatele pildi silmi ette, kus õlletündrite ees mõtetes halvasti riides mees seisis ja puhta ilusa maja ees teine, hästi riides mees, kes väikese tüdrukukesega koju pööras.

Mees õlletündrite ääres mõtles: „Kui suur hulk on neid kogunud! Ja mina olen nad kõik tühjendanud. Tündridki on kaupmehe omad. Kas julgeks kodutu omale nende all varju otsida, kui need võõra omandus on? Halvas kuulsuses seisan siin, riided katkised, keha haige!"

Maja ees seisja mees mõtles: „Kui ilus puhas maja! Ja see on minu! Elu on mul õnnestanud. Kõik on hästi korda läinud: abikaasa on noor ja õnnelik, ka mind ei vaeva veel vanadus. Tervis on hää. Ja, Jumalale tänu, olen lastki koolitada jõudnud!“

Need kaks meest algasid ühte moodi: mõlemad tühja kätega. Tööd tegid mõlemad, aga teine kandis oma teenistuse õllekauplusse, teine panka hoiule, ja kui küllalt oli kogunud, ostis viimane omale maja. Tündrihulk on küll mitu korda kõrgem ja laiem, kui maja, aga maja on enese, tündrid võõra omad. Majaomanikul on elu õnnelik ja rahulik, tündrihunnikut ehitades on aga ehitajalt kõik rahu kadunud.

„Ega selle rahaga igakord nüüd maja ka osta ei saa, kuigi ei joo“, mõtleb mõni.

Kaunis parajusemees oli see, kes enne sõda keskmiselt 15 penni (umbes 1,7 Eesti praegust marka) päevas tarvitas viina pääle. Kui joomata päevi vahe pääl oli, siis läks teistel päevadel seda rohkem. Kui mees selle raha panka hoiule oleks pannud 5% pääle, oleks tal olnud kahekümne aasta pärast 3073 mrk. 52 penni (praeguses Eesti rahas üle 200.000 marga), aga neljakümne aasta pärast 11.322 mrk. 82 penni (umbes 800.000 Emrk.). Selle summaga oleks saanud töömees juba midagi ära teha. See, kes pani läbisegi alkoholi pääle 50 penni (umbes 3,5 Emrk.), võis koguda kahekümne aastaga 6147 mrk. 4 penni (400.000 Emrk.) ja neljakümne aastaga 22.645 mrk. ja 64 penni (umbes 1.600.000 Emrk.)[1]). — Ma nägin öösel halba und, ütles üks isa hommikul. Nägin voodi ääres kolm rotti. Üks oli lihav ja paks, teine oli õige kõhn ja kolmas pime.

— Ja, ütles poeg, mina tean, kes need rotid on. Ta seletas: Lihav rott on kõrtsmik, ema on kõhn rott ja sina, isa, oled pime rott.

See seletus päästis mehe pimedusest.

Rahvamajanduses on alkoholiäril tähelpandav koht. Üle maailma valmistati aastal 1911 viina ja teisi põletatud vägijooke umbes 5.000 miljoni ja õlut umbes 30.000 miljoni liitert. Valmistud veinide hulk on harilikult väga kõikuv. Aga see on vahel tõusnud 20.000 miljoni liitrini aastas. Niisugused määratud jookide hulgad maksavad palju!

---

1) Siin on rehkendatud ennesõjaaegse Soome raha väärtusega. Klamritesse oleme pannud praeguse vastava Eesti raha kursi. Red.

Soomes, kus tarvitatud alkoholimäär elaniku kohta, võrreldes teiste maadega, kaunis väike oli, tarvitati harilikuil aegil alkoholi pääle umbes 45.000.000 marka (praegu 765.000.000 Emrk.) aastas. Kui seda summat mahutada hõbedas vagunitesse, millest igaüks 6.000 kilo kannab, siis tarvitatakse selleks 39 vagunit. Kui selle rahaga ostaks rukist rahuaegse hinnaga ja paneks rukki koormad teine teise järele ritta, siis ulataks rida Soome kõige põhjapoolsemast Lapimaa otsast Hanko saare kõige lõunapoolsema tipuni ja säält veel teist joont mööda Kuopio linnani. Sellest summast sai riik enne maailmasõda otsekohese alkoholimaksuna ja tollirahana umbes 20 miljoni marka (340 miljoni Emrk.) aastas.

Kui järeljäänud raha markades oleks ja ühe mehe aasta algusel seda lugema paneks, ilma et ta ööselgi puhkaks, nii et ta päevas 3600 marka loeks, siis kuluks raha lugemiseks umbes aasta ära[1]). Kui veel võtta arvesse see tööaeg ja niihästi vaimline, kui ka kehaline tööjõud ning tervis, mis maal kaduma läheb alkoholi tarvitamise tagajärjel, siis need kulud, mis ühiskonnal ja riigil on selle joogi pärast, tõuseb summa veelgi. Ja kui loetakse sinna juure veel rahva kaotused, need enneaegu hauda varisenud ohvrid, keda joomine on isamaalt riisunud, siis ei jõua seda summat markades enam lugeda[2])

Kas on rahval vastavat tulu neist suurist summest, mis joovastavate jookide pääle kuluvad? Riigi rahaasjandusel on kahtlemata sellest tulu olnud, aga selle kasu ei ole mitte kokkukõlas olnud rahva kasuga.

Palju oleneb alkoholi kasu ehk kahju arvustades sellest, mis seisukohal oldakse üleüldiselt uhkusasjade tarvitamises. Kõige selle järele, mis eelpool on kõneldud alkoholi mõjust, ei või alkoholi kuidagi viisi asetada harilikkude, võrreldes kahjuta uhkusasjade hulka.

---

1) Eesti valuutas markhaaval 17 a. Red.

2) Eesti Vabariigi eelarves oli 1921. a. sissetulekuid piiritusest 1.250.000.000 Emrk., millest küll pidi osa väljaveost tulema. Selle eest aga tuli lisaks maks tshekkide eest, trahterite maksud, restoraanide puhaskasu jne., siis veel joodud likööride, veinide, õlu j. m., nii et siseriigi joogisumma milgi kombel ei võinud $1^1/_4$ miljardist vähem olla. Kui siia juure arvata vähemalt 4 miljoni raisatud tööpäeva (iga ärajoodud toop piiritust hävitab kokku vähemalt 1 tööpäeva, à 200 mrk. = 800.000.000 mrk.), tõusnud kuritegevus ja sellest sündinud kahju, vangide tööaja kadu, lisakulud politsei, vangimajade ja haigemajade pääle, üldise kehalise nõrgenemise ja tööjõu vähenemise jne., siis tõuseb Eesti rahva joomaeelarve igatahes üle 2 miljardi Eesti marga ehk üle 11 miljoni kuldrubla, mis summa on suurem, kui Veneaegne (10 miljoni kuldrubla). Red.

Töödtegeva rahvakihi seisukohalt vaadates tulevad alkoholi joogid, rahvusmajanduslikult seisukohalt hinnates, kahjulikuks lugeda. Nagu eelpool nimetatud, on alkoholilised joogid toiduaineks kõlbmatud. Juba väikesed alkoholi määrad ulatavad selleks, et tööd mitte üksi halvemalt ei tehta, vaid et selle juures ka asjata rohkem jõudu raisatakse, kui karskes olekus. Veel tähtsam on selles asjas alkoholi halb mõju vaimutegevuse pääle: tähelpanemisjõud muutub puudulisemaks, arvustamisvõime läheb segaseks, jalgade üle ei saa enam valitseda, mille tagajärjel sagedasti õnnetus võib juhtuda. Kui kehaliseski töös tarvitatakse korrapäraliselt selget mõistust, on loomulik, et töis, mis nõuavad suuremat peensust ja arusaamist, kui harilikud kehalikud tööd, igasugune alkoholi tarvitamine halvavalt mõjub. Mõnes vabrikus on tähelpandud laupäevale ja teistele palgapäevadele järgnevate päevade töötulu ja on leitud, et esmaspäeval see kõige vähem on, kuigi ta pühapäevase puhkuse järele suurem peaks olema. See oleneb laupäevasest aja äraviitmisest kõrtsides. Ameerika Ühisriikides on seda asjaolu juba ammugi tähelpandud, sellepärast nõuavad sääl mitmed tööandjad töölistelt täiskarskust. Iseäranis nõutakse raudtee teenijailt karskust. Viimasel ajal on töö tulu tõusmine keeluseaduse mõjul Venemaa vabrikuis üleüldist tähelpanu äratanud.

Alandades üksikute inimeste tööjõudu, vähendab alkoholi tarvitamine sellega tuntavalt ka ühiskonna tööjõudu. Eespool on nimetatud, et meeste keskmine eluiga on Daanis 4 aastat vähem, kui see oleks siis, kui alkoholiga elu ei lühendataks. Siin ei ole veel arvesse võetud elukinnitusseltside kogemusi sellest, et ka „parajuslaste“ elupikkus on vähem, kui täiskarsklaste oma. Niisamuti tuleb meelespidada, et alkohol riisub terved hulgad inimesi töölt, saates neid vangikodadesse, vaeste- ja haigemajadesse, kus nad selle asemel, et ise enesele leiba teenida, on koormaks rahva töödtegevale osale.

Teada on, kui palju alkohol kaasa mõjub elutingimiste halvenemises. Mees, kes tarvitab suuremal määral alkoholi, peab leppima sagedasti halva korteri ja puuduliku toiduga, kuigi tal muidu palju kõrgemaid vaimlisi püüdeid on. Ta peab sagedasti ükskõik missuguse palga eest tööle minema, et kustutada oma nälga ja alkoholi himu. Tal ei ole ka midagi tagavaraks, mille abil ta tööpuudusel ära elaks. Ei usalda ka keegi sarnasele inimesele oma abi pakkuda.

Tabavalt on doktor Hytonen ütelnud, et alkohol on töörahvale niisuguseks unerohuks, mis lööb vaese mehe silmad niisuguse pimedusega, et see oma kehvust näha ei või ja ei julge ega jõuagi selle vastu üles tõusta, mis teda rõhub ja orjaks teeb. Sellel põhjusel ütleb keegi hommikumaa karskusmees ja sotsiaaldemokraat: „Kui nüüdseid seltskonna olusid oleks võimata parandada, ei oleks lootust tulevikus õnnelikumasse ajajärku. Kui töörahva rohkearvuline klass oleks igavesti mõistetud kidunemisele vaimlises ja ainelises puuduses, milles ta nüüd on, siis oleks see suur halastustöö, kui meie neile annaksime alkoholi, mida tarvitades nad minutikski võiksid unustada oma kehvuse. Alkoholi valmistajad oleksid siis kombluse teenrid, kes pehme liniku alla peidaksid rõhutute silmad, et nad ei näeks halastamatut ja valjut tõelikkust, mida inimeselastel võimata muuta.“ Aga nii lootusetu pole töörahva seisukord. Töörahvas võitleb eduga õiguse eest ja näeb, et parandused on kättesaadavad seda hõlpsamini, mida ennemini suuri hulke saab vabastada alkoholi ikkest.

„Mida karskemaks me saame“, ütleb üks sotsiaaldemokraatide karskusliikumise juhtidest, Kaarlo Suominen, „seda suuremaks kasvab meie oma võim ja vastupidavus, ja seda suurema eduga asume tegevusele mitte üksi karskusasja, vaid kogu proletariaadi õiguste eest“.

Kui suured rahvahulgad on ärarääkimata puuduses, ja miljonid inimesed võiksid elada selle viljaga, mis nüüd haritud mais alkoholi valmistamise pääle ära kulutatakse, siis peaks, kogu seltskonna seisukohalt asja pääle vaadates, tulema sellele otsusele, et joovastavate jookide äri toetamine ei ole kokkukõlas tervete rahvamajanduslikkude põhimõtetega.

Eesolevast järgneb, et alkoholikeeld tähendaks suurt rahva jõu produktsiooni tõusu. [1]) Aga küsitakse, kas ei ole keeluseadus põhjuseks arvamata hulkade tööta olekule, kui need töölised, kes senni viinatööstuse teenistuses olid, omad kohad kaotavad. On tarvis meeles pidada, et selles tööstuses, võrreldes teistega, tarvitatakse palju vähem tööjõudu. Mitmete maade ametlik arvustik näitab ühteviisi, et alkoholitööstus annab teiste ühiskonna seisukohalt kasulikkude ettevõtetega võrreldes vähe tööd ja kapitali kasuga võrreldes vähe palka.

---

1) Ameerika Ühisriikide keeluseaduse mõjul arvatakse sääl kogu rahva produktsiooni tõusnud 10%.

Seda, mis nüüd riigile koguneb alkoholimaksuna, saaks koguda teistegi maksude näol.[1]) Alkoholi keelu hääd tagajärjed näitaksid end kõige enne tööklassi ja selle kaudu kogu rahva hää käekäigu tõusus. Kui raha enam ei lähe alkoholi pääle, võib töörahvas rohkem kui enne enesele muretseda paremaid korterid, sööki ja riideid, edendada seltskonnale kasulikke tööharusid ja paremini oma hingelisi nõudeid rahuldada. Niisama võib ta omale tagavara koguma hakata, mis teda toetaks töövõitlustes ja ennast kaitsta abikassasse liikmeks astumisega puuduse, haiguste jne. vastu. Kui rahva suurema hulga elu niiviisi paraneks, ei jää siis ka mitte riik tarvilisist sissetulekuist ilma. Suurel Inglise riigimehel Gladstonil oli kindlasti õigus, kui ta ütles: „Minu härrad, teil ei ole tarvis muretseda riigi sissetulekute eest. Sissetulekute küsimus ei tohi millalgi olla tarviliste uuenduste takistuseks. Kui rahvas päälegi karske on ja oma teenitud raha mitte alkoholi pääle ei raiska, ei ole tarvis kahelda, kust riigi sissetulekud saadakse".

Varanduse kulutamine alkoholi pääle on niihästi eramajanduse, kui ka kogu rahva majanduse seisukohalt vaadates kahjulik pillamine. Alkoholi tarvitamine raiskab suurel määral tööjõudu ja tööaega. Joomine takistab rahva elu sügavamat paranemist. Nõnda on alkoholiliste jookide valmistamine ja müümine rahvamajanduslikult seisukohalt kahjulik.

Seitsmes päätükk.

Alkoholi võimu suurekskasvamise põhjused.

Kui alkoholist tarvitajale mingisugust kasu ei ole, kui ta üksikutele ja kogu rahvale palju suuremat kahju teeb, kui arvatagi võib, kuidas on siis seletatav, et joovastavaid jooke veel nii üldiselt tarvitatakse?

---

1) Kus juures rahva rahaline koormatus oleks palju vähem, rahvas ühtlasi tervem, moraalsem ja elujõulisem. Normaalse mõistuse seisukohalt oleks ju totrus rahvalt 2—3 saja miljoni lisamaksu võtmise asemel temalt röövida alkoholi kuludena sisse üle 2 miljardi, selle juures veel rahvalt tervist riisudes, rahva moraali, õnne ja tulevikku purustades!

Eelpool oleme kuulnud, et mõni joob alkoholilisi jooke, otsides neist seda elustavat mõju, mida alkoholil tundub olevat; teine sellepärast, et tal alkoholi-himu on, kas vähemal ehk suuremal mõõdul.

Aga selle isikliku põhjuse kõrval on sagedasti ühtaega sellega mõjumas üldisemad põhjused joovastavate jookide tarvitamisel. Muidu oleks võimata arusaada, kuidas inimesed alkoholi mürgi kohta koguni teise seisukoha võtavad, kui teiste mürkide vastu.

Kujutelge enesele, et mõnda muud mürki, näituseks rebasemürki, oleks kogemata nii palju tarvitatud, et jalad hakkaksid kangeks minema ja oksendus järgneks. Kindlasti ehmatatakse siis ära ja jookstakse arsti juure. Iseenesestki mõista, ei võta see inimene enam teine kord seda mürki. Aga mees joob viina või õlut ikka selgemaist kihvtituse tunnismärkest hoolimata nii kaua, kunni ta mürgiklaasi suu juure tõsta jõuab. Ja kui ta purjusolekust kehaliselt ja vaimliselt haigelt ärkab, on ta valmis uuesti sedasama mürki võtma.

Dr. Matti Helenius-Seppälä juures juhtus korra lugu, mis elavalt kõikide meele jäi. Tema õde tuli hilja koju õhtusöögile ja võttis poolhämaras kapist pudeli, ning kallas sellest pudru pääle. Kui ta putru lusikaga oli võtnud, hakkas ta äkki karjuma: Pudelis oli arvatud mustika sahvti asemel karbolihape olnud, mis neiu suu nii ära põletanud, et ta haigemajasse pidi viidama. Ta paranes pea. Hiljemini on ta alati hoolega järelvaadanud, et samasugune õnnetus teist korda ei juhtuks.

Õnnetus õpetab, kui on küsimus teistest mürkidest, aga mitte siis, kui on küsimus alkoholist. See tuleb sellest, et inimestel on olnud täiesti vale arusaamine alkoholi omadustest.

Kui joomist kõige rohkem edendajad vägijoogid, viin ja konjak, alguses tulid tarvitusele, arvati neid iseäranis tervisele kasulikkudeks aineteks. Viinavalmistuse tähtsamad laialilaotajad kolmandal ja neljandal aastasajal, eesotsas kuulsad teadusmehed Arnoldus Villanovanus ja Raimundus Lullius, kutsusid viina „eluveeks". Viina peeti inimsoo suurimaks häätegijaks, oodeti uut õnneaega, kus kellelgi poleks enam tarvis kannatada valu ja haigusi, kui oli niisugune kõike parandav üldrohi olemas, nagu alkohol arvati olevat. Kui Saksa arstiraamatus, mis 1482 ilmus, loeme, et „see, kes igal hommikul pool lusikat viina võtab, ei jää millalgi haigeks", siis on see ainult üks näitus selleaegsest üldisest arva-

misest. Mõnda aastasada ülistasid „eluvett“ kõik, kellel oli mõju ühiskonna pääle. Kuningas Juhan III jutustas ühes raamatus viina valmistamisest, teises tema tervisele kasulikkeist omadustest. Kergelt ei unustata maal neid kurbe aegu, kus valitsus Gustav III ajal ise viina valmistas ja õpetajadki kirikus kantslist rahvast ainult „kroonu viina“ jooma kihutasid, sest et see hää ja terve olevat. Kui halvad ajad tulid, kus valitsus küllalt vilja ei saanud viina valmistamiseks, suleti kroonu viinavabrikud, aga anti luba kodus viina põletada, mis hiljem kogu rahva õnnetuseks sai.

Helsingi ülikooli professor doktor Voionmaa on seda aega mitmekülgselt valgustanud: Kümneid tuhandeid oli väikseid sälaviina põletajaid. Väikstele lastelegi anti viina, nii et nad meelemärkuseta jäid. Lapsi ei pestudki enam puhtas vees, vaid segati veesse viina. Naisedki tuigerdasid joobnult ümber. Teenijatele makseti osa palka viinas. Ühes kihelkonnas anti kirikus sinine kalevist kuub sulasele selle eest aupalgaks, et ta ainus karske sulane oli kogu ümbruskonnas. Lõpuks võeti ajalehtis päris tõsiselt harutusele, kas mitte ka lehmadele ei tuleks hakata andma viina söögi alla, et nad paremini lüpsma hakkaksid.

Soomlastel on vanasõna, mis näitab, et rahvas ainult aegamööda viinast vale arusaamisele on tulnud. Vanasõna kõlab järgmiselt: „Kui enam viin ega saun ei aita, on surm tulekul“. Dr. Matti Helenius-Seppälä on tähele pannud, et see vanasõna igal pool, kus soomlasi elab, tuntud on. Alguses ei kõlanud see vanasõna aga mitte nii, vaid: „kui tõrv ja saun enam ei aita, on surm tulekul“. Esiisadel ei olnud arste ega apteeke käepärast, nagu meil nüüdsel ajal. Oli pääasjalikult kaks arstimisabinõu: tõrv ja saun. Välistele haigustele tarvitati tõrva, sisemistele sauna. Kui kirvega jalga löödi ehk kui küla poisid keppidega teineteist peksnud olid, määriti tõrva pääle, mis samasuguseks batsilluste suretajaks aineks peeti, nagu praegusel ajal karbolivett. Kui oli külmetatud, mindi sauna. Ja iseäraliseks tervise abinõuks on saun soomlastele alati olnud. Aga aja jooksul hakkas rahvas viina veel paremaks arstirohuks pidama ja nii muudeti ka vanasõnagi: „Kui enam viin ega saun ei aita, on surm tulekul“. Hää näituse sellest vaheajast, kus sauna ja tõrva kõrval hakati viina tarvitama arstimise abinõuks, jutustab Aleksis Kivi „Seitse venda“ nimelises raamatus. Kui vennad Tonkolaselt peksa olid saanud, köeti sauna ja viheldi mehe moodi. Siis jätkub jutustus: „Juhan hakkas nüüd

vendadele rasva keetma. Ta pani vana malmist sangata paja tulele, kallas sinna toobi viina ja segas viinasse kaks kortelit püssirohtu, kortel tulekivi jahu ja niisama palju soola. Kui segu umbes tund aega oli keenud, tõsteti ta jahtuma. Rasv, pigimusta pudru laadiline, oli valmis. Haavu, iseäranis neid, mis pääs olid, võidsid nad selle rasvaga ja määrisid värsket kollakaspruuni tõrva pääle. Nende hambad läksid suus risti ja paled muutusid mustaks: nii valutas haavadel rohi".

Mõnes kohas on üldine arvamine alkoholi tarvitamise kohta veel nüüdki osalt sellel seisukohal, kus see aastasadade jooksul on olnud. Teisiti öelda: mõned haritud rahvad on selles asjas jäänud aastasadasid ajast maha. Võime arusaada, missuguse kibedusega Saksa alkoholiuurija, doktor Baer aastal 1878 ilmunud teoses, kui Preisimaal alkoholi kätte hulk inimesi suri, kuna kõikide teiste mürgituste kätte ühtki, ütles: „Mõtelge ometi, missugune hulk seadusi on väljaantud harilikkude mürkide kohta, missuguse kardetava karvapäälsusega tervishoiu politsei valvab kaitstes elu ja tervist mürkide eest. Ja mida tehakse teiselt poolt alkoholimüügi korraldamisega!"

Valearvamise külge on liitund veel teine mõjuv asjaolu, n. n. joomakomme.

Kuidas on joomakomme nii võimsaks kasvanud, nagu ta nüüdsetes oludes esineb? Sellele küsimusele saame haridusloost vastuse.

Joovastavad joogid on tarvitusel kõigis rahvaringkonnis, mille ajalugu me tunneme. Üksikuid karskusmehigi nimetatakse igal pool, kuigi korrapärane karskustöövast viimase aja produkt on. Vanal ajal tarvitati pääasjalikult veine. Käärimata, alkoholita vein ei olnud tundmatu jook. Käärinudki veinid olid harilikult juba isegi nõrgad, aga selle pääle vaatamata segati neisse veel juues vett juure. Purjutamine oli niiviisi haruldasem ja tagajärgede poolest kahjutam, kui see nüüdsel ajal on. Sai ju ka siis nii mõnestki mehest joodik, aga joomise kahjulikud tagajärjed esinesid harilikult vanemas eas, kus lapsed juba olid sündinud. Järeltulijate pääle ei mõjunud siis vanemate joomine nii suurel mõõdul. Teistsugune on nüüdsel ajal haritud mais noorte ja vanade alkoholi tarvitamine. Joomari järeltulijate järeltulijadki on sagedasti veel vigased, kuigi nende isa viina pole tarvitanud. Pahe laieneb põlvest põlveni, tuues enesega kaasa ikka kurvemaid ja kurvemaid tagajärgi. Keskaja ja uueaja algupoolel, kus õlu ja hiljemini viingi veinide kõrval elunäite-

lavale ilmusid, esineb purjutamine väga kardetavas moodus. Kui joodi, siis joodi julgesti kõikide nähes. Aga üldiselt oli joomine siiski kuidagi viisi piiridesse paigutatud. Rahva paremad pojad ei olnud nii suurel määral alkoholiga ära kihvtitatud, nagu nüüd mõnel haritud maal. Joomise tujus joodi ennast küll kas või „laua alla", aga vahepääl mõisteti ka karske olla. Talupojad olid seks liig vaesedki, et nad osa oleksid võinud võtta niisugusest kergemeelsest joomisest. Asjaolu halvenes sedamööda, mida kangemaid alkoholi jooke üles leiti ja mida rohkem tooresaineid alkoholiks mõisteti muuta.

Ka uuema aja kõrtside sisseseadmine on suurel määral edendanud rahva langemist alkoholi orjusse. Vanal ajal ei võinud auväärt mees kõrtsi pidada ega sääl käia. Veel keskajal oli joovastavate jookide müük korraldamata. Nüüd on see muutunud iseseisvaks äriks. Suurelinna söögimaja peremees tarvitab sagedasti kõike oma väljamõtlemisjõudu seks, et meelitada inimesi oma kõrtsi. Muusik, kõiksugune „varietee" — naiste esinemine jne. on harilikud abinõud inimeste tõmbamiseks hästi pillavalt sisseseatud alkoholi söögimajadesse. Kõrts ei ole suuris mais sugugi tühise tähtsusega ühiskonnaasutus. Joovastavate jookide tarvitamine on sääl muutunud üksikute vähesest purjutamisest suurte hulkade purjutamiseks ja alkoholiküsimus seda tähtsamaks seltskondliseks küsimuseks.

Viina pakkumine külalistele on nii rumal komme, et kui inimene muis asjus niisama oleks talitanud, teda pääst vigaseks oleks peetud. Kui viin alguses ülesleiti, soovitati teda nagu eelpool nimetatud, arstirohuks. Kujutage enesele ette, et mees on olnud arsti juures ja saanud säält mingisugust kõhu rohtu. Mis arvatakse temast, kui ta vähe aja pärast, kui külalised tulevad, nurga kapist rohupudeli tooks ja säält võõrastele pakkuma hakkaks, sellest küsimata, kas naabri kõht niisama haige on, kui tema oma?

Me võisime küll naeratada, kui kuulsime helsinglase Petersoni naise ütlevat, et „kuidas mina võin oma nimepäeval veini andmata jätta, kui Andersoni naisel omal sünnipäeval oli." Neile „madameile" võime naeratada. Aga õige tõsiseks muutub asi, kui teame, et nüüdki veel üldiselt viisiks on Soome päälinnas isamaalisi pidusid rahva juhtide auks alkoholiga pidada. Nii tugev valitseja on joomakomme olnud, et see rahva juhidki on pidanud ahelais.[1])

---

[1]) Eestis peab see praegugi neid ahelais! Red.

Saksa kuberneer, doktor Strehler, ütles Berliinis teaduslikuil karskuskursusil aastal 1912 peetud kõnes, et joomakombed on pääasjalikult rahva kombelise alkoholi tarvitamise nähtavad ilmutused, need on harilikud paised, mis ennast ülesajavad haige keha pääl sel ajal, kui tõsine haigus on rahva veres, ajus ja südames. „Kolera ravitsemisel", ütleb ta, „ei lepita sellega, et üksikuid haigeid ravitsetakse. Antakse määrused ka tervete eluviiside kohta: joogivett, toiduaineid, korterid, elutingimusi uuritakse ja parandatakse. Üksikuil juhtumisil võib see väiklasena tunduda ja piinaks saada, aga üldine vaenlane on võidetav ainult ühisel jõul; iga üksik peab selles oma abi andma. Nii on ka võitlusega alkoholi vastu. — Kas on joomine haruldane erajuhtumine, või on see laialine rahvakatk, mis vähjatõbe kombel vähendab rahva elujõudu? Ettevaatlikud otsused, mis toetavad end eri linnades ja maakondades toimepandud väljaarvamiste pääle, näitavad, et Saksamaal avalikkude joojate arv tõuseb umbes 400.000-ni. Nende kõrval on vähemalt 300.000 õnnetut abielunaist, kellel elu on igapäevaseks kannatuseks ja üle miljoni halastuse-väärilise nõrga ja hädalise lapse. Missugune hulk inimvaremeid! Kogu Saksamaal esineb aasta jooksul mõni tosin marutõbe juhtumisi ja kui ettevaatlik ollakse selles asjas! Kui selgub, et marutõbega tegemist on, võetakse kõik abinõud tarvitusele, et hädaohtu kõrvaldada. Kas ei peaks alkoholiküsimusele tuhat korda suuremat tähelpanu ohverdama?" Päärõhku selles võitluses alkoholisimi vastu tuleb kuberneer Strehler'i arvamise järele joomakombe kõrvaldamise pääle panna.

Praeguse aja alkoholiküsimus ei ole küsimus sellest, kas üksik inimene klaas õlut või naps veini võib võtta, ilma et see tema kehale kahjulik on, vaid sellest, mis on tarvis teha selle ühiskonna halbuse vähendamiseks ja takistuseks, mis sünnib alkoholi tarvitamise tagajärjel.

Sügavale juurdund joomakombele vastupanna ei ole iseenesestki mõista hõlbus. Tabavalt on tervishoiu professor Lucksdorff öelnud: „Kui mõnes linnas aja jooksul juhtuks niisama palju oopiumi, morfiumi ehk arseenikukihvtitusi, kui alkoholikihvtitusi, — joobnud olekut — äratab see kõikides pahanduse tormi. Aga alkoholikihvtituse suhtes oldakse täiesti rahulik, salliv; need on igapäevased loomulikud asjad, mille pääle enam tähelpanu ei juhita. Kas on see loogiline? Ei põrmugi. Mürk on mürk, mürgitus on mürgitus."

Edu sõbrad peavad uskuma, et asjad korra muutuvad, et korra meiegi rahvas alkoholi orjusest vabaneb. „Me võime", ütleb neiu Elli Tavastähti, „rõõmuga ette-kujutada, et noorsugu, kes saja aasta pärast õpiteed astub, teab ja loeb ajaloo raamatuist võitlusest alkoholi tarvitamise vastu, kindlasti imestab esiisade päratu rumaluse üle. Nad tarvitasid ju vabatahtlikult ainet, mis tegi neid haigeks, vaeseks ja metsikuks; nad tarvitasid ja ütlesid veel kaunid sõnu selle „vabaduse" kaitseks, mis lubas inimesele teda tarvitada. Nii imestavad nad meie üle, kahetsevad meid ja rõõmustavad selle üle, et inimesed ometi ka arenevad ja maailm edasi läheb."

Vale arusaamine alkoholi mõjust ja joomakomme, mida üksikute joomahimu toetab, on eestkätt üldise alkoholi tarvitamise põhjuseks. Sellepärast peab igal viisil laiali laotama karskusharidust. Ühisel jõul on joomakomme murretav.

Kaheksas päätükk.

Karskustöö ja karskusseltsid.

Kui hakati tähelpanema, kui suurt kahju ja õnnetust joovastavate jookide tarvitamine sünnitab, hakati ka harutama, kuidas kõige kergemini need õnnetused ja kahjud oleksid kõrvaldatavad. Seda tööd, mis selle jaoks on tehtud, kutsutakse harilikult karskustööks. Karskustöö alla kuulub üldse karskusküsimuse lahendamine, harutamine; aga ainult aegamööda on inimestele selgunud, mida kõike karskustöö eneses sisaldab.

Ligemisearmastusemõjulsündinud tahtmisel päästa joomise ohvrid — joojaid endid ja nende õnnetuid omakseid — põhjeneb praeguse aja karskustöö. Kui alguses karskustööle asuti, siis arvati päästa ainult üksikuid suuri joojaid, ja kui viin oli harilikult joomisele meelitaja, juhiti võitlus pääasjalikult viina tarvitamise vastu. Kõige enne hakati asutama parajusseltse. Arvati, et joomine võib edeneda sellepärast, et rahva haridus liiga väike on. Sellepärast peeti kõige paremaks võitluse abinõuks joomise vastu hariduse tõstmist. Suurt rõhku pandi karskustöötusele, aga parajusseltsides tähendas see harilikult ainult viinatarvitamisest keeldumist.

Pikema äranägemise järele mindi aga parajusaatest üle täiskarskusele. Praktilised kogemused näitasid, et nii kaua kui joomahimu vähegi ärkvel hoitakse, võib see, ükskõik millal tahes, ennast täiel kujul ilmutama hakata. Leiti sedagi, et käärinud jookide, s. o. õlle ja veinide tarvitamine võib joovastada niisama, kui viina tarvitaminegi. Ka õpetas tegelik karskustöö, et ainult see, kes ise on täiskarsklane, võib joojale olla toeks võitluses tema himude vastu, sest hää eeskuju on suurema tähtsusega, kui kõik teised püüded ja hoiatused. Oli alatud võitlus joomise, alkoholi valetarvituse vastu, aga märgati pea, et on tarvis võidelda joomakombe, alkoholi tarvitamise kui niisuguse vastu, nagu ta esineb harilikkudes oludes.

Kui karskustöö tegelikult seati täiskarskusalusele, oli teaduslik alkoholiuurimine vaevalt veel algamas. Esimesed karskustöötegijad tahtsid vähendada kannatusi ja õnnetusi, mis joomine enesega kaasa tõi, aga ei teadnud midagi sellest kahjust ja hävitusest, mis alkohol joojate kehas sünnitas. Ja see ligemisearmastus on olnud karskustöös aluseks, kõikumata põhjaks ka siis, kui ta hakkas juba toetust saama teadusliselt alkoholi uurimise alalt.

Ameerikas ja Inglismaal muudeti parajusseltsid täiskarskusseltsideks juba eelmise aastasaja algupoolel, teistes mais tehti seda palju hiljem. Soomes asutati esimene täiskarskusselts Vaasas aastal 1877. Aastal 1884 muudeti „Parajuslaste Sõbrad" „Karskuse Sõpradeks", mis kogu maa juhtivaks keskseltsiks sai, kelle alla kuuluvad praegu seltsid kõikidest riigi osadest.[1])

Asja tähtsuse pärast tuleme tagasi veel mõne tähtsama küsimuse juure, mida juba eespool vähe puudutasime, et nende juures üksikasjalisemalt peatada.

Inimene ei tohi juba iseenese pärast tarvitada joovastavaid jooke. On ju tõsi, et alkoholi on nii mõnelgi juhtumisel mõni ilma nähtava kahjuta võinud tarvitada, olgugi et nägematul kombel alkohol oma kahjulikku mõju kunagi avaldamata ei jäta, aga peab meeles pidama, et üks võib vastupanna sellele alkoholi määrale, mis teisele samal ajal väga kahjulik võib olla. Mõnele inimesele võib „parajane" joovastavate jookide tarvitamine hädaohtlikuks saada selle läbi, et see avateleb teda ikka suuremal ja suuremal hulgal neid tarvitama,

1) Eestis asutati esimene karskusselts „Täht" Toris a. 1889, Soome eeskujul.

senni kunni ta nii kaugele langenud on, et teda keegi enam ei päästa.

Kõik on selles ühel arvamisel, et alkohol mõjub iseäranis kahjulikult noorte pääle ja et teda millalgi ei tohi anda lastele. Aga kui noorelt on õpitud klaasi mitte puutuma, siis ei ole mingit põhjust hakata seda tegema vanemas eas. Ei ole mingit põhjust arvata, et alkohol siis on saanud kahjutuks. On tähtis meelespidada järgnevaid Rootsi arsti sõnu: „Alkohol on petlik mürk, mis juba vähesel mõõdul tarvitatult hädaohtlikuks võib saada, sest ta meelitab jooma ikka rohkem ja rohkem. Sellest tuleb, et niikaua, kui joovastavad joogid on kergesti kättesaadavad, tuhanded ja ikka jälle tuhanded tarvitavad neid valesti, tehes kahju enesele ja samuti laialilaotades õnnetust ka laiemais piires.“ Õigelt on esinenud professor Tigerstedt öeldes: „Sel, kes esimene kord tõstab klaasi, ei tule uneski meele, et ta joomarina oma elu võib lõpetada. Ta arvab, et tal jõudu ja tahtevõimu on püsida parajuse piires, kuigi ta seda teab, et nii paljudel seda mitte ei ole olnud. Ja kui paljud on selles asjas enese kohta eksinud!“

Väga tähtis on karskusasjas see eeskuju, mida teisele tahetakse anda.

Eeskuju võib olla halb. Ühes majas peeti kord matusepidu. Vana peremees oli maha maetud. Perenaine oli piduks määratu palju viina muretsenud. Ta seletas: Tema juure tulnud keegi matuseline ja ütelnud: „Kui kõik oleksid niisugused, kui Teie ja ei tarvitaks viina, siis oleks mul palju parem olla. Ma tunnen, kui halb tundmus on minus igakord, kui ma joon, aga ma ei või joomata jätta, kui kõik teised joovad, ja pilkavad mind, kui ma ei taha vasta võtta pakutud klaasi“. Hiljem oli sama mees koduteel surnult leitud. Kelle süü oli see, et ta, nagu paljud teisedki, joobnult pidi minema igavesse elusse? Oli see üksi tema süü, tema, kes ei tahtnud juua, aga ei võinud joomata jätta, kui teised halba eeskuju andsid?

Eeskuju võib olla ka hää. Tundsin mõne aasta eest, nüüd juba surnud, Inglise pääpiiskoppi, doktor Temple't, kuulsat karskustegelast. Ta jutustas, kuidas temast enesest karsklane saanud. Olles mõne aja ameti asjus kodust kaugel, tulnud ta koju ja näinud õues vanamehe puid lõhkumas. Inglismaal köetakse ahje küll kivisöega, aga tule süütamiseks tarvitatakse puukillukesi. Niisuguseid puupilpaid lõhkus vanamees ja oli nii virgasti

tööl, et ta piiskopi tulekut enne ei näinud, kunni see talle käe õlale pani ja teda enesega tuppa kutsus. Tuppa jõudes astus piiskop laua juure, kus, tolleaegse viisi järele, veinikann klaasidega seisis, kallas kahte klaasi veini ja pakkus vanamehele. „Ei, tänan," oli lühike vastus. Piiskop hakkas veini kiitma: mees ei olla ilmaski nii hääd jooki maitsnud ja tema pakkumise pääle võivat ta ikkagi võtta. Siis vastas mees: „Mina olen lihtne vana inimene ja ei mõista seda asja nii seletada, nagu tahaksin. Aga ma olen tähelpannud, kuidas nii mõnigi minu ametivendist on hukka läinud selle joogi tagajärjel. Ja sellepärast olen ma otsustanud, kuigi minu eeskuju kaugele ei ulata, ei millalgi joovastavate jookide tarvitamisega eeskujuks olla halbadele teedele juhatamises neile vendile, kelle eest Kristus on surnud." Enam ei kõneldud asjast. Kui järgmisel päeval piiskop hommikulauda istus ja teenija veinikannu lauale tõi, ütles piiskop: „Viige ära see jook, seda ei tohi millalgi enam minu majas tarvitada!" Piiskop oli öösel raskelt iseenesega võidelnud. Ta küsis iseeneselt: kas ei olnud tema, kelle eeskuju palju kaugemale ulatas selle vanamehe omast, halvale teele juhatanud mitmeid neist vendist, kelle eest Kristus on surnud. Sellest ajast pääle sai temast vaimustatud karskustöötegija. — „See on hää, et sa liha ei söö, ega viina ei joo, ega seda, kuhu vastu sinu vend ennast tõukab, ehk pahandab, ehk nõdraks saab." (Rooma 14:12). See, mis pagana jumalatele ohverdamiseks turule toodud liha kohta on öeldud, ei puutu meisse. Aga seda suuremal määral puutub meisse see, mis joovastavate jookide kohta on öeldud, sest ükski teine maitsmisaine ei ole meie oludes nii suureks komistuskiviks ehk langetamiseks, kui alkohol.

Kõige paremad kõned ei mõju, kui meie oma eeskuju ei käi kõnega kaasas. Inglise neiu Agnes Veston on nii palju hääd teinud karskustöö läbi meremeeste keskel, et ta doktori aukraadi on saanud, ilma et ta ülikoolis oleks õppinud. Ta jutustab omast elust järgmist:

„Suur karskuskoosolek oli lõppemisel. Meie, kes me karskust püüdsime edendada, olime sääl kuulajaile palju kõnelnud sellest, kuidas joomine alandab inimest ja toob kaasa enesega kõiksuguseid halbusi. Koosoleku lõpul hakkasime üleskirjutama neid, kes karskusseltsi liikmeks soovisid astuda. Laua juure astus teiste hulgas ka üks sügavale langenud joomar ja palus oma nime ülestähendada. Mees oli ameti poolest korstnapühkija. Me kõik tundsime teda väga hästi. Olin väga liigutatud sellest ootamata

juhtumisest ja ulatasin mehele kohe pliiatsi, et ta oma nime võiks üles tähendada. Aga ta pööras ümber, vaatas kahtlevalt mu otsa ja küsis äkki: „Preili Veston, olete teie täiskarsklane?“ Ma sattusin esialgu segadusse sellest ootamata küsimusest, vastasin aga siis, et ma küll mõnikord siin-sääl mõne klaasi veini ja õlut olen joonud, sellepärast aga ka teistelt ainult parajust nõudnud. Siis laskis korstnapühkija pliiatsi käest langeda ja ütles iseenese kergituseks, õhates: „Selles asjas teen mina just niisama, nagu teiegi. Minagi mõtlen sääl-tääl võtta mõne klaasi, iseenesest mõista parajal mõõdul.“ Asjata oli veel katsuda teda karskusseltsi liikmeks saada. Teadagi ei püsinud ta parajuses. Ta langes ja langes, vabandades end sellega, et ta tahab teha niisamuti, nagu preili Vestongi on teinud. „Ma teen tema eeskuju järele.“ Nüüd märkasin ma, mis ma teinud olin. Ma kirjutasin oma nime kohe karskusseltsi liigete hulka, ehk ma küll seda enne oleks pidanud tegema, kui eelnimetatud mehe kohtasin.“

Kui sagedasti süüdistatakse ennast, kahjuks aga liig hilja, selles, et õigel ajal ei ole osatud anda noortele õiget eeskuju ja õpetust karskusasjas. Selles võib tunnistuseks olla proua Alli Trygg-Heleniuse kirjeldatud südant lõikav lugu, mis teda laste karskustööks kihutas. Ta jutustab:

„Mõned aastad tagasi asus minu juure korteri noor naisõpetaja. Tal oli väga anderikas vend, kes ülikoolis õppis. Sagedasti oli õde väga kurb ja ma sain teada, et selle põhjuseks venna joomine oli. Ajasin juttu nooremehega ja jõudsime nii kaugele, et ta otsustas teha ühe aasta kestva merereisi, et halbade sõprade seltsist ära olles jälle õigele teele jõuda. Aasta pärast tuli ta Helsingi ja jätkas endist viisi joomist. Saime teda avatleda sõita „Turva,“ joomahaigete paranduspaika. Kui ta aasta pärast tagasi tuli, olid meil hääd lootused nooremehe tuleviku kohta. Aga „hääd sõbrad“ tulid ja kolmandal päeval oli alkoholi himu temas uuesti lõkkele löönud. Me saatsime ta tagasi Turva. Kuue kuu järele tuli ta jälle Helsingi ja jõi juba esimesel õhtul. Ei oska kirjeldada Teile seda lootusetu seisukorda, milles noor üliõpilane oli. Ta oli äraraisanud õe raha viina ostmiseks, ja kui ma talle nimetasin, et see mitte õiglane ei ole, ütles ta: „Mina *pean* saama raha, ja kui ma teisiti ei saa, siis *varastan*. Arvate teie, et teie hoiatused aitavad? Ma tean ja saan väga hästi aru kõigest. Siin on mul kiri vanalt isalt. Olen teda kannud kolm päeva taskus, ilma et oleks julgenud avada, sest mul on alati niisugune hirm, et midagi

on isale juhtunud. Ma olen näinud, kuidas ta selg aasta aastalt kõveramaks on läinud; see on murest minu pärast. Ema on nutnud ööd ja päevad, nii et ta pimedaks on jäänud. Ma tean seda kõik. Aga ma ei või ennast enam aidata. Ma ei teadnud siis, kui võtsin esimese klaasi, et lõpp tuleb sarnasena. Oleks keegi mulle seda siis öelnud! Nüüd on see liig hilja!" Sel noorelmehel, kes magab nüüd mullas, oli ilus kodu, armastajad vanemad, hää kool, ja ta oli murdunud, hukka läinud keha ja hinge poolest umbes kahekümne aasta vanaduses."

Ameerikas juhtus raudtee õnnetus. Vedur jooksis rööbastest välja ja tõmbas enesega hulga vagunid kaasa. Kui abi pärale jõudis ja õnnetuid rusude alt väljakiskuma hakati, jõuti ka vedurijuhi juure, kes liikumata maas lamas. Ta oli peaaegu surnuks pigistatud, ja pääle selle oli aurukatlast jooksev keev vesi ta ära põletanud. Kui teda hakati aitama, ütles ta: „Ärge mind puutuge! Mina olen juba surmale määratud. Aga sääl on teine rong kohe tulekul. Näidake sellele hoiatusmärki, et teda samasugune õnnetus ei tabaks! Jumala pärast, näidake talle punast lippu!" Ja mees suri.

Meie, täisealised, oleme selles rongis, milles nii mõnigi on varisenud joovastavate jookide ohvriks. Teine rong on tulemas. Noored ilmuvad selles elu võitlusväljale, tema kiusatusi ja silmuseid tundmata, õnnelikult ja elurõõmsalt. Kas peab neist noorist nii mõnigi vägijookide tagajärjel õnnetusse sattuma? „Jumala pärast, näidake neile punast lippu!"

Aga ega minul pole tarvis karskusseltsi liikmeks astuda, ma võin muidugi karske olla, ütleb mõni.

Hää on oma ette karske olla, aga veel parem on kuuluda karskusseltsi. Kõik hääde asjade ajamine tarvitab ühist tööd. Üksi oleme liiga nõrgad, ühinedes moodustame jõu, mis võib sitke joomakombe murda.

Kas olete millalgi tähelpannud lumekübemeid, mis kukuvad teie kuue hõlmale? Te puhute ja lumerätsakas lendab ära. Nii vähe läheb tema ärapuhumiseks jõudu tarvis. Aga kui neid pisikesi lumerätsakaid kogub tuhandeid ja miljonid, sünnitavad nad lumehange, mis suure rongi peatama sunnib jääma. Ühinenud lumerätsakates on jõud. Oletame, et maja ette, kus koosolekut peetakse, üleanetud poisid on pannud risti üle tee pika palgi. Esimene koosolekult kojumineja komistas pimedas ja karjatas kukkudes. Mis tegid teised? Kas nad ei

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

hüppanud kõik püsti ja ei jooksnud vaatama, mis õnnetule juhtunud. Nad tõttasid teda aitama. Ja siis ütlesid nad neile, kes veel koosolekul olid: „Ärge tulge nüüd, me ajame palgi teelt ära!“ Kui see palk oleks liiga raske olnud ühele tõsta, ei oleks see midagi aidanud, kui esimine, ei tea kui palju jõudu oleks kulutanud ja siis ütelnud teisele: „Katsu nüüd sina ka tõsta, mina katsusin juba!“ Kui asi on kord juba raske ühele tõsta, ei parane lugu sellega, kui üks teise järele teda katsuvad paigalt liigutada. Siin on tarvis kõigil ühe korraga käed külge panna. Niisama on karskusasjaga lugu. Meil ei kõlba hoobeldes ise jooma hakata, kui ju küllalt oleme näinud, kuidas joovastavad joogid teisi õnnetusse on lükanud. Meil tuleb esiti aidata seda, kes joomise tagajärjel on komistanud, ja siis tuleb meil katsuda ühisel jõul seda komistuskivi inimeste teelt ära lükata. Siin on tarvis meeste kui ka naiste ühist tööjõudu.

Aga mis tähendab minu liikmeks olek karskusseltsis, kui ma sääl midagi ära ei saa teha; ise asi on nendega, kes vähemalt kõnesidki oskavad pidada — ütleb mõni vähega leppiv hää inimene. Karskuskirjanik, õpetaja Kallio on selle kohta võrdluse annud, mis igavesti meeles seisab. Kujutage enesele ette harilikku aeda. Sääl kasvavad aiapuud, mida teivastest aed ümbritseb. Kui me neilt aiapuilt küsiksime, mis jaoks nad aias on, ei oskaks nad muud seletada, kui lihtsalt ütelda: „Oleme niisama ainult!“ Aga aed ei oleks ühegi aed, kui teda ei piiraks teivasaed. Aiateibad, teadagi, kiitlevad, et nemad aeda kaitsevad; ja kui neid ei oleks, uidaks kari mööda aeda ümber. Aias kasvavaid puid peab siis kindlasti kaitsma teda ümbritsev aed. Karskusseltsides ei tarvitata ka mitte üksi „teibaid,“ juhtivaid isikuid, vaid ka harilikke aiapuid, liikmeid, kes on „ainult niisamuti“, kuid ilma kelleta karskusselts ei ole ühegi selts. Ja päälegi võib aegamööda mõnest „aiapuust“ saada „aiateivas“. Sellepärast, kui keegi teie hulgast tunneb, et temalgi selles asjas on kohustus täita, siis ärgu lükaku liiga pikale selle täitmist. Kas olete kuulnud juttu väikesest kurjast vaimust? Kurjuse jumal oli korra väga halvas tujus. Tema meelest hakkasid inimesed maa pääl ikka paremaks ja paremaks minema. Pahaselt kutsus ta kõik abilised enese ette ja hakkas nendega nende halva kohusetäitmise pärast pahandama. „Sina“, kärgatas ta joomakuradile, „oled nii saamatuks jäänud, et inimesed sääl maa pääl ühinevad ikka enam ja enam karskusseltsidesse ja lähevad niiviisi meil käest ära.“ Asjata katsusid abili-

sed ennast vabandada. Siis tungis teiste tagant esile väike kurivaim. „Kes sa oled?“ küsis kurjuse jumal. „Kas isa siis mind ei tunne?“ ütles väike mees kõval heledal häälel: „Kas mina ka ei tee isa tahtmise järele? Kui inimesed lähevad karskuskoosolekutele, siis lähen ma kaasa, nii et nad mind ei näe. Ja kui keegi otsuseks teeb karskusseltsi liikmeks astuda, siis hiilin mina tema kõrva ja sosistan: „Minge jah, minge jah! Aga ärge veel täna minge, minge homme!“ Ja kui ta siis homme seda teha tahab, siis sosistan ma jälle ta kõrva: „Ärge minge veel täna, minge homme!“ Siis muutus kurjuse jumala nägu rõõmsaks. Ta plaksutas väikesele kurivaimule põse pääle ja ütles: „Õige, pojakene! Kui sina selle eest hoolt kannad, et inimesed hääde otsuste täitmised edasi lükkavad homseks ja ikka jälle homseks, siis seisab ka meie riik püsti.“

Karskusseltside liigete arv peaks kahtlemata palju suurem olema, kui see tõepoolest on. Valusasti puutus Soomes see keeluseadusasjaajajaid, kui keeluseadust kaitsvas lehes igal aastal küsiti, palju liikmeid on Soome karskusseltsidel, ja juure lisati, et Daanis ja Norras kummaski vähemalt paarsada tuhat liiget on ja sääl asjaajamine sellepärast millalgi nii pikale ei veni, kui Soomes. Meie, karskusasja edendajad, teame väga hästi, et keeluseaduse õiglasi toetajaid ka väljaspool karskusseltse on, kuid siiski on kindel, kui meie karskusseltsides mõni aasta tagasi oleks olnud paarsadatuhat liiget, ei oleks siis keeluseaduse asjaga nii ümberkäidud, nagu seda nüüd tehti.[1])

Karskustöö on suuremeelne ligemise hääks tehtav töö; sellest on kohustatud iga hää poole püüdja inimene osa võtma. Kõiki tarvitatakse selles töös ja kõige paremini võidakse oma jõudu selleks tööks pakkuda karskusseltsi liikmeks astumisega.

Üheksas päätükk.

Seadus abiks.

Inimene ei seisa kaua ühel jalal, tal tuleb tarvitada mõlemaid, kui ta kindlasti edasi tahab jõuda. Karskusvõitluses tarvitatakse ka kaht tööjõudu — seda karskustööd,

1) Need sõnad on mitu korda suuremal määral maksvad Eesti kohta.

mida harilikult selle sõna all mõistetakse, millest eelpool jutt oli, aga samal ajal ka seadusandlikku tööd.

Sel ajal, kui oli veel viisiks igas peres valmistada harilikku jahukalja, juhtus korra sarnane lugu: Perenaine hüüdis toast köögisolevale teenijale, et see toobiga kalja tuppa tooks. Tüdruk läks köögi nurgas olevast tündrist kalja võtma, aga kui toop alles pooleni joogiga täidetud oli, kees tulel olev kohvipada üle. Iseenesestki mõista, tuli kohvipada tulelt ära võtta ja siis kali tuppa viia. Teenija jooksis kohvipaja juure, aga samal ajal hüüdis perenaine uuesti tüdrukut. Tüdruk tormas kaljatoobiga tuppa. Kui ta silmapilgu pärast tagasi tuli, kiljatas ta ehmatusest: põrand oli kaljast üle ujutatud. Tüdruk haaras närtsu kätte ja hakkas kuivatama. Perenaine, kes tüdruku kiljatust kuulnud, ruttas ka kööki, ja kui ta märkas, milles asi seisis, asus ka tema tööle. Aga kalja jooksis ikka uut ja uut juure, ja kui perenaine kaljatündrit vaatama läks, nägi ta, et tündril tapp eest ära oli. „Kus tündri tapp on?“ küsis ta tüdrukult. Nüüd alles märkas tüdruk, et ta hajameelsuses kogu aja tappa pahemas käes oli hoidnud. Arusaadavalt pisteti nüüd tapp augule ette, ja kali lõppes jooksmast. Nüüd võidi ka põrand kuivaks saada.

Kui on jutt kaljatündrist, siis saavad kõik aru, et tapa peab enne ettepanema, kui võidakse hakata kuivatama neid jälgi, mida tündrist voolav kali on jätnud. Ka neid jälgi, mida joovastavate jookide tarvitamine jätab, ei saa enne ära kaotada, kui „tapp ette ei ole pandud“, kui ei ole saadud joovastavate jookide keeld, mis takistab neid vabalt voolamast.

Huvitav on tähele panna, kuidas alkoholiküsimusse puutuvad määrused ajajooksul on arenenud. Vähehaaval tuldi sellele arvamisele, et korrapärane joomine on kahjulik, kuid veel ei olnud midagi joovastavate jookide „paraja“ tarvituse kahjust teada, ja selle parajuse edendamiseks katsuti saada nõrgemaid joovastavaid jooke, iseäranis õlut, põletatud viina asemele. Kõike seda näeme vananenud seaduskogudest, mille järele põletatud viin palju hädaohtlikum jook on, kui õlu, ja konjak palju kahjulikum, kui punsh jne. Soome endises alkoholiseadusandluses võib tõesti leida punkte, mis imestama panevad. Näituseks seisab põletatud viinamüügisse puutuvas seaduses, et viin, millel 35% alkoholi, vaba, kahjuta jook olla. Ei ole ühtki arsti, kes ei nimetaks alkoholi mürgiks, ja Soome seadus on öelnud, et viinal peab olema 35% seda mürki ja on siis veel vaba kahjuta aine! Niisuguse seaduse üle võiks

naerda, kui võiks unustada, millega on rahvas selle eest maksnud; kui mõni elu on läinud hukka selle tõttu, et seadusandjad ei ole sellel teaduse kõrgusel seisnud, kus nad seisma oleksid pidanud, kus nad praegu seisavad.

Endistel aegadel läksid joovastavate jookide määruste andjad pääasjalikult kahest vaate-punktist välja: esiti sellest, kuidas oleks võimalik alkoholi tarvitades püsida sel kohal, kus tahetakse, ja teiseks sellest, et ainult korrapärasele joomisele tõkkeid teha. Nüüd teatakse, et alkohol on kihvtitav mürk, mis halvab arvustus- ja tahtmisjõudu. Kui alkohol halvab arvustusvõime, ei ole, iseenesestki mõista, võimalik aru saada, millal joomist peab lõpetama. Ja kui tahtejõud nõrgeneb, on raske — mõnele võimata — joomist lõpetada, kuigi aru saadakse, et mõõt täis on. Teiseks on alkoholil, nagu eelpool nimetatud, ka parajal mõõdul tarvitatult omadus, organismi kihvtitada ja elu lühendada.

Kogemused ongi näidanud, et kõik seadusandluse püüded, korraldada alkoholi tarvitamist nii, et ta seisaks parajuse piires, on olnud asjatud.

Nüüdsele seadusandlusele esineb alkoholiküsimus sellepärast koguni teises valguses, kui läinud aegil. Küsimus on läinud põhimõtteliselt palju lihtsamaks. Ühelt poolt on see seltskondlik hädaoht, mida alkohol sünnitab, paljastatud kõigis koledustes; teiselt poolt on praeguse aja katsed näidanud, et seda kasu, mida alkoholil parajal mõõdul tarvitatult arvati olevat, ei ole tõepoolest olemas, vaid et joovastavad joogid, kõigil määral ja kangusel tarvitatult, on inimese kehale kahjulikud.

Mürki ei tohi ühelgi haritud maal müüa teisiti, kui arsti tunnistusega ja tehnilisteks tarvidusteks. Kui võtame üks kõik missuguse kultuuramaa ja vaatame statistikast, kui palju inimesi sääl maal sureb aasta jooksul kõikide mürkide läbi ühtekokku ja kui palju joovastavate jookide kätte, siis on alkoholi ohvrite arv nii palju suurem, et ei tohi kõneldagi enam teiste mürkide kahjust. Kui nüüd teiste mürkide vabamüük on keeldud, siis peaks ka kõige kardetavama mürgi — alkoholi — vabamüük lõpetatama.

Keeluseadus on siis senniste kogemuste järele ainus loomulik abinõu joovastavate jookide hävitawa mõju kõrvaldamiseks.

Kuulus Prantsuse kirjanik Zola ütleb: „Kui mina ostan apteegist rotikihvti ja tapan sellega inimese, siis vangistatakse mind. Viinaga aga võin ma inimesi hulga kaupa tappa, ilma et politsei sõrmegi minu külge pistaks.“

Indiaanlaste lehes „Leminol Indian“ kirjutas mõni aeg tagasi keegi India kirjanik: „Valged mehed annavad ühele mehele luba joovastavaid jooke valmistada, teisele luba neid müüa; siis aga asetavad nad politsei „pogrisse pistma“ selle mehe, kes joob neid jooke. Kui sama mees pääseb vabaks ja ostab neidsama jooke, pistetakse ta uuesti pogrisse. Niisugusest korraldusest ei või meie, indiaanlased, aru saada. Ja missugune inimene, kel vähegi mõtlemisvõimet on, võib siis niisugusest korraldusest aru saada?

Keeluseadus peab ühekorraga kogu maal maksma hakkama. Kui ta ainult mõnes maakohas maksmas on, ei ole tal seda mõju, mis täielikul keeluseadusel olema peab. Sest kui ühel pool on joovastavate jookide müük keeldud, teisel pool mitte, siis valgub alkohol kergesti keelu all olevasse maakonda. Tabavalt ütelnud korra Kansasi kuberner: „Teil on väga raske kaitseda maja rottide eest, kui see nelja, viie maja keskel on, mis kihavad neist.“

Üle maailma maad leidnud karskusaate edendamine annab uut jõudu ja vaimustust meile asja edendamiseks. Maailma sõja ajal on mitmel maal mitmesugused alkoholi keelumäärused maksma pandud, aga kõige tähtsam ja püsivam võit on saavutatud keeluseadusega. Kõigis Ameerika Ühisriikides, kus 13 aastat tagasi oli ainult 3 keeluseaduse riiki, on nüüd kinnitatud üldine keeluseadus, mis astus jõusse 1920. aasta algusel.

Soomes hakati juba esimesest üldisest kongressist pääle, mis Turus 1885 ära peeti, keeluseaduse asja riigipäeval ajama. Aga alles uus saadikutekogu kiitis hääks keeluseaduse 1907, mis aga siiski ellu viimata jäi. 15. märtsil 1909 võttis saadikutekogu vastu ja 29. mail 1917 teostati lõpuks see seadus. Päris keeluseadus astus jõusse lõpulikult 1. juunil 1919.[1])

---

1) Venemaal pandi keeluseadus ilmasõja algusel, a. 1914, makma. See kestis ka Eesti Vabariigis, kunni Asutav Kogu tema asemele praeguse tshekiviina müügi maksma pani, mis tegelikult algas 31. VI. 1920. a.

Endise keeluseaduse langemise põhjuseid oli palju: sõjaaegne kombeline lõtvus, salaviina põletus ja alkoholiga angeldamine, valitsevate ringkondade avalik keeluseadusest üleastumine, karskustöö soikujääk sõjaajal jne., kuid pääpõhjuseks oli viinavabrikute ülevõtmine maaseaduse kaudu Eesti Vabariigile, mis nagu kätte toppis teatavad rahasummad, mida riik nende käimapanemisest võis saada, olgugi, mitmekordse vere hinna eest. Nii kestab endiste sakslaste poolt asutatud ja eestlaste poolt mitmel korral maapõhja neetud viinavabrikute needus

Soome keeluseadus on maksev nende ainete kohta, milles on enam, kui kaks protsenti etüül-alkoholi, olgu nad siis kodus või vabrikus valmistatud. Joomiseks tarvitavais jookes ei tohi siis olla enam, kui kaks sajandikku osa alkoholi. Üle kahe protsendi alkoholi sisaldavaid aineid ei tohi valmistada, väljast sisse tuua ega müüa muidu, kui arstitunnistustega ja tööstuse ning teaduse otstarbeks. Keeluseadus ei keela siis alkoholiste ainete valmistamist ja müümist kasulikkudeks elutarvitusteks, aga takistab nimetatud ainete tarvitamist joovastavate jookidena.

Keeluseaduse võimusse astumisega on riigil ainuõigus alkoholi valmistada. Riigilt võivad apteegid, haigemajad ja tööstusettevõtted sellekohase loaga alkoholi osta.

Apteegid võivad müüa alkoholi sisaldavaid aineid üksikutele isikutele, aga ainult arstitunnistuse vastu. Mõnda alkoholi sisaldavat rohtu võib osta apteegist vähemal määral arsti tunnistuseta, kui teada on, et teda mitte joomiseks ei saa tarvitada.

Keeluseaduse rikkumise eest on vali karistus: salaviinapõletajaid ja müüjaid ootab vangistus.

Linna- ehk maakonnavalitsustel ja valdadel on õigus asutada erikarskustoimkondi; ametisse panna karskusvalvajaid, kes politsei kõrval seaduse täitmise eest valvavad.

Palju on keeluseaduses väiksemaid määrusi, mida harilikul inimesel raske on meeles pidada. Pääasi on, et keeluseaduse abil saab sulguda viina, veini ja õllekauplused, ära keelda kõikide joovastavate jookide vabamüük ja valmistus.

Ka denatureeritud ehk joomiseks kõlbmatuks tehtud põletatud viina müüki piirab keeluseadus.

Keeluseaduse täitmise järele v a l v a m i s t juhtima on seatud ühes väiksemate maakondade karskusvalvajate, karskusseltside ja politseiga veel eriametkond.

Keeluseaduse vastu ollakse veel mitmel pool. Mõned soovitavad keeluseaduse asemele rootslase doktor Bratti

---

Eesti Vabariigis praegugi edasi, niikaua kui rahvas seda lubab ega keeluseadust maksma ei pane, ei karskusmeelse Riigikogu valimistega ega 25.000 häälega nõutud rahvahääletuse kaudu.

Praegu on keeluseadus maksmas pääle Soome ja Ameerika veel Islandis ja Nõukogude Venemaal (pääle mõne väikese erandi, iseäranis Eesti „kulleri“ ja „piiripunktide“ piirituse.) Norras on maksev keeluseadus üle 12% alkoholijookide kohta. Red.

ülesleitud monopoli süsteemi, mis aga midagi ei maksa keeluseaduse kõrval.[1])

Soomes on see aeg juba möödas, mil võiks soovitama hakata monopoli süsteemi sisseseadmist. Nüüd on viinakauplused sääl juba mõnda aega sulutud, ja nende avamine, ükskõik missugusel moel, oleks samm tagasi, millel nüüdsetes oludes kindlasti oleksid kardetavad tagajärjed.

Üldine keeluseadus on maksev ühtemoodi kõige rahva kohta. Monopoli süsteem on aga niisugune, mis lubab rikkamatele rahvakihtidele õigused, mida vaesematelt selle eest ära võetakse.

Ikka sügavamale on rahva hulgas see teadmine tunginud, et alkoholi läbi tekkivaid õnnetusi ja kuritegusid ei saa ära hoida ühegi joovastavate jookide äri korraldamisega, vaid et selle mürgi müük peab täiesti lõpetatama.

Kui linnas liigub marutõbine koer, siis ei hakka uulitsail liikujad nõudma, et koerale suukorv pähe pandaks, vaid nad nõuavad koera äratapmist. Muidu võiks ju juhtuda, et koer suukorvi ära lõhub, ja uusi ohvrid nõuab. Niisamuti ei rahustata end halva korraldusega, vaid nõutakse halbuse täielist kõrvaldamist. Nii tuleb siis ka nõuda joovastavate jookide kauplemise lõpetamist.

Aga keeluseadust ei tule mitte üksi kirjutada rahva seadusraamatusse, vaid see tuleb kirjutada r a h v a s ü d a m e s s e. Seadusel, mida ei täideta, ei ole mingisugust mõtet. Igakord, kui oleme mõnele inimesele saanud arusaadavaks teha keeluseaduse tähtsust, nii et ta sellest lugu hakkab pidama, oleme lõiganud uue kirjatähe sellesse keeluseadusse, mis on kirjutatav rahva südamesse.

Salaviinapõletusele ja müügile tuleb lõpp teha tema kahjulikkuse ja selle põhjuse pärast, et ta kõige pahem keeluseaduse rikkuja on.

Inimestele peab selgeks tegema, et see, kes ostab seadusvastasest allikast kaupa, saab sellega ise seaduse rikkujaks. Kui keegi salaviina kauplejailt midagi ei ostaks, siis ei oleks ka salaviina kaupmehi. Ja harva hakkab tema oma tarviduseks üksi viina valmistama, kui ta ei teaks, et ta oma kauba eest hääd hinda saab.

---

1) Eesti tshekisüsteem on teatava määrani Dr. Bratti süsteemi järele kokku seatud, kuid sellest veel halvemal kujul: Bratti süsteem takistab alkoholi saamist marujoodikuile ja neile, kes joomise läbi enesele ehk teistele ja ühiskonnale silmnähtavalt kahju teevad, maksusid ei maksa, oma perekonna hooletusse jätavad jne.

Eesti tshekisüsteem aga ühelegi joodikule takistusi alkoholisaamiseks ei tee.

Red.

Pääle selle peaks kõik selgusele jõudma, missugused hädaohud nende tervist ähvardavad, kes seaduse rikkujate kaupa ostavad. Ei ole mitte ükskord ette tulnud, et salakõrtsmik on seganud viinasse seebikivi. Võime juba enesele ette kujutada, missugune mõju niisugusel joogil meie organismile on. Soomemaal kihvtitati mõne aasta eest ühes külas neli meest niisuguse joogiga ära. Ükskõik, missuguses riistas viina valmistatakse, ikka sünnib sääl ainult puskar. Kui juba harilik alkohol on kole mürk, siis puskar veel hullem.[1]) Salapõletaja ei saa seda mürki viinast eraldada, kui ta seda ka tahaks. Ja mis jaoks ta seda teekski, kui ta teab, et ta kaup puhastamatagi hästi läheb! Pääle selle tuleb veel arvesse võtta, et salapõletaja viinavalmistamise riistad sagedasti on roostetanud ja mitmesuguse mustusega koos. Kui ta niisugustes riistades viina valmistab, tuleb sinna pääle alkoholi teisigi mürgilisi aineid.

Salapõletajatele enestele on tarvis selgeks teha, et see, kes mürgise aine müümise läbi teise tervist rikub, sugugi parem ei ole, kui salamõrtsukas. Ja kõige päält on salaviinapõletajaid ja nende toetajaid vaja arusaamisele viia, missugused kohutavad tagajärjed sellest tulevad, kui nad seadust rikkudes uuristavad ja hävitavad esiisadelt päritud ühiskonna korralduse ja kombluse alust. Elul on omad kombluse seadused, mille nuhtlevast käest ükski kuritegija mööda ei pääse.

Soome karskusteadlane Dr. Viljo Hytönen jutustab järgmise kohutava loo, mis salaviinapõletamisega ühenduses seisab: Ta oli lapsest saadik tunnud üht meest, kes kõigist hoiatustest hoolimata oli hakanud lubamatu viinapõletusega oma peret elatama. Kui ta kord koju tuli vangikojast, kus ta salaviinapõletamise pärast oli istunud, oli ta ilus juuks täiesti maha lõigatud. Küla poisid nokkisid teda ja ütlesid: „Küll sinust on aga veel saanud kaalikapää! Oled nagu kaupmehe võinui". Mees vastas: „Ärge te, poisid, naerge ühtegi! Kui keegi teeniks teist 150 marka, nagu mina teenisin viinamüügiga, siis käiksite mõne nädala kas või ilma pääta. Mis sellest, kui mina mõne nädala käin ilma juuksteta." Nii vähe hoolis ta seltskonna poolt määratud karistusest. Ta hooples veel, et ta

1) Puskar sisaldab eneses pääle etüülalkoholi veel muid alkoholisid, mis ka käärimise teel tekivad ja mida eraldada ei osata. Nende hulgas leidub ka amüülalkoholi, mis umbes 10—15 korda kihvtisem, kui harilik etüülalkohol, ja tihti pääle joojad pimedaks teeb. Red.

kasu oli saanud seaduse jalge alla sõtkumisest. Kuid kurvad olid tagajärjed. Oli kulunud 14 aastat, kui loo jutustaja tuli jälle endise salaviinapõletaja elukohta. Viimasel oli langetõbine poeg, kes harilikult siis tõbehoo sai, kui keegi võõras tuli. Nii juhtus nüüdki. Laps väänles nii hirmsasti põrandal, et see isegi toore, hoolimata isa silmist pisarad välja pigistas. Rõhutud häälel kaebas ta: „Ei tea, mispärast mind nii valjult on karistatud. Kui veel ise kuidagi ära elaks, aga poega ei jõua kuidagi viisi kasvatada. Tuleb „vaestemajast abi otsida". „Mäletan," jätkab Dr. Hytönen jutustust, „et mu jalge ees lamava langetõbise poja isa oli neil aastail, mil ta sala viina põletas, ise pea igapäev purjus. Teadsin ka seda, et sellesama isa vanemad pojad olid väga terved ja raudsed mehed; aga noorem, kes sel ajal sündis, kui isa vangikojas viinapõletamise eest istus, oli langetõbine, väikese kasvuga ja pääle selle õige nürimeelne. Kui nüüd selle poja isa kaebas, et elu talle ülekohtune ning karm olnud, pidin ma iseeneses mõtlema: „Sina, vilets mees, pead saatust liig halastamatuks, aga see on su oma mürgitatud veri, mis lapse soontes voolab. Lapsele on kättemakstud sinu patud. Mäletan, kuidas sa hooplesid, et kuriteoga 150 marka võitnud oled. Sellesama kuriteo tagajärjed neelavad sinult mitmekordselt selle summa ära."

Kui salaviinapõletajad ja müüjad hääga ei loobu kuritegudest, tuleb abi otsida seadustest. Viinaseaduste rikkujaid on tarvis üles anda politseile. Sõnal „ülesandmine" on halb kõla, aga seaduste rikkujate ja hävitajate ülesandmine ei ole inetu, vaid kiiduväärt tegu. Kuritegevust takistada on iga ausa kodaniku kohus. Selle kohuse täitmine kuulub võitlusse keeluseaduse eest.

Praeguse aja alkoholiküsimuse lahendamine tarvitab seadusandluse abi. Sala joovastavate jookidega kauplemist ei või takistada milgil teisel viisil, kui ainult keeluseadusega.[1])

---

1) Kindel on, et Eestiski kord keeluseadus maksma pannakse kas karskusmeelse Riigikogu kaudu (kui rahvas niisuguse valib) ehk jälle rahvahääletuse kaudu, mida 25.000 hääleõiguslikku kodanikku võivad nõuda Riigikogu juhatuselt. Näib kindel olevat, et juba praegu rahvaenamus oleks keeluseaduse vastuvõtmise poolt, kuid keeluseaduse pidamine on igatahes raskem, kui selle saamine. Ja just keeluseaduse pidamiseks peavad ennast karsklased tõsiselt ette valmistama enne rahvahääletust, enda hulka suurendades, ennast organiseerides ja igal pool end maksma panna katsudes. Red.

Kümnes päätükk.

Rahva tulevik ja karskusasi.

Mida mõtles enne kõike muud raskes töös töötav isa? Perekonna, laste tulevik on tema südame pääl. Missugune mõte mõlkus sagedasti ema meeles? See mõte, mis tema lapsest saab, sellest lapsest, keda ta loodaks hää ja õnneliku inimesena näha. Isamaa tulevik, rahva õnn on see, mis igal kodanikul südame pääl peaks seisma.

Aga isamaa ei ole üksi sinetav taevas, kaunid kaasikud, kohisevad kuusikud ja lopsakad põllud. Pääasi on siiski see rahvas, kes sellel maal asub. Rahvas seisab üksikuist isikuist koos. Rahva õnn ehk õnnetus seisab selles, kas need üksikud inimesed on õnnelikud või õnnetud.

Kodu on ühiskonnast üks väike osa. Kui kõrvaldame need pahed, mis kodu õnne segavad, edendame ühtlasi ka rahva õnne.

Alkohol on kõige päält kodu vaenlane. Neiu Maiju Seppälä[1]) jutustab ühes raamatus: „Tundsin lapsepõlves vaest perekonda, kus oli mitu last. Isa jõi ja tuli sagedasti joobnult koju. Niisama tuli ta koju ühel jõuluõhtul, kui kuusk juba oli ehitatud ja küünlad põlema süüdatud, ja heitis purjus olekus meelemõistuseta kuuse alla magama. Ei olnud sellel õhtul jõulurõõmu, ei soojendanud kuuse küünlate tulukesed. Tasa liikusid sosistajad lapsed ja mõned kuumad pisarad niisutasid sel jõuluööl laste pääaluseid. Järgnevatel jõuludel oli isa kaine, ja rõõmulisemat jõuluõhtut ei mäletanud lapsed enam millalgi elus. Joovastavad joogid riisusid jõulurõõmu kodunt, niisama nagu nad säält riisusid ka kõik muu õnne ja rahu.“ See väike jutuke kõneleb kõige lihtsamal viisil palju neile, kes tahavad vähegi hoolitseda ligimese ja Soome kodu õnne eest.

Kui on jutt neist kannatustest, mis alkoholi tarvitamine sünnitab ilmsüütutelegi, peab ütlema mõne sõna alkoholiküsimuse kõige pimedama punkti kohta, alkoholi mõjust pärivuse suhtes.

---

1) Tuntud Soome noorsoo karskustegelane, Dr. Matti Heleenius Seppälä õde, suri jaanuaris 1921. Temalt on ilmunud neiu Helmi Petti eestikeelses tõlkes „Karskustöö laste ja murdealise noorsoo keskel“.
Red.

Kuigi teaduslikul uurimisel selle kohta palju veel selgitada on, on siiski kindel, et siin läheb tõeks piibli sõna: vanemate patud nuheldakse laste kätte kolmandast ja neljandast põlvest saadik. Statistilised uurimised näitavad, et niihästi nõdrameelsus, langetõbi ja teised närvihaigused, sündinud kalduvus juua, kui alkoholi himu vähegi äritatakse, kui ka üldse kalduvus kõikidele halbadele mõjudele, esinevad harilikult suuremal hulgal alkoholistide, kui karsklaste laste juures.

Laialisemalt sellel alal tehtud uurimusist on Shveitsi füsioloogia professori von Bunge paarikümne aasta jooksul sadade arstide abil kogutud arvustik, mis näitab, et isade joomine on pääasjalikult põhjuseks olnud sellele kardetavale asjaolule, et Kesk-Euroopa emad ikka rohkem kaotavad imetamisvõime. Niisuguses juhtumisis, kus ema on olnud imetamisvõimeline, aga tema tütar selle kaotanud, on imetamisvõimetuks jäänud isa sagedasti olnud alkoholi tarvitaja. Eraldi tuleb veel nimetada tähtsat punkti Bunge uurimisist. Ta võttis katseks need juhtumised, kus mõlemad vanemad olid täiesti vabad pärandatavaist haigustest. Kui isad olid alkoholitarvitajad, kuigi nad muidu olid terved, olid niisuguste perekondade lapsed palju vastuvõtlikumad kopsu-, närvi- ja vaimuhaigustele, kui karskete perekondade lapsed. Nimetatud katsed ei kinnita, et alkohol oleks ainuke järeltuleva soo nõrgenemise põhjus. „Kindlasti on", ütleb ta, „veel palju teisi põhjusi samal ajal mõju avaldamas. Aga alkoholism on see põhjus, mida kohe võib kõrvaldada. Ära alkohol! Siis saab kõigist teistest põhjustest paremat selgust ja võidakse tööle asuda nende kõrvaldamiseks."

Needki uurijad, kes kahtlevad joomise otsekohese mõju üle pärivuse mõttes, leiavad, et mingisugune proportsionaalsus on olemas pikalise alkoholi tarvitamise ja järeltuleva soo nõrgenemise vahel. Põhjuse arvavad nemad osalt olenevat neist välistest kahjudest, mis pikaline alkoholi tarvitamine sünnitab, nõrgendades kogu joomari organismi, ehk, kui on küsimus alkoholi tarvitajast emast, ülekandmisest tema organismist ka idanevasse elusse. Niiviisi tekitab alkoholism enese ümber vaesust ja kurjust. Alkoholisti lapsed sünnivad ja kasvavad halvas ümbruses.

Selle ümbruse mõjul ongi kahtlemata suur tähtsus joomarite järeltulijate pääle, iseäranis kui samasugused halvad mõjud korduvad põlvest põlve. Praktilisest küljest vaadatuna on see pea ükskõik, kas esineb alkohol otse-

koheselt ehk kaudselt soo halvendajana, kas ulatab see mõju ainult järgneva või mitme põlve nõrgendamise pääle.

Kuigi alkoholi mõju pärivuse suhtes on oma laadi poolest veel mõnele ebaselge, on kõige kindlam asuda Soome uurija professori von Vendt'i järsult väljendatud seisukohale: „Alkoholi mõju niisuguste sugurakukeste pääle, millest uus indiviiduum areneb, on sellele iseäranis hädaohtlik. Tungigu see tõsiasi iga teadvusse. Tegu, mis seda sünnitab, on kõige suurem kuritegu, mida tuleva sugupõlve vastu võime teha."

Teiselt poolt on teadmine hää ümbruse suurest mõjust siiski meile lahutuseks. Kehaliselt ja hingeliselt nõrgana sündinud joomari laps ei ole veel päästmata kaduvusele mõistetud ja koledat pärandust tulevale põlvele edasi kandma. Mõni neist on võinud kasvatuse — hää ümbruse ja enesekasvatuse — abil võita halvad pärandatud omadused. Soo rikkiminekule, degeneratsioonile võib järgneda selle paranemine, regeneratsioon. Parema päranduse saanute püha kohus on selle teadmise ja hää elumärgi edasiandmine neile, kes ühel ehk teisel kombel kannavad joomari rasket pärandust. [1])

Kui kaugele n. n. paremas seltskonnas alkoholi tarvitamine ulatab, seda näitavad meile Soome kirjaniku Maila Talvio järgnevad sõnad:

„Oi, kui palju kõrgemadki kihid kannatavad joovastavate jookide pärast! Mina tunnen naisi, kes millalgi ei kõnele kannatustest, kes millalgi ei kaeba, kes aga hirmsasti kannatavad unetuil öil, mehi koju oodates. Nad

---

1) Et alkohol pärivuse suhtes väga rängasti mõjub, seda tõendab terve hulk katseid loomade siginemise kohta, mida prof. Laitinen ja teised on korraldanud. Ühele osale suguloomadest anti nõrka alkoholi vett juua, teisele puhast vett. Vahe järeltulijais oli suur: „karskete" loomade järeltulijaid oli rohkem, nad olid raskemad, tervemad ja elulisemad, ka suri neid noorena vähem. Prof. Laitinen on isegi otrade ja herneste idanemise katseid teinud, üht osa neist nõrgas alkoholi vedelikus ja teist osa puhtas vees leotes. Vahe oli jällegi suur: 1—4% alkoholivees leotud terad idanesid pikkamisi, nõrgalt ehk ei idanenud sugugi, kuna vees leotud terad pea kõik lokkavalt idanesid.

On veel terve rida arvustikulisi tähelpanekuid tehtud karskete ja joojate vanemate laste kohta (Laitinen, Demme j. t.), mis selgesti tõendavad, et alkohol ka inimeste järeltulevat sugu raskesti rikub.

Prof. August Forell Zürichis on seda nähtust seletanud sellega, et alkohol inimese kehasse sattudes iseäranis raskesti sugurakukeste pääle mõjub ja rikke tekitab, mis kogu järeltuleva soo kiratsema paneb. Seda nähtust nimetab prof. Forell blastoftooriaks ehk idurikkeks.

Teised uurijad, Dr. Bertholet j. t., on näidanud, et alkoholi mõju all ka inimese sugunäärmed rikki lähevad, neisse kõitkude kasvab ja nad enam täisväärtuslisi eluidusid ülepea kasvatada ei saagi. Red.

naeravad maailma nähes, kuigi nende süda nutab, nad peidavad kõik inimeste eest ära, nad valetavad lastele, et isa reisil on, ehk midagi muud — see on ainult öö, kes näeb nende häbi ja valu. Ja ometi ei liitu nad karskusseltsidesse, sest et nende eelarvamised neid kitsasteks, väiklasteks seltsideks tembeldab ... Ja on mehi, vanu, auväärt mehi, kellel hää teenistus ja auväärt kohad on seltskonnas, kes aga millalgi ei või välja kannatada teise uurivat pilku. Nad peavad noorsoole häid kombeid õpetama, aga himu omas kehas ajab neid endid oma õpetuse vastu talitama. Nad neavad vägijooke, mis alaliselt seisavad komistuskividena nende teedel. Nad tunnistavad iseenesele, et karskusliikumisel suured kohustused on. Aga neil ei ole jõudu astuda otsustavat sammu ja nad jätkavad elu sopas ja häbis. Maailm, kes ei tea — ehk kes kinni pigistab silmad, austab neid. Nad ei või kellelegi avalikult otsa vaadata. Ja kuidas nad selle all kannatavad!"

Ja, alkoholi sõbrad on valmis tembeldama karskusliikumist „väiklaseks liikumiseks". Teine on asi, kui erapooletud suurvaimud kõnelevad sellest liikumisest.

Inglane Shaftesbury, üks suurehingelisemaist meestest, keda 19. aastasada tunneb, ütles omal ajal: „Olen kindel selles, et kui karskusseltse ei oleks olnud, meie oleksime vajunud niisugusesse joomisesse, kuritegude ja pattude porisse, et siin maal võimata oleks elada olnud."

Soome luuletaja Topelius kirjutas, kõneldes loomakaitsest ja karskusseltsidest: „Ma tean, et teie ja kogu Soome rahva hulgas on häid ja tarku inimesi, kes eeskujuks tahavad olla teistele. Neist peavad just arusaajamad ja tundelisemad rahvale paremat õpetama. Asi on sama, kui karskusseltsideski. Kui need esialgu tööle hakkasid, mõtlesid paljud: mis kasu sellest on? See, kes joob, joob ikkagi, kes on karske, ei tarvitse mingisugust seltsi. Aga vaadake nüüd, mis karskusseltsid mõne aasta jooksul on ära teinud, ja Jumala abil tulevad need ajad, kus võidakse Soome rahva päält suur häbiplekk puhtaks pesta."

Karskusasja isamaalikkuse seisukohalt arvustades on meil palju õppida „Isamaa karika"-nimelisest Juhani Aho „laastust", kus ta kujutab, kuidas noor magister magistrite lõpupidul kõne pidas isamaale, ja kuidas ta äkki selgusele jõudis, millest õiguse pärast küsimus on, kui isamaast kõneldakse. Nimetatud laastus jutustatakse:

„— — Shampanjer tuletas ühele noormehele meele, et ta isamaa terviseks veel ei olnud joonud. — „Armsad härrad!“ ütles ta ja kõlistas ning tõstis üles vahutava klaasi. „Tahaksin juua isamaa terviseks. Mitte selle vana ja vaga vanaisale, kes tagumisel pingil istub, säält sõrmega ähvardab ja ütleb: pidage meeles, mida minule võlgu olete, pojad! Vaid sellele rõõmsale Soome neiule, kes tänaval astudes teisi tantsima kutsub ja ütleb: „täitke, sõbrad, karikad, kunni nooruse aeg on veel!“ On ju hää see vanaisagi, iseäranis, kui ta meie eest hoolt kannab, meile tööd, ametit ja eluvõimalusi annab, sest tal on raha kirstu põhjas, kuna ta ise vähesega katsub läbi ajada. Meie maa ei ole millalgi nii vaene ja kullata, nagu luuletajad laulavad. See ei olegi nii paha kivine kõrbe, mida meil ilmlõpmata kaevata tuleb. See on viljarikas talu, mille põllud vilja kasvatavad, kui sinna ainult midagi külvatakse ja mille viljakandvus ei vähene, kui ainult tööd teha suudame. Ei ole ka naabritega riidu, kui maa piirid on ilusti kindlaks määratud. Sellepärast lubatagu meil vahel rõõmuski olla! Soomel ei ole tarvis ainult kurta, aega peab olema ka rõõmus olla! Meil ei ole mingisugust häda. Tühjendame rõõmsalt Soome terviseks klaasid. Joome seda vahutavas shampanjeris! Ainult shampanjerit joome selle ilusa Soome neiu terviseks. Ega vanaisa sellepärast vaesemaks ei jää, ega tema varad sellepärast ei vähene! Hääd härrad, mis jaoks pikke kõnesid! Ma tõstan selle toreda klaasi, milles sätendab suursugune vedelik.“

Ka kõik teised tõstsid klaasid, ootasid võimalust neid tühjendada. Oldi just algamas „elagu“ hüüdmisega, kui uks lahti lendas ja sisse tormas võõras, heites lauale telegrammi-lehe.

— Lugege seda! hüüdis ta.

— Mis see on? küsis kõneleja.

— Loe! — Loe kõvasti!

— Anna siia!

Ta luges, kuna teised kui kivistunud samas asendis seisid, mis neil oli olnud, kui nad klaasi olid valmis tühjendama isamaa auks.

Keegi ei teadnud, mis ütelda. Sõnalausumata istusid kõik maha. Kuuldus ainult katkenud lauseid.

— Mis see tähendab? — Kas juba nii kaugel ollakse?— — Kas on see võimalik? — Kas on kõik kadunud?

Shampanjer unustati klaasidesse, mis ära hingas, nõrgenes ja kibedaks, magusaks suhkruveeks muutus.

Ka hiljutine kõneleja oli toolile langenud, visates telegrammi lehe lauale, mis nüüd käest kätte käis; igaüks tahtis ise oma silmaga näha, mis sinna kirjutatud oli. Kõneleja istus kokkulangenult laua ääres. Näis, nagu oleks ta korraga vananenud; ta paled olid kahvatanud ja silmad sügavasse auku vajunud.

Kui leht oli ringi ära teinud ja uuesti tema kätte jõudis, hüppas ta üles.

— Hääd härrad! hüüdis ta, ja ta palged punetasid jälle ja silmad põlesid. — Mõttes oli tühjendada klaasi isamaa terviseks, tuli aga pooleli jätta...

Tema käed värisesid, ta huuled vabisesid. Ümberolijad, kes niisama liigutatud olid kui temagi, tõusid püsti, ilma et nad klaase puutunud oleksid.

— Ma kõnelesin rumalust, hüüdis ta. Ma olin pime! Olin lühikese nägemisega, kergemeelne kollanokk! Ja teie olite sama rumalad, kui mina! Me mälestame isamaad, kui viin pääs kihab. Me tühjendame shampanjeri klaase, kui hädaoht meid ähvardab! Häbi meile! Maha shampanjer! Maha punshid, konjakid ja likööri — te spioonid ja metsikuks tegijad piiratud kinduses! Maha! Välja!

Ta haaras laudlinast kinni, tõmbas ja maha lendasid täied shampanjeri klaasid, maha pooltühjad punshipudelid, maha langesid kõlisedes likööri ja konjakid.

— Nüüd elagu isamaa! Elagu jälle endine Soome! Elagu valju vanaisa, kes tagumisel pingil istub!"

Aga kas maksab karskustööd teha? Kas on sellele vaevale ka vastav tulu? Et selles selgusele jõuda, ei ole tarvis meil küsida, missugust õnnistust joovastavate jookide keeld on toonud näituseks Ameerika Ühisriikides. Meie võime selle kohta omamaal küllalt õpetust saada.

Kui viina ja õllepoed olid maailma sõja ajal mõned kuud sulutud, märkasid päälinna rahvakoolide õpetajad esimestena, et uus aeg oli tulnud. Enne olid lapsed, need vägijookide haletsemisväärilised ja samal ajal süütud ohvrid, joomarite lapsed, tulnud kooli näljastena, halvasti riides, nüridena ja rumalatena. Nad ei mõistnud naerda ega mängida. Ka õppimisest ei tahtnud midagi välja tulla. Nüüd tulid samad lapsed kooli söönult, hästi kaetult. Kõik nürisus oli kadunud. Nad oskasid naerda ja mängida, nagu harilikud lapsed. Ja õpetamine oli kui mängimine, ütlesid õpetajad. Väga hästi võis aru saada, missugune muudatus kodus oli juhtunud, kui lapsed nii muutunult

säält kooli tulid. Ja kui kõneldi nende laste emadega, endiste joomarite naistega, siis sai neilt kuulda, mis tähendas joovastavate jookide keeld. Neil naistel on üksainus soov — et sõda ainult kaua kestaks. Kole on kuulda inimestelt sarnast soovi. Aga me ei saa neid hukka mõista. Nad ei ole millalgi ligidalt näinud sõjakoledusi ja selle toodud kannatusi. Aga nad on näinud, mis lahtised viina- ja õllepoed ühelt poolt ja joovastavate jookide keeld teiselt tähendab nende kodu õnnele. Ka on endised joomaridki valmis olnud tõendama, missugust õnne neile enestele joovastavate jookide müügikohtade sulgumine on toonud. Joomaritelgi on paremad silmapilgud, kus ta tunneb, mis tähendab, kui joobnult koju tulles tema oma laps ta eest pakku jookseb. Ja nüüd teab mees ka seda, mis see tähendab, kui laps lahtise kätega isale vastu tormab, kui see selge pääga, hää ja hellana koju pöörab.

Aga salaviinapõletus? Kas see ei ole teinud tühjaks keeluseaduse-t oodatud õnnistuse? Eelpool on nimetatud, kuidas kõik jõud on käima pandud, et sellele lõppu teha. Kuid meil tuleb teiselt poolt arvesse võtta, missugused olud olid enne. Kui kodune viinapõletus aastal 1866 ära keelati, võttis salaviinapõletus nii palalt maad, et salaviina niisama palju valmistati, kui seaduslist viina koduse viinapõletuse ajal. Selleaegses kirjanduses jutustatakse, kuidas seal valmistatud viina müüdi turul ja maanteedel, kuidas seda ankrute viisi kirikuteedele veeti. Ühes Soome Evangeeliumi Seltsi kirjastatud raamatus toodi ette aastal 1867 väga selgesti salapõletuse laienemise põhjused. Kõige suuremaks põhjuseks nimetatakse soomlase määratu joomahimu. Tuletatakse meele, et rahva viimased sugupõlved on üles kasvanud viinas, ja lapsest saadik on nad viina haisu sisse hinganud. „Kas see ime on, kui inimese sooled viina järele kisendavad, kui nad juba elu algusest saadik on viinajuhtijaiks kehas olnud!“ Niisama kui viinahimu „pärispatuks“ muutumine üheks, on salalaviinapõletuse teiseks põhjuseks „omakasu püüdmine kogu rahva õnne kulul“. Need põhjused on osalt veel tänapäev oma mõju avaldamas. Niisama on tarvis meeles pidada, et salateel valmistatud viina määr on võrdlemisi seaduslise viinaga õige väike. Tabavalt on öeldud, et kui kõik lubamata valmistatud viin jagatakse ühetasaselt rahva pääle ära, siis igaüks sõrmkübara täie saab, kuna enne maailmasõda iga inimese kohta üks liiter kroonuviina anti. Mida nõriseb säält välja, kui aastasadasid vanu paiseid tõsiselt hakatakse välja pressima! Aga kui praegusel silmapilgul küll inetut

jälge jättev puhastustöö on kord tehtud, on paranemise lootus seda parem.[1])

Kui need on jõudnud kõik sellele aatele ohwerdada, kellele võidu silmapilk on peegeldunud nende elu ajal kauge, kättesaamatu unistusena, kas siis mitte meie, kes me oleme võinud elada niisugusel pidulikul silmapilgul, kus Soome keeluseadus on kinnitatud, ei tunne juba seesmisel sundusel oma kohuseks olevat võita kõik raskused, mida me igaüks omalt kohalt väiksel mõõdul võime, kui sõjapasun uuesti kõiki kutsub — niisama hästi neid, kes juba sellele aatele on ohverdanud, kui ka neid, kellel kogu noore südame soojus on veel annetada — lõpuvõitlusse?

Kodu õnn, kogu rahva tulevik oleneb palju sellest, kas saame joovastavad joogid eneste keskelt ära, või mitte. Karskusasja edendamine peaks saama igaühele meie keskel südame-asjaks.

---

1) Praegu on Soomel rohkem tegemist Eestist salaja sisseveetava piiritusega, kui oma kodu valmistatud puskariga. Meie piirituse vedajad on igatahes kõige õelamad Soome-Eesti ühinemise vastased, kes Soome-Eesti hääd vahekorda kõige jultunumal kombel hävitavad.

Red.

Jäljendus prof. Curt Wallis'i toimetatud karskustabelitest.

Jäljennös professori Curt Wallis'in toimittamista raittiusopetustauluista.

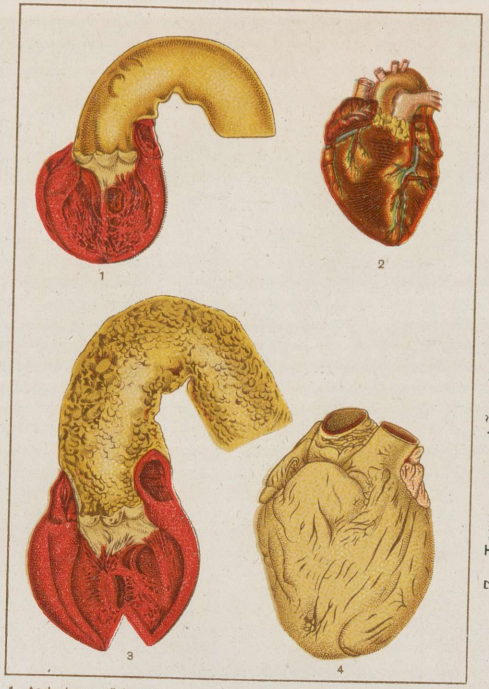

7. Terve neer kõrvalt.
8. Terve neer läbilõikes.
9. Kortsunud neer kõrvalt.
10. Rasvunud neer algava kortsumise seisukorras kõrvalt.
11. Rasvunud neer algava kortsumise seisukorras läbilõikes.

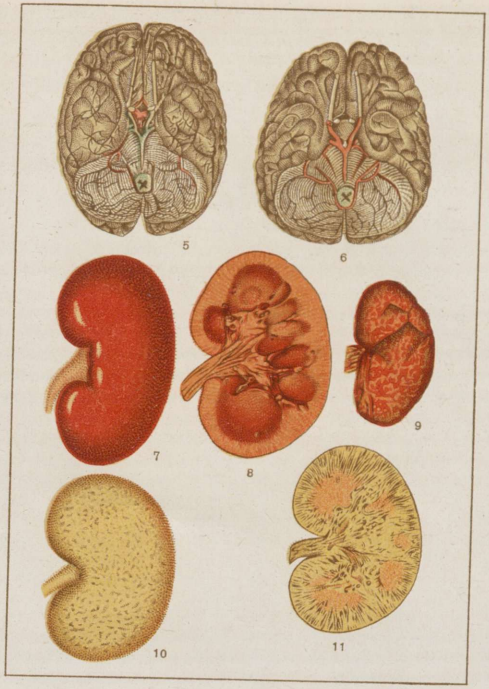

1. Aorta terveessä tilassa.
2. Terve sydän.
3. Aorta salraalloisessa (atheromaattisessa) tilassa.
4. Rasvoittunut sydän.

5. Aivot alhaaltapäin katsoen.
6. Aivot alhaaltapäin katsoen, valtasuonet kalkkiutuneina.
7. Terve selkämunuainen sivultapäin.
8. Terve selkämunuainen läpileikkauksessa.

9. Käpristynyt selkämunuainen sivultapäin.
10. Rasvoittunut selkämunuainen alkavan käpristymisen tilassa sivultapäin.
11. Rasvoittunut selkämunuainen alkavan käpristymisen tilassa läpileikkauksessa.

1. Aorta (südamest tulev suur veresoon) terves olekus.
2. Terve süda.
3. Aorta haiglases (atheromaatises) olekus.
4. Rasvunud süda.
5. Ajud altpoolt vaadates.
6. Ajud altpoolt vaadates, tuiksoo ned lubjastunud.

Jäljendus prof. Curt Wallis'i toimetatud karskustabelitest.

Jäljennös professori Curt Wallis'in toimittamista raittiusopetustauluista.

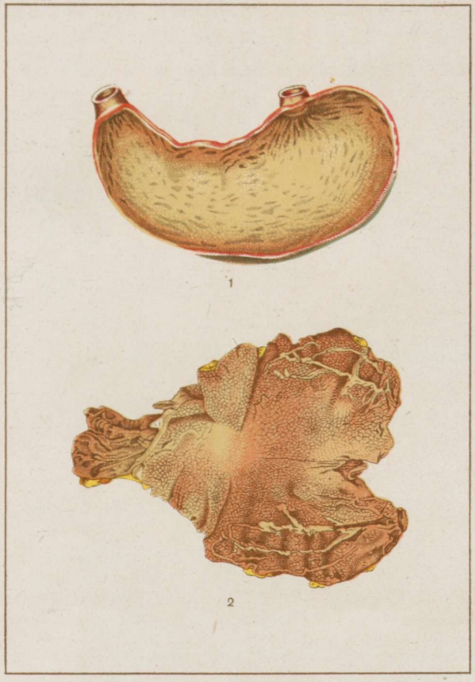

1. Terve mahalaukku. Etuseinämä otettuna pois.
2. Kroonillinen vatsakatarri. Mahalaukku aukileikattuna.

1. Terve magu. Esisein on ära võetud.
2. Krooniline (pikaajaline) kõhukatarr. Magu lahtilõigatuna

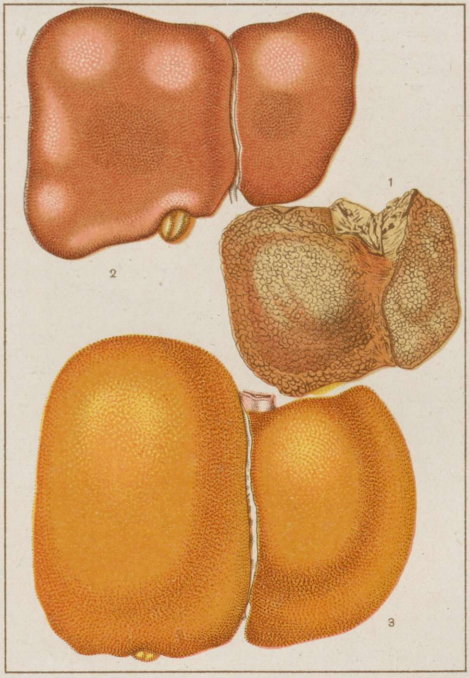

1. Käpristynyt maksa.
2. Terve maksa.
3. Rasvoittunut maksa.

1. Kortsunud maks.
2. Terve maks.
3. Rasvunud maks.

O.Y.F. TILGMANN, HELSINKI

PIIRITUSMÜÜK JA ALKOHOLISMUSEGA ÜHENDUSES OLEVATE KURITEGUDE LIIKUMINE EESTIS 1920 JA 1921 A.

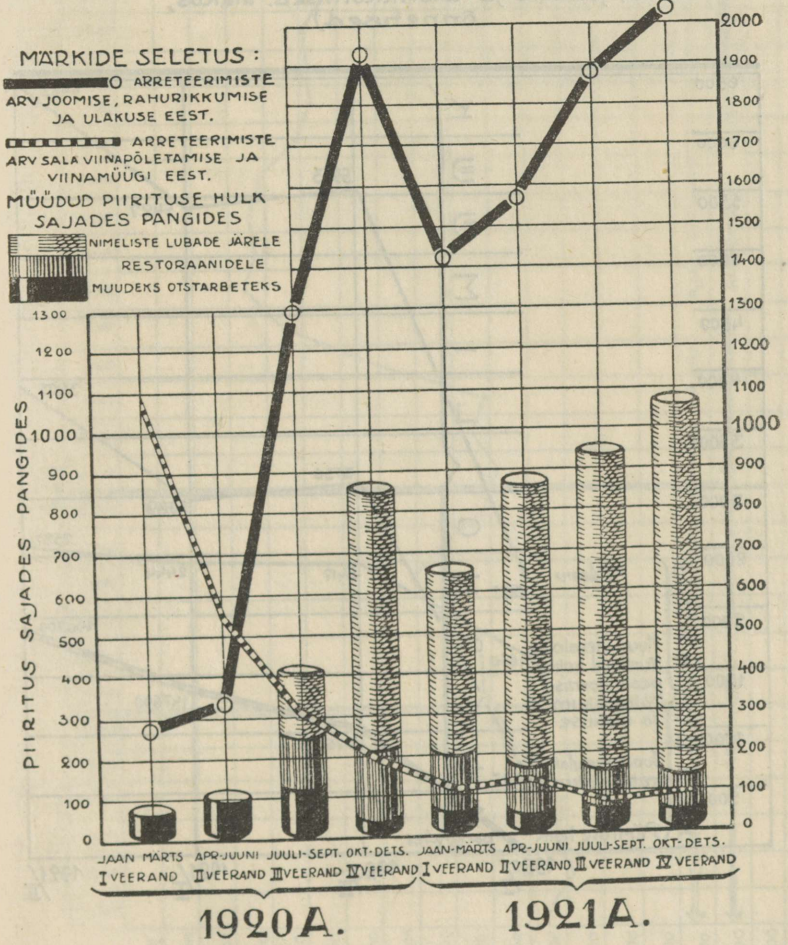

ERITI ALKOHOLI MÕJU ALL OLEVATE KURITEGUDE NIMESTIK EESTIS 1920 JA 1921 A.

(Rõõvimised, võõravara raiskamised, petmised, vägivald, haavamised, ähvardused, kaklemised, vigastused, tapmised, lapsetapmised, surnuksvilja havitamised, enesetapmised, vägistamised, joomine ja rahurikkumised. ulakus, õnnetused)

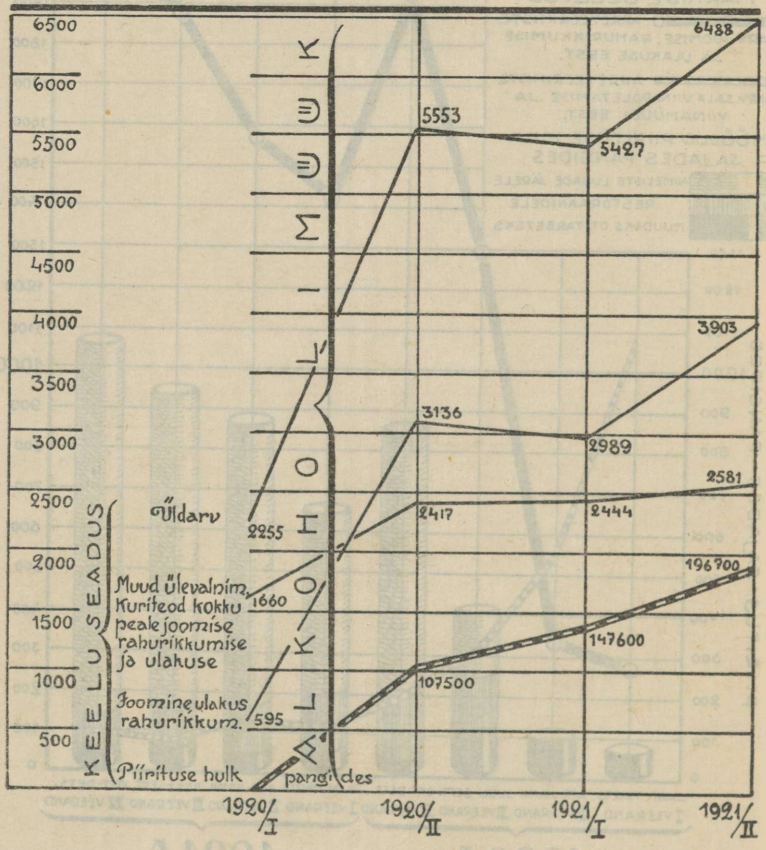

VANGIDE ARV EESTIS VANGIMAJADE PEAVALITSUSE ANDMETE JÄRELE 1919, 1920 JA 1921 A. KUUDE JÄRELE

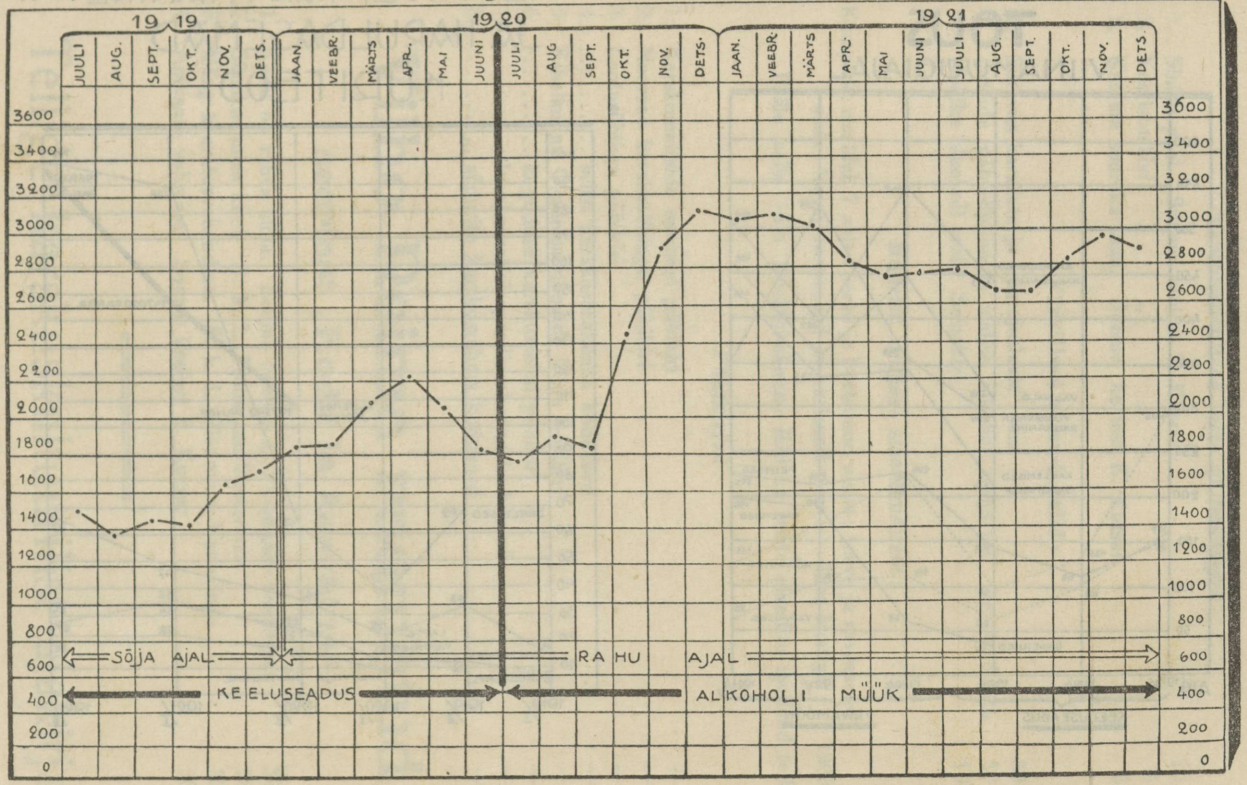

TOORETE KURITEGUDE TOUS VIINAMÜÜGIAJAL

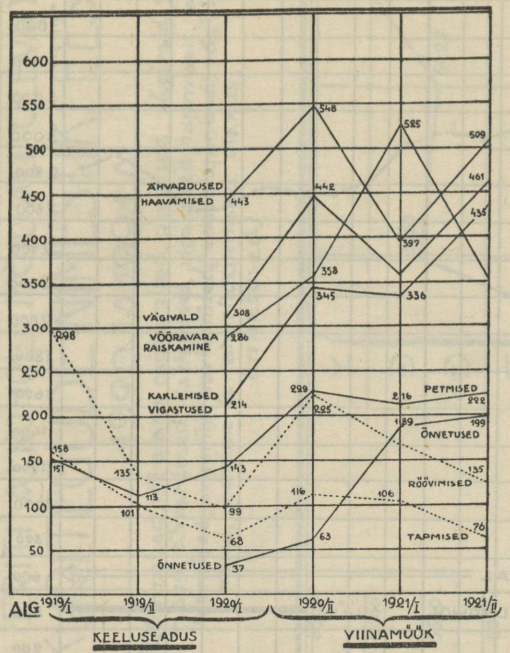

ALKOHOLI TARVITAMINE JA HARULDASEMAD KURITEOD

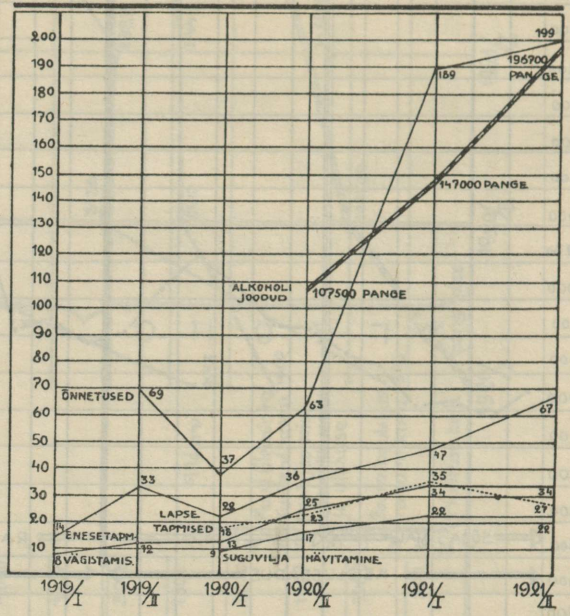

Karskussisulised laste näitemängud:

1. Sinine pael. Soome keelest E. Kutsar 10 m.
2. Komistuskivi „ „ „ 5 „
3. Kui ma suureks saan. Soome keelest E. Kutsar 5 „

Värvilised seina-tabelid:

1. Surevus karskete ja „parajuslaste" seas 50 „
2. Arvude pähe-õppimine alalise alkoholi mõju all. Dr. A. Smith 50 „
3. Hoidke alkoholi eest! Seinakiri 10 „

Mudelid inimese siseelunditest:

Komplekt sisaldab 7 asja: terve ja kortsunud maks; terve ja rasvanend süda; terve, rasvanend ja kortsund neer — ühes kastiga 1800 „

Pääle selle võib Kesktoimkonna läbi ka teiste elundite mudelid tellida.

Põhikirjad:

1. Karskusseltside normaal põhikiri — m.
2. Noorsoo karskusühingu põhikiri — „
3. Lootusühingu põhikiri — „
4. ..... seltsi karskusosakonna kodukord — „
5. Kihelkonna Organisatsioonide Liidu põhikiri — „
6. ..... koguduse karskusseltsi põhikiri — „
7. ..... karskusseltsi spordiosakonna kodukord — „
8. ..... sõdurite karskusrühma kodukord — „

Vilho Reima raamatud

seeriast „Kodu ja kasvatus":

1. Kodu on rahva süda. Soome keelest L. Ploompuu-Vesterinen 30 m.
2. Sõnakuulmise kool. S. k. L. Ploompuu-Vesterinen 30 „
3. Mäng kasvatusvahendina. S. k. L. Ploompuu-Vesterinen 30 „
4. Abikaasa valimine. Soome keelest E. Kutsar 50 „

Tellige karskuskultuurilist ajakirja „Tulev Eesti"!

Hind 75 marka.